

AR tādu nosaukumu uz mūžīgiem laikiem latviešu tautas nacionālās atbrīvošanas vēsturē ierakstījis dramatiskās cīņas, kuras 1919. gada vasarā risinājās ar Mēlnā bruņinieka pēctečiem Vidzemē. Cīņas, kuras latviešu un igauņu karavīri nosargāja savu republiku neatkarību. Cīņas, kurām nav mazāka nozīme kā Bermonta sakāvei pie Rīgas tā pašā gada rudenī.

Vispirms tsi atgādināsim Cēsu kauju priekšvēsturi. 1919. gada 22. maijā ģenerāļa fon der Golca komandētais vācu karaspēks, kurā ietilpa arī pulkveža Baloža brigāde, ieņēma Rīgu. Tajā pašā laikā no Ziemeļlatvijas uz dienvidiem un austrumiem virzījās Igaunijas armijas 2. un 3. divīzija. Pēdējās sastāvā bija arī nesen saformētie divi latviešu — Valmieras un Cēsu — kājnieku pulki. Šie pulki atbalstīja Ulmaņa vadīto Pagaidu valdību un neatizina 1919. gada aprīlī nodibināto progremānisko Niedras valdību, kuras vienīgais palīgs bija vācu karaspēks. Rīkojoties pēc principa «roka roku mazgā» un lai izvairītos no Antantes aizdomām, Golcs nolēma dzelzsdzīvīzu un citas vācu daļas ieskaitīt landesvērī, tādējādi pārvēršot tās no Vācijas karaspēka par «Latvijas karaspēku», kāds skaitījās landesvērs. Lai lieta būtu pavisam tīra, tad pēc Golca ieteikuma Niedras valdība iecēla par «Latvijas (lasi: vācu — R. T.) armijas» virspavēlnieku sava kabineta kara ministru Dr. T. Vankinu. Golcs cerēja, ka pēc latviešu un igauņu sakaušanas sabiedrotie piekāpsies notikušā fakta priekšā un atzīs Niedras varu Latvijā. Vācu «politiskajam ģenerālim», kā Golcs sevi dēvēja 1936. gadā izdotajos memoāros par saviem plāniem un darbiem Somijā un Baltijā, un viņa domubiedriem, protams, ne prātā nenāca aprobežoties tikai ar Niedras valdības stutētājās lomu. Saprotamu iemeslu dēļ par citiem viņu nodomiem 1919. gadā šķaļi netika runāts.

Taču nekļūseja latviešu tautas sabiedriskā doma. To pauzot, Valkā iznākošais laikraksts «Tautas Balss» 1919. gada 6. jūnijā rakstīja: «Vācu karaspēka nodoms ir skaidrs: ieņemt ne tikai Latviju, bet arī Igauniju, un tad šo divu demokrātisko nacionālo valstu lielā nodibināt vācisku Baltijas valsti kā Vācijas vasalu zemi.» No otras puses nevar bez smaida lasīt nedrīstus avīzes «Lidums» neveikilos mēģinājumus savā 23. jūnija numurā atfaisnot vācu agresiju ar apgalvojumu, ka «igauņu armijas raksturs ir lielniecisk» un ka igauņu mērķis esot «Latvijas ieņemšana līdz Vācijas robežām» un visu cītnārbīnīku izdzīšana no Latvijas» (vai nav zināma līdziība ar 1989. gadu? — R. T.). Un pavisam anekdotiski skan vārdi «Liduma» 25. jūnija numurā: «Kā mums tiek ziņots no oficiālās puses, igauņu — lielinieku pusē Raunas virzienā cīnās arī ķīniešu pulki.»

Landesvērs koncentrējās leriķu un Līgatnes apkaimē. Tā spēki skaitliskā ziņā bija apmēram tādi paši kā Cēsu pulkam, bet apbruņojuma un apmācības ziņā — daudz pāráki. Vāciešu rīcībā atradās ne mazums ložmeteju un arī vieglā artilērija, kādas Cēsu aizstāvjiem vispār nebija.

Pirmā Cēsu kauja sākās 6. jūnija rīta agrumā. Lai gan latviešu vīriem nevarēja pārmest cīņas spara trūkumu un gatavību visu atdot dzimtenes labā, par ko liecina viņu pirmie 13 kritušie un 37 ievainotie, šoreiz svaru kausi noskvērās par labu uzbrucējiem. K. Berkis, redzēdams, ka Cēsis vairs nav iespējams noturēt, ap pulksten 12 pavēlēja pulka vienībām atkāpties un ieņemt aizstāvēšanās pozīcijas Raunas upes labajā krastā. Ienaidnieks apmierinājās ar pilsētas ieņemšanu un latviešu daļas nevajāja, jo bija uzbrukumā zaudējis 16 kritušos un stipri noguris.

7. jūnijā Cēsu pulku, kuru izveda rezervē uz Liepas muižu, nomainīja igauņu daļas. Nākošajā dienā tās ar bruņoto vilcienu palīdzību mēģināja atgūt Cēsis, bet nesekmīgi.

Vācu iebrukums Ziemeļlatvijā un kaujas darbības iesākšana ar latviešu un igauņu karaspēku bija ne tikai būtisks militārs, bet arī būtisks politisks fakts. Tagad visiem kļuva skaidri Golca, landesvēra un šķērso latviešu daļu aizmuguri, kas nav ne vajadzīgs, ne arī pielāzāms. Neraugoties uz to, nākamajā dienā Cēsis ieradās jau vācu kājnieku rota un jātnieku eskadrons ar diviem lielgabaliem kapteiņa Manteifels vadībā.

Zemītāna brigādes štāba priekšnieks pulkvedis leitnants Valdemārs Ozols, kas bija kļuvis populārs virsnieks jau latviešu strēlnieku pulkos, kategoriski paziņoja landesvēristiem: «Jūs esat patvaļīgi ieradusies un mans pienākums teikt, lai mūsu attiecības nepaliktu naidīgas, tūlīt izvākties no Cēsim un atiet uz Kārļa muižu, kas 8 km uz dienvidrietumiem no pilsētas.»

Manteifels uz to vīzdegunīgi atbildēja, ka viņam ne prātā nenākt atstāt Cēsis un ka viņš jau esot līcis pils forni uzstādīt radio-telegrāfu. Prūšu iekarotāja dūša saplaka, tikai uzzinot, ka mājās ap tīrgus laukumu, uz kura atradās viņa karadraudze, latviešu karavīri uzstādījuši pašautenies...

Visiem bija skaidrs, ka briest bruņots konflikts. Taču Vidzemes aizstāvju stāvoklis šajā laikā nebija apskauzāms. 1919. gada pavasārī nodibinātā Cēsu kājnieku pulka komandiera Krišjāņa Berka 1938. gadā publicētajās atmiņās lasām:

«Sākas jauns karš. Izredzes nebija spozas: Cēsis mās spēku. Pulka divas labākas rotas palika Tērbatā, divas Rūjienā. Kaut cik apmācītas bija tikai trīs rotas. Pulkam nebija arī artilērijas. Bija tikai ložmetēji.»

Pilsētā izsludināja mobilizāciju. Netrūka arī brīvprātīgo. Sevīšķi no studentu un skolu jaunatnes vidus. Valmieras ģimnāzijas direktora L. Adamoviča (1934.—1935. g. Latvijas izglītības ministrs) un Cēsu ģimnāzijas direktora L. Auseja rosināti, ieročus rokā nēma atiecīgi 90 un 38 vecāko klašu audzēkņi. No viņiem 5. jūnijā saformēja 8. rotu, kuru dēvēja par Cēsu pulka skolnieku rotu. Tās kodolu veidoja Cēsu skautu pulciņš, kas bija viens no pirmajiem Latvijā.

K. Berkļa atmiņās «Cēsu kaujas» sacīts:

«Nemaz nerunājot par to, ka šie neapmācītie zēni darīja lielus varoņdarbus, viņu solim bija arī ārkārtīgi liela morāliskā nozīme. Tie bija jaunekļi, kas ticēja Latvijai.»

Igaunņu 3. divīzijas ģenerālis Ernsts Peders Cēsu aizstāvēšanu uzdeva pilsētas vārdā nosauktā kājnieku pulka komandierim pulkvedim — leitnantam K. Berkim. Viņa komandētajā daļā 1919. gada jūnijā sākumā dienēja 20 virsnieki, 41 instruktors un 896 karviņi, bet karavīru, kas varēja tieši piedalīties cīņās, bija tikai ap 700. Trīs tikko saformētas un neapmācītas rotas bija vājas kaujas vienības.

Landesvērs koncentrējās leriķu un Līgatnes apkaimē. Tā spēki skaitliskā ziņā bija apmēram tādi paši kā Cēsu pulkam, bet apbruņojuma un apmācības ziņā — daudz pāráki. Vāciešu rīcībā atradās ne mazums ložmeteju un arī vieglā artilērija, kādas Cēsu aizstāvjiem vispār nebija.

Pirmā Cēsu kauja sākās 6. jūnija rīta agrumā. Lai gan latviešu vīriem nevarēja pārmest cīņas spara trūkumu un gatavību visu atdot dzimtenes labā, par ko liecina viņu pirmie 13 kritušie un 37 ievainotie, šoreiz svaru kausi noskvērās par labu uzbrucējiem.

K. Berkis, redzēdams, ka Cēsis vairs nav iespējams noturēt, ap pulksten 12 pavēlēja pulka vienībām atkāpties un ieņemt aizstāvēšanās pozīcijas Raunas upes labajā krastā. Ienaidnieks apmierinājās ar pilsētas ieņemšanu un latviešu daļas nevajāja, jo bija uzbrukumā zaudējis 16 kritušos un stipri noguris.

7. jūnijā Cēsu pulku, kuru izveda rezervē uz Liepas muižu, nomainīja igauņu daļas. Nākošajā dienā tās ar bruņoto vilcienu palīdzību mēģināja atgūt Cēsis, bet nesekmīgi.

Vācu iebrukums Ziemeļlatvijā un kaujas darbības iesākšana ar latviešu un igauņu karaspēku bija ne tikai būtisks militārs, bet arī būtisks politisks fakts. Tagad visiem kļuva skaidri Golca, landesvēra un šķērso latviešu daļu aizmuguri, kas nav ne vajadzīgs, ne arī pielāzāms. Neraugoties uz to, nākamajā dienā Cēsis ieradās jau vācu kājnieku rota un jātnieku eskadrons ar diviem lielgabaliem kapteiņa Manteifels vadībā.

Zemītāna brigādes štāba priekšnieks pulkvedis leitnants Valdemārs Ozols, kas bija kļuvis populārs virsnieks jau latviešu strēlnieku pulkos, kategoriski paziņoja landesvēristiem: «Jūs esat patvaļīgi ieradusies un mans pienākums teikt, lai mūsu attiecības nepaliktu naidīgas, tūlīt izvākties no Cēsim un atiet uz Kārļa muižu, kas 8 km uz dienvidrietumiem no pilsētas.»

pārstāvji. Sarunas notika «Baltijas» viesnīcā ASV misijas priekšnieka Baltijā pulkveža Grīna vadībā, un to rezultātā starp abām naidīgajām pusēm tika noslēgts pamiers līdz 19. jūnijam. Kā teikts ģenerāļa M. Peniķa virsredakcijā 1938. gadā izdotajā «Latvijas atbrīvošanas kara vēsturē», no sarunu gaitas bija redzams, ka «Grīns ļoti labi saprotas ar vāciem. Citi militārās misijas locekļi tikai asistēja».

Politiskais stāvoklis arī prasīja vai nu paklausīt ģenerālim Gofam, vai arī ar ieroču palīdzību panākt vācu prasību izpildīšanu. Par uzvaru Golcs nešaubījās, un 19. jūnijā ap pusdienas laiku viņa komandētais karaspēks pārgāja tur igauņi, Latvijā — Latvijas karaspēks.» Saskaņā ar šo programmu igauņu un latviešu karaspēkam vajadzēja atiet uz ziemeļiem un landesvēram — ieņemt Ziemeļlatviju. Pēc būtības tas nozīmēja nodot Vidzemi un pēc tam arī visu Latviju Niedras valdībai.

Šāda izeja nevarēja apmierināt, protams, ne igauņus, ne latviešus un, kā izrādījās, arī ne Angliju, kura lielā mērā apgādāja ar līdzekļiem un ieročiem kā tai uzticīgo Igaunijas karaspēku, tā Ziemeļlatvijas brigādi un kuras pārštāvis ģenerālis Gofs šajā laikā bija kļuvis par sabiedroto misijas vadītāju Baltijā. Golcs šajā sakarā vēlāk sarīgtināts rakstīja:

No austrumiem, kur lielinieki sāk aktivizēties, jau draud jaunas briesmas. Taču pretiem jāuzsāk cīņa vienīgi tad, kad Ziemeļlatvijā būs brīva no igauņiem un dumpīgajiem latviešiem.»

Golcs un Niedras valdība bija nākusī pie pārliecības, ka pamiera turpināšana viņu mērķiem nāk par sliktu. Dzelzsdzīvīzaj arvien vairāk izplatījās noskaņojums pret karošanu ar latviešiem un igauņiem. Politiskais stāvoklis arī prasīja vai nu paklausīt ģenerālim Gofam, vai arī ar ieroču palīdzību panākt vācu prasību izpildīšanu. Par uzvaru Golcs nešaubījās, un 19. jūnijā ap pusdienas laiku viņa komandētais karaspēks pārgāja uzbrukumā. Izšķirošā cīņa bija sākusies. Avīzes «Tautas Balss» 20. jūnija numurā publicētajā rakstā «Visas šaubas pie malasi» dzejnieks Viktors Eglītis acināja lasītājus:

«Ātri un vienprātīgi organizēsim stipru armiju, izcināsim nodevīgo landesvēru, lai mēs varam tpat kā igauņi sasaukt Salversmes sapulci un cīnīties tālāk par savas valsts izveidošanu un nostiprināšanu uz mūžīgiem laikiem.»

«Ātri un vienprātīgi organizēsim stipru armiju, izcināsim nodevīgo landesvēru, lai mēs varam tpat kā igauņi sasaukt Salversmes sapulci un cīnīties tālāk par savas valsts izveidošanu un nostiprināšanu uz mūžīgiem laikiem.»

UZVARA!

Vēsturiskā Cēsu kauja sākās ar dzelzsdzīvīzijas uzbrukum Limbažiem. 19. jūnijā pēcpusdienā vācu priekšējās daļas pie Vidrižu kroga sastapās ar Limbažu komandanta mičmaņa Viļa Gelbes komandas patruļām un 9. igauņu pulka izlūkiem. Pēc īsas apšaudīšanas ienaidnieks atkāpās, zaudējot kritušus četrus jātniekus. Taču naktī vācieši ar lielākiem spēkiem un artilēriju atjaunoja uzbrukum un ieņēma Vidrižu muižu. Savu dzīvību par Latviju šajā kaujā atdeva mičmanis Vilis Gelbe. Viņu pēc nāves apbalvoja ar Lāčplēša kara ordeni.

Neraugoties uz kara darbības sākšanos un izlūku ziņām par pārguļēšanās un jaunu vācu daļu ierašanās, latviešu un igauņu karaspēks sākumā ieņēma nogaidošās pozīcijas: Antantes militāro misiju pārstāvji noteikti prasīja kā lat-

viešiem, tā igauņiem nekādā ziņā pirmajiem nepāriet uzbrukumā. Pasīva izturēšanās un iniciatīvas atdošana ienaidniekiem bija neizdevīga taktiskā ziņā, bet politiskā ziņā tā bija vajadzīga. Sabiedrotie vēlreiz gribēja gūt neapšaubāmus pierādījumus vācu agresivitātei. Bez tam 20. jūnijā bija paredzētas jaunas sarunas Valkā. Arī igauņu papildspēki vēl nebija ieradusies.

20. jūnijā vācieši turpināja uzbrukum Limbažu virzienā, taču sagrābt pilsētu viņiem tā arī neizdevās. Sekmējās gan citai ienaidnieka kolonnai, kura, uzsākot gājieni no Ragankroga, ieņēma Straupi. 21. jūnijā kaujas darbība izvērtās jau visā frontē no Limbažiem līdz Raunai — taisnā līnijā apmēram 60 km. Sis datums latviešu un igauņu karaspēkam bija grūtu pārbaudījumu diena. Vāciešiem izdevās pārraut fronti Valmieras virzienā, kur atradās lat-

♦ Stāvoklis pie Cēsim 1919. gada 21. jūnijā.

RIHARDS TREIS, VĒSTURES ZINĀTŅU DOKTORS CĒSU KAULAS

♦ Ziemeļlatvijas brigādes brīvprātīgo grupa.

viēsu un igauņu štābi un aizmugures bāze. Rezerves bija jau izlietotas, bet bez svaigiem spēkiem pārrāvumu likvidēt nevarēja.

Lai panāktu lūzumu kaujā, Ziemeļvidzemē nekavējoties ieradās lieli igauņu papildspēki — Kuperjanova bataljons ar divām haubīcēm, Kalevasti-Maleva bataljons, jau trešais bruņotais vilciens, bruņotie automobiļi «Estonia» un «Toonela» un citas daļas. Latviešu Cēsu kājnieku pulks, kas aizstāvēja pozīcijas Raunas upes labajā krastā, 21. jūnijā pievakarē un naktī enerģiski sakarāja un pārgrupēja savas sajaukušās un ar igauņu sajaukušās vienības. 22. jūnijā pulks līdz ar jaunieņkušajām igauņu daļām atkal sekmīgi piedalījās kaujās. Latviešu artilērii ar savu labi tēmoto uguni guva lielus panākumus kā cīņā ar vācu baterijām, tā arī atbalstot savu karavīru uzbrukumus vai palīdzot atvairīt ienaidnieka triecienus. Viņi iemantoja arī sabiedroto — igauņu — vispārēju atzinību.

22. jūnijā ap pulksten 14 igauņu 3. divīzijas štāba priekšnieks pulkvedis — leitnants Nikolajs Rēks pavēlēja pāriet vispārējā uzbrukumā un ieņemt Cēsis. Šī diena kļuva par Cēsu kauju izšķirošo dienu. Tajā labākie un stiprākie vācu spēki tika sakauti centrā uz ziemeļiem no Cēsim, bet abi to spārnī piespīti atpakaļ.

Naktī no 22. uz 23. jūniju ienaidnieks steigā atkāpās visā frontē. Caur Cēsim nekārtībā devās prom landesvēra vienības. Atriebības kārtā tās aizdedzināja skaitāmo pilsētas celtni — Viesgātes biedrības namu.

Cēsis bija pavēlēts ieņemt igauņu bruņoto vilcienu desantiem, kuri virzījās abpus dzelzceļa savu vilcienu apšardzībā, bet Cēsu pulka 9. rota gāja pa Gaujas kreiso krastu. 23. jūnijā ap pulksten 8 minētās vienības ieņāca pilsētā. Apmēram tajā pašā laikā Cēsis ieradās arī igauņu 6. pulka pirmās bataljons no Gaujas labās krasta.

Trofeju atbrīvotajā pilsētā nerūka. Vācieši bija pametuši Cēsis trīs bojākus smagos lielgabalus, vienu lokomotīvi un 102 vagonus ar kara materiāliem, smagos un

vieglos automobiļus, ložmetējus, pašautenes, munīciju un citus kaujas piederumus. Viss ieguvums palika igauņiem, kuri, nemaz nepārspīlējot, spēlēja galveno lomu ienaidnieka sakāvē.

Pietiekami sacīt, ka pēc Sanhohē universitātes (ASV) profesora Edgara Andersona 1967. gadā Stokholmā izdotās «Latvijas vēstures datiem 1919. gada» 19. jūnijā vācu uzbrukumam stājās pretim igauņu 3. divīzijas 5990 karavīri, no kuriem tikai 1430 — tālād mazāk nekā ceturtdā daļa — bija latvieši, pirmām kārtām Cēsu pulks. Turpmākajās dienās ieroču brāļu skaits vēl turpināja pieaugt.

Par draudzīgās kaimiņvalsts izšķirošo nozīmi vācu agresoru sagrāvē netieši liecina arī zaudējumu salīdzinājums. Pēc Latviešu konversācijas vārdnīcas datiem latviešu karaspēkam Cēsu kaujās bija 44 kritušie, 85 ievainotie (pēc citām ziņām — 13 un 43) un 15 pazuduši bez vēsts, igauņu karaspēkam — 75 kritušie, 202 ievainoti un 26 pazuduši bez vēsts. Bez tam vācu gūstā bija krituši 6 igauņu virsnieki un 78 karviņi.

K. Berkis atmiņās «Cēsu kaujas» raksta:

«Apbrīnojama bija igauņu palīdzība. Apgāde, štāts — viss tas bez viņiem nebija domājams. Viņi mūsu karavīrus pielīdzināja savai armijai un nāca viscaur mums pretim. Mūsu karavīri saņēma no viņiem algu, ieročus, jo igauņi zināja un saprata, ka viņu liktenis ir mūsu liktenis. Mums pašiem bija tikai laba gribā.»

Uzvara pie Cēsim bija latviešu un igauņu tautas demokrātisko spēku triumfs. Šajā sakarā «Tautas Balst» publicētajā rakstā «Tautas uzvarējusies savu apspiedēju» varēja lasīt:

«Šīnts diēnas izšķīrās mūsu valsts un mūsu tautas liktenis — būt vai nebūt. Vai atkal no jauna krist līdz nāvei ienisto 700 gadu verdzinātāju kalpībā, vai dzīvot jaunū cīl v e c t i g u dzīvi (. . .). Uzvarām, kuras mēs ciešu ieroču brālībā ar varonīgajiem igauņiem esam ieguvuši pie Cēsim, ir vācu varas gala sākums Latvijā un Baltijā vispār.»

Edvards Virza, kas tolaik bija «Tautas Balss» redakcijas loceklis un rostīgs publicists, avīzes 27. jūnija numurā ievietotajā rakstā «Baronu gūstā» atzīmēja, ka apvienotais latviešu un igauņu karaspēks ir devis «satriecošu sienu agrārajam feodālismam, kas skatās naidīgi uz brīvības kustībām visās zemēs».

Valmierā iznākošā avīze «Vidzemnieks» uzvaru pie Cēsim raksturoja ar šādiem vārdiem:

«Pagājušā nedēļa bija viens no vissvarīgākajiem brīžiem mūsu tautas dzīvē. Tas prasīja daudz uzpūri, bet šie upuri nesa mums uzvaru pār briesmīgo ienaid-

♦ Cēsu pulka pirmais komandieris K. Berkis.

nieku, kas mūs 700 gadus verdzinājis un spīdzinājis.

Cīņas dienas no 21.—23. jūnijam būs mūžīgi ierakstītas mūsu tautas vēsturē un, turpmāk sviņot Līgo svētkus, mēs sviņēsim arī mūsu uzvaras dienu un garā pieminēsim pie Raunas un Braslas kritušos varoņus.»

Viktors Eglītis savukārt mūsenā ienaidnieka patiekšanai vēlēja dzejojli «Uzvaras laime», kuru 26. jūnijā iespieda «Tautas Balss». Tikai viens pants no šā dzejoļa: «Prūšu salašņas pasauls kara laukā, Sakšu kundziņi, šaurām pierēm, krūtīm,

Latvju vagares — visus kopā vācis, Jods rautē uz pekli.»

Ar latvju vagariem dzejnieks nepārprotami domāja nedrīstus. Viņu šefs Andrievs Niedra 1924. gadā izdotajā «Tautas nodevēja atmiņās» reizināti rakstīja: «Kas pēc Cēsu kaujam sekoja, to var atzīmēt par manas valdības agoniiju. Viņas mugurkauls bija saļauzis. Glābi viņu vairs nevarēja.»

1919. gada 26. jūnijā Niedra atteicās no ministru prezidenta amata. Šajā postenī viņš bija bijis ne vairāk ne mazāk kā četrdesmit dienas.

Tikai pateicoties uzvarai pie Cēsim, Ulmanis un viņa kabinets 27. jūnijā varēja nokāpt no kuģa Liepājā, 8. jūlijā atgriezties Rīgā, lai saņemtu varu no Lielbritānijas pilnvarotā Baltijā pulkveža leitnanta Talentsa, kas bija uzņemies Rīgas pagaidu civilgubernatora pienākumu izpildi, un pēc Antantes pieprasījuma reorganizēt valdību, uzņemot tajā divus latviešus un vienu ebreju.

Daži vārdi jāsaka arī par tajā laikā Baltijas landesvērā ietilpstošās latviešu brigādes komandiera Jāņa Baloža poztīciju Cēsu konfliktā laikā. Ziemeļlatvijas brigādes priekšnieka vietas izpildītājs apakšpulkvedis V. Ozols un brigādes aizmugures priekšnieks apakšpulkvedis J. Miglavs 1919. gada 17. jūnijā griezās pie Baloža ar konkrētiem jautājumiem: «1) Vai pulkvedim Balodim ir zināms, ka fon der Golcs izsludinājis igauņus un Ziemeļlatvijas latviešus par boļševikiem un saviem ienaidniekiem? Vai pulkvedis Balodis šai jautājumā ir solīdārs ar fon der Golcu? 2) Vai kauju gadījumā starp mums un fon der Golca karaspēku pulkvedis Balodis piesliesies mūsu vai Golca pusē? Atbilde vēlama skaidra, noteikta un rakstiska.»

Vai rakstiska atbilde tika saņemta, mēs nezīnām. Taču izskats literatūrā Baloža pozīcija ir vērtēja kritiski. Piemēram, E. Andersons jau minētajā «Latvijas vēsturē» norāda, ka «Balodis ignorēja izdienas ziņā augstāka, Ulmanim uzticīgā Austrumu frontes komandiera pulkveža Jansona ultimātu cīnīties ziemeļlatviešu un igauņu pusē, bet palika «neitrāls»». Bruno Kalniņa 1983. gadā Stokholmā izdotajos memoāros «Vēl cīņa nav gāta. . .» ir pat īpaša apakšnodaļa «Cēsu kaujas un kļūmīgā Baloža neitralitāte». Tajā atzīmēts, ka sākoties konfliktam, Balodis paskaidrojis — viņa karaspēks ieturēs neitrālu stāvokli. Neraugoties uz prasību Balodim grozīt savu nostāju, viņš atteicies to darīt.

Tad Valmieras pulka komandieris pulkvedis leitnants Jansons nosūtījis Balodim rakstisku ultimātu: līdz 23. jūnijam pievienoties ziemeļniekiem, pretējā gadījumā «es pārtraucu visus sakarus un pielīdzinu Jūsu karaspēka daļas landesvēram.» Bet arī tas nav līdzējis. Kalniņš pareizi norāda, ka, ja Balodis toreiz būtu devies palīgā ziemeļniekiem, tad vāciešu uzbrukumā varēja izjaukt jau pašā sākumā. Viņa komandēto 5 tūkstošu karavīru piedalīšanās cīņā dotu latviešu un igauņu pusei lielu pārsvaru un apdraudētu ienaidnieka aizmuguri. Kalniņa secinājums ir rezolūts, bet taisnīgs: «Nav noliedzams, ka vēlākais ģenerālis Balodis visizšķirošākajā brīdī nepalīdzēja ziemeļniekiem, bet pasīvi noskatījās, kā tie kaujas par Latvijas brīvību» Vēl vairāk. Kā raksta Kalniņš, Latvijas Salversmes sapulce vēl izsludinājusi 22. jūniju par svētku dienu, bet Ulmaņa diktatūras laikā Balodis panācis, ka Cēsu kauju atceres dienas sviņēšanu atcel. Tāpat Balodis licis griezt no Valmieras pulka vēstures grāmatas lappusi, kur bijis ievietots viņam adresētais Jansona ultimāts.

Runājot Kalniņa vārdiem, Balodis 1919. gada vasarā attiecības ar vāciešiem «turējās pie Ulmaņa uzskatiem». Kādi tie bija, labi parāda Kārļa Ulmaņa 1919. gada 18. jūnija vēstule Latvijas Tautas padomes loceklim, laikraksta «Otonāts Balss» redaktoram Oto Tautam (vēstule publicēta 1928. gadā iznākušajā O. Nonāca grāmatā «Ziemeļlatvija»). Ulmanis rakstīja:

«Nevajag propagandēt un citos rakstos pārspīlēt naidu pret muļniecību, jo šādi pārspīlējumi ļoti nepaliek sabiedrotajiem un šīnī brīdī var mums ļoti kaitēt.» Un tādā pašā garā turpināja: «Uz viņu vienbalsīga aizrādījuma (!—R. T.) pamata mēs pieturamies pie politikas, kura neizslēdz saprašanās zināmās robežās, pie kam, protams, valdības līdzšinējais politiskais virziens paliku pilnīgi nodrošināts.»

Kain nāca par labu šāda Ulmaņa un Baloža laviervēšanas politika 1919. gada vasarā? Tas ir jautājums, par kuru vajadzētu padomāt arī šodien.

1919. gada 6. jūlijā Cēsu kājnieku pulks ar divām baterijām un 6. atsevišķo bataljonu, kas 2. jūlijā bija pārnācis ziemeļnieku pusē no Baloža brigādes (tādā priekšvīsi noskaņotā karavīru brigādē nerūka!) apulcējās pie Juglas tilta uz Vidzemes šosejas un devās uz Rīgu. Sp. Paegle grāmatā «Kā Latvijas valsts tapa» par šo notikumu raksta:

«Ziemeļlatvijas karaspēks ieņāca Rīgā 6. jūlijā pievakarē. Viņu sagaidīja mūsu preim bija izgājuši milzums daudzi iedzīvotāji. Uz Brīvības ielas gaisa tilta Ziemeļu armijai pretim bija izgājuši arī Dienvidu armijas virspavēlnieks pulkvedis Balodis ar savu štābu un atsevišķo karaspēka nodaļu priekšstāvjiem. Se bija sapulcējušies arī Tautas padomes prezidija locekļi, pilsētas un daudzu Rīgas sabiedrisku organizāciju priekšstāvji un delegāti. Ar plkst. 5 pēc. pusd. Ziemeļarmijas karaspēka daļas pa šoseju tuvojās gaisa tiltam. Priekšgalāāja kareivis ar Latvijas karogu, tam sekoja Ziemeļarmijas virspavēlnieks pulkvedis Zemītāns, četru virsnieku pavadiņš; «Kalevs» un «Olevs» un ledlauzis «Taruija». 20. un 30. jūnijā tie jau apšaudīja ienaidnieka pozīcijas.

1. jūlijā pulksten 4 sākas vispārējais latviešu un igauņu karaspēka uzbrukums, kuru prasmiģi atbalstīja kaimiņvalsts flote, apšaudot Carnikavu, Ažadus un citas ienaidnieka ieņemtas vietas. Pēc tam igauņu 9. pulks bez zaudējumiem pārgāja Gaujas kreisā krastā. Gar Vidzemes šoseju landesvērs atkāpās bez sevišķas pretošanās, izvietojoties šaurumā starp Juglas ezeru un Kīsezeru aiz Lielās Juglas. 2. jūlijā igauņu flotes artilērija apklusināja vāciešu krasta bateriju Mangalsalā un piespieda vāciešus atstāt Vecākus.

Tad 9. pulka karavīri ieņēma Mangalsalu un Vecmīlgrāvi. Taču kā latviešu, tā igauņu vīriem ne vienreiz vien bija jāiztikusī arī rūgtās zaudējumu bikeris. Tā svāpās cīņās par Salaspili un Kurtu muižu igauņu 3. pulks zaudēja 127 (!) karavīrus kritušus un ievainotus.

Latviešu un igauņu karaspēks bija gatavs ieņemt Rīgu un padzīt vāciešus no Latvijas. Taču tas vairs

neietilpa Antantes plānos, kuri paredzēja apvienot cīņai pret padomēm visus vietējos pretrevoļuģijas spēkus. Pulkvedis Grīns, kas tolaik atradās Parīzē, 1919. gada 5. jūlijā neapmierināts rakstīja ASV delegācijas ģenerālsēkretāram Parīzes miera konferencei:

«Mēs piedzīvojam nevīs uzbrukumus Petrogradai, bet gan uzbrukumus Rīgai, kas boļševikiem jau atkarota. Šā uzbrukuma laikā viena otru novājina labākās anti-boļševistiskās karaspēka daļas (. . .). Jāatjauno un jāsaglabā miers boļševistiskās frontes aizmugurē.»

Antantes pārstāvji, vispirms amerikāņi, pieprasīja, lai latviešu un igauņu daļas pārtrauc v

Sakarā ar «Padomju Druvas» 8. jūnija numurā rajona panorāmā ievietoto informāciju par Cēsu skolnieku rotai veltītā pieminēja atklāšanu 6. jūnijā pie bijušā Līvu pagasta nama tomēr šis tas jāprecizē. Jāpiemin, ka pieminēti rotas pirmās kaujas 1919. gada 6. jūnijā piemiņai uzcēla 1930. gadā nevis pēc mākslinieka Jāņa Rozenberga, bet pēc arhitekta Kārļa Dzirkļa, dedzīgā Cēsu patriota un skolnieku rotas dalībnieka, ieceres un

meta. Tādā veidā atjaunotā pieminēkļa atklāšanā 6. jūnijā piedalījās ne pieminēkļa autora mazdēls, bet arī skolnieku rotā 18 gadu vecumā aizgājušā vēlākā mākslinieka Jāņa Rozenberga mazdēls Jānis Gleznatājs J. Rozenbergs bija meta autors citam Cēsu pieminēklim, veltītam skolnieku rotai — skolnieka tēlam ar šauteni rokās un pūci — gudrības simbolu pie grāmatām. Šis pieminēklis atrodas Palasta un Dārza ielas stūrī, arī tika nopostīts

un vēl galda savu atjaunošanu. Tikko atjaunotajam pieminēklim līdz ar Cēsu akmensapstrādes ceha meistariem, kā arī tēlniekiem M. Baltiņam, B. Grīslim, A. Jansonam, daļu akmens apstrādes veicis arī mākslinieks J. Rozenbergs, parādot godu savam tēvam — Latvijas brīvības kara cīnītājam. Kā arhitekts vietas iekārtojumā piedalījies I. Tīmermanis.

A. Upmalletis

Cēsu kauju hronika

PRIEKSVĒSTURE

22. maijs. Fon der Golca komandētie spēki ielaužas Rīgā. Sarkanā armija strauji atkāpjas Latgales virzienā, tai seko Baltijas vācu landesvērs. Ziemeļlatvijā ienāk Igaunijas armija un Igaunijā saformētās latviešu nacionālās armijas daļas.

29. maijs. 2. Cēsu kājnieku pulks (komandieris pulkvežleitnants Krišjānis Berkis) no Rujienas cauri Rencēniem dodas uz Valmieru.

30. maija vakars. 2. Cēsu pulks ieiet Valmierā. Cēsis ienāk Aparnieka partizāni.

1. jūnijs. 2. Cēsu kājnieku pulks ienāk Cēsī. Valmierā sākas brīvprātīgo skolnieku grupas organizēšanās.

2. jūnijs. Cēsis ierodas Ziemeļlatvijas brigādes štābs (komandieris pulkvedis Jorģis Zemītāns, štāba priekšnieka v. i. pulkvedis Voldemārs Ozols), ienāk Valmieras brīvprātīgo skolnieku grupa. Sākas brīvprātīgo skolnieku organizēšana Cēsī.

Landesvēra priekšējās vienības ieņem Ierīkus. Vakārā mēģinājums nosūtīt ešelonu ar vācu karavīriem no Ierīkiem uz Cēsīm. Pēc Ziemeļlatvijas brigādes vadības noraidīšanas atbildes vācieši atsakās no sava nodoma.

3. jūnijs. Vakārā pa Raiskuma tiltu Cēsis ierodas barona Manteifela jātnieku nodaļa. Vienlaikus Cēsu stacijā ierodas landesvēra delegācija ar ritmeistaru fon Jēnu priekšgalā. Sākas sarunas. Manteifela jātnieki Cēsu tirgus laukumā (tag. Rožu) sāk izplatīt A. Niedras valdības uzsaukumus. 2. Cēsu pulka karavīri uz apkārtējo namu jumtiem novieto rokas ložmetējus. Landesvēra jātnieki aiziet uz Kārļu muižu.

4. jūnijs. Igaunijas 2. di-

vīzijas štāba priekšnieks pulkvedis Nikolajs Rēks nosūta landesvēra komandierim majoram Fiečeram ultimātu ar prasību atvilkt vācu spēkus aiz līnijas: Gauja no grīvas līdz Siguldai — Nītaure — Vecpiebalga — Jaungulbene.

5. jūnijs. Cēsis saformē skolnieku rotu (komandieris virsleitnants Grīns) tā iekļaujas 2. Cēsu pulkā kā 8. rota.

CĒSU KAUJU PIRMAIS PERIODS (Pirmās Cēsu kaujas)

Nakts no 5. uz 6. jūniju. Plkst. 3.20 landesvērs, artilērijas uguns atbalstīts, sāk uzbrukumu Cēsīm. 2. Cēsu pulks plkst. 13 pēc sīvas kaujas atstāj Cēsīs un atiet uz Raunas upes labo krastu. Pulks kaujā zaudējis ap 40 kritušo un bez vēsts pazudušo, ievainoti ap 100 karavīru.

7. jūnijs. Cēsu pulku noņemina igauņu 6. pulka 2. bataljons. Cēsu pulks novietojas rezervē Lodes stacijas rajonā.

8. jūnijs. 6. igauņu pulka vienības sāk pretuzbrukumu, lai atgūtu Cēsīs. Kaut igauņiem izdodas nokļūt līdz pilsētas nomalēm, uzbrukums mērķi nesasniedz.

9. jūnijs. Vācieši uzbrūk 6. igauņu pulkam un izsīt to no pozīcijām. Landesvērs izlaužas līdz Raunas upes tiltam. Igaunu pretuzbrukums atsveļ vāciešus.

10. jūnijs. Cēsis ierodas Antantes pārstāvji. Viņu klātbūtnē noslēdz pamiera līgumu līdz 19. jūnijam. Abas puses uzsāk gatavošanos jaunām cīņām.

CĒSU KAUJU OTRAIS PERIODS (Otrās Cēsu kaujas)

19. jūnijs. Dzelzsdivīzijas bataljons (komandieris kapteinis Blankenburgs) uzbrūk Limbažu virzienā un pie Bīriņiem sakauj mičmaņa Gelbes latviešu brīvprātīgo nodaļu, bet pie

Vidrižiem — igauņu 9. pulka izlūkus. Dzelzsdivīzijas galvenie spēki dodas Straupes virzienā.

20. jūnijs. Blankenburga bataljons turpina uzbrukumu, bet 9. pulks to sakauj. Vācieši bēg. Tajā pašā laikā dzelzsdivīzijas galveno spēku avangards ieņem Lielstraupi.

21. jūnijs. Dzelzsdivīzija Gaujas labajā krastā ar maņīgiem panākumiem turpina cīņu pret igauņu 6. un 9. pulku vienībām.

Pēc vairākām neveiksmēm landesvērs pārrauj 2. Cēsu kājnieku pulka fronti Raunas upes labajā krastā pie Vārmes mājām. Ap plkst. 16 landesvēra Malmēdes bataljons atrodas jau Skangaļu un Startu muižas rajonā. Vakārā igauņu Kuperjanova bataljons, bruņoto vilcienu desanti un Cēsu pulka 3. bataljons atgūst Liepas muižu.

22. jūnijs. Igaunu un latviešu spēku vispārējs pretuzbrukums. 9. igauņu pulks ieņem Bīriņus, 6. pulks notur pozīcijas.

Centrā — Kuperjanova partizānu bataljons, 1. igauņu pulka 2. un 2. Cēsu pulka 2. bataljons apvienoti spēkiem sakauj vāciešus. Ap plkst. 13 vāciešus izsīt no Skangaļiem. Plkst. 15 ieņem Startu krogu. Vācu spēki atkāpjas, jo Cēsu pulka 1. bataljona un igauņu 3. pulka virzīšanas uz Jaunraunu draud noslēgt aplenkuma loku.

Nakts no 22. uz 23. jūniju. Landesvērs atstāj Cēsīs, aizējot nodedzina Cēsu Viesīgās biedrības namu.

23. jūnijs. Igaunu un latviešu spēki turpina atējošā pretinieka vajāšanu Rīgas virzienā.

1. jūlijs. Strazdu muižā pie Rīgas sākas sarunas par pamiera noslēgšanu.

3. jūlijs. Strazdu muižas pamiers. Cēsu kaujas beigušās.

D. Vasmanis

Pētera Dzirkļa dienasgrāmata

Šo dienasgrāmatu sarakstījis Cēsu namsaimnieks Pēteris Dzirkālis (1854–1925), kurš, dzīvodams Cēsīs, bijis šo kauju tiešs aculiecinieks un lielo notikumu līdznovērotājs.

P. Dzirkālis

Cēsis kauju ugunis

(1919. g. dienas grāmata.)

Slavenais laikmets, kas aptver Latvijas valsts dibināšanu, pirmās cīņas un sekojošas kaujas, jau politiku un kara lietu speciālistu daudzkārt apgaismots. Šoreiz mēs ieskatīsimies vēsturiskos notikumos no vienkārša pilsoņa, ne cīnītāja viedokļa.

Šo dienas grāmatu sarakstījis Cēsu namsaimnieks Pēteris Dzirkālis (dzim. 1854. g., miris 1925. g.), kas nepārtraukti dzīvodams Cēsīs, bijis šo kauju dzīvs aculiecinieks un lielo notikumu līdznovērotājs.

Daži valodas negludumi un stil's šē mazliet izlīdzināti.

1919. g. 30. maijā. Komunisti cītīgi atkāpjas. Dzird, ka baltie ieņēmuši Valmieru un tuvojas no Straupes un Raiskuma mūsu sirmajām Cēsīm. Visas pēdējās dienas komunisti saņpoja vezumus un veda mantas prom pa Veselauskas ceļu uz Pleskavu. Vaives lejā, tā sauc. Vanaggravā tos daudz apšāva vietējie „zaļie“*). Komunisti bija kā apjukuši, nespēja aizejot terorizēt iedzīvotājus, kā to tik sirdīgi viņi darīja visu laiku, sākot ar 1918. g. 23. decembri, kad tie ieņēma Cēsis. Nevainīgus cilvēkus mocija un apšāva, arī manu 17 g. veco dēlu Kārli viņi ielika cietumā par to vien, ka tas 1918. g. rudenī bij dibinājis Cēsīs pirmo latvju skautu pulciņu, kas līdz komunistu ienākšanai izpildīja aizsargu dienestu. Arī es pēc Rīgas ieņemšanas 22. maijā aizbēgu un slapstījos Cēsu apkārtnes mežos, jo mani tāpat meklēja. Paldies Dievam, šis drausmīgais laiks nu ir beidzies, jo šodien plkst. 7 rītā Cēsīs ar kauju ienāca Ziemeļlatvijas partizāņu pulks kapt. Aparnieka vadībā. Mūsu karēivji izskatījās gan bēdīgi, daudzliem

nebij pat zābaku kājās, bet toties acīs bij dzīva uguns. Apģērbs bij salāsis, tomēr katram bij ieroči. Viņu nevarēja būt daudz, varbūt pāris simtu. Bet visiem pie cepures bija piesprausta priēžu skuja, kā atšķirības zīme. Viņi nāca no Raiskuma puses, bija briduši pāri Gaujai braslī, palikuši slapji un izsalkuši. Cik spējam, tik savējos paēdinājām. Cēsīs ierīkoja komandantūru un par komandantu iecēla no pašiem partizāņiem virsnieku R. Bebri. Starp partizāņiem redzēju arī kādu pazīstamu lenīnietī Zariņu, kas mums pastāstīja par ziemeļlatviešiem. Iedzīvotāji bij ļoti priecīgi un savējos labprāt pacienāja. Tomēr nejutām vēl stipru varu, jo mūsējo bij tik maz.

Komunisti bij uzcēlušī 1. maija svētkos Kaventes (Konventa) laukumā*) alegorisku pieminekli, kas atēloja sakrautu baltu kalnakmeni kaudzi, kuru no augšas plēsa iedzīts sarkans ķīlis. Šo ķīli mūsējie izvilka un novietoja ar aso galu gaisā.

31. maijā.

Pilsētā palika tikai komandantūras komanda, pārējie partizāņi gāja tālāk. Runāja, ka drīz ienāksot kāds īsts latviešu karapulks. Mēs visi to sirsnīgi gaidījām, jo stāvoklis vēl nebija skaids. Citi teica, ka angļi nāksot latviešiem palīgā. Nebija arī noteiktas ziņas par to, kas notiek Rīgā. Pusdienas laikā Cēsīs iejāja apm. 150 jātnieki-latvieši, tērpti skaistās formās. Viņiem bij vācu kara laika mundieri, pelēkā krāsā un sarkanām krūšu tresēm. Zīmotnes un kokardes bij latviešu. Izrādījās, ka tās bija Baloža brigādes**) pirmais Kurze-

mes atsevišķais eskadrons, kas no Rīgas nācis uz Ziemeļlatviju. Viņi nokāpa no zirgiem Cēsu pils priekšā un meklēja apmešanās vietu.

1. jūnijā.

No Valmieras puses ienāca liela daļa no 2. Cēsu kājnieku pulka, kas esot saformējies Rūjienā. Viņu komandēja kopvedis*) Berķis. Karavīri jau bij labāki apģērbti, pie cepurēm tiem bija vecās krievu kokardes, apvilkas ar sarkanbaltsarkanu drēbi. Uz kreisās rokas bij balti apsienamie ar burtiem Z. C. K. P. un slīpa stripa Latvijas valsts krāsās. Ieroči bij gan salāsti, bet daudziem bij krievu parauga „vintovenes“ — kas Anglijā gatavotas. Redzēju arī dažas patšautenes.

2. jūnijā.

Pilsētā viscaur pacilāts garastāvoklis. Esam atbrīvojušies kā no lietuvēna. Ierodas viena karaspēka daļa pēc otras. Baltijas viesnīcā novietojās Brigādes un 2. Cēsu kājnieku pulka štābi. Pēcpusdienā Cēsu stacijā ieradās landesvēra delegācija sarunu vešanai. Viņi aizgāja uz Brigādes štābu.

Runā, ka vācieši esot Ieriķos un viņi neļaušot latviešiem Cēsīs palikt. Tauta vēl ir nezināšanā, kas būs un kas nebūs.

3. jūnijā.

Priekšpusdienā no Raiskuma pa Rīgas ielu līdz Turgus laukumam iejāja kāda vācu landesvēra jātnieku vienība ar 2 lielgabaliem. Tas bija rītmestara Manteifeļa eskadrons. Viņiem bija skaisti zirgi, jātnieki labi apbruņoti. Viņi apstājās laukumā. Daži karavīri izlīmēja Niedras valdības lapīņas un izdalīja proklamācijas Dažas vācu tantīņas nesa landesvēristiem atspirdzinājumus. Izrādās, ka landesvēristi gāja uz Baltijas viesnīcu, kur notika sarunas.

*) Kopvedis 1919. gada virsnieka pakāpe, līdzīgs mūsu tagadējam pukvedim-leitnantam.

Tajā starplaiķā mēs redzējām pie Turgus laukuma dažās mājās izbāztus patšautēnu stobrus, ko bija darījuši latvieši. Vāciešiem sametās bailes un viņi bēdīgām sejām aizāja atpakaļ uz Kārļiem.

Mēs visi jutām, ka kaut kas tuvojas. Mūsu virsnieki skrēja šurp un turp. Daudziem no viņiem bija vēl krievu virsnieku žaketes ar cara laika uzplečiem, uz kuņiem lentītes valsts krāsās.

Sākām nojaust, ka vācieši karos ar latviešiem, jo ož pēc pulvera.

4. jūnijā.

Iedzīvotāji nezin, kas patiesībā notiek, lai gan ārēji viss liekas mierīgi. Pilsētā izlīmēja uzsaukumus, ko parakstīja Igaunijas pulkvedis Reeks un mūsu ziemeļarmijas virspavēlnieks pulkv. Zemītāns. Iedzīvotājus uzaiņina neklausīt vāciešiem un nodevējiem. Izsludināja arī mobilizāciju. Uz ātru roku apbruņoja ugunsdzēsējus. Pietiecās arī brīvprātīgie. Arī mans dēls pieticās progimnazijā jaunformētā skolnieku rotā. Daži, kā Skrastiņš, pietiecās pat 14 gadu vecumā.

5. jūnijā.

No rīta ugunsdzēsēju orķestris sagaidīja no Valmieras kājām nākošos brīvprātīgos skolniekus. Viņi izskatījās ļoti noguruši. Mēs viņiem uzgavilējām, metām pukes no logiem.

Stacijā ieradās igauņu bruņotie vilcieni, tā sauc. „Soomus rong“. Tie devās Araišu virzienā, lai izpētītu, cik tālu ir vācieši. Uz vilciena bij arī amerikāņu misijas loceklis Kolonels Davley's. Mans dēls bij kā izlūks uz šī vilciena un atgriežoties tas mums pastāstīja par pirmo sadursmi pie Amatas tilta.

6. jūnijā.

Agri rītā, tā ap plkst. 3 sākām dzirdēt kara troksni, kas nāk no Katrinas un Mācītāja muižu puses. Šauj ar lielgabaliem, ložmetējiem. No Baltijas viesnīcas sāk izvākties Brigādes un pulka štābi. Iedzīvotāji neziņā uz-

manīgi izbāž galvas no paslēptuvēm un saucukstas. Ak kaut taču Ulmaņa valdības karaspēks noturētos!

Runā, ka pie Jurgumuižas un Mācītāja muižas skolnieki dūšīgi turējušies vāciešiem pretim. Ap plkst. 10 rītā pilsētā nodimda daudzi granātu un šrapneļu sprādzieni, kas turpinājās visu priekšpusdienu. Pusdienas laikā Cēsīs ienāca landesvēristi un nošāva 2 pilsoņus.

Arī mūsu dzīvoklī uzskrēja daži vācieši un prasīja: „Wo sind die Bolschewiken?“. Uz to mēs atbildējām, ka lielinieks jau pirms nedēļas izdzina Ziemeļlatvijas karaspēks. Viņi brīnējās un negribēja ticēt. Vācieši izgāja cauri Cēsīm un apmetās pie Bušlejas. Redzējām arī ievainotos, kurus vācieši transportēja uz Rīgu.

7. jūnijā.

Pilsētā liels klusums. Vācieši mēģina ar mūziku iespaidot karavīru garastāvokli un bija noorganizējuši plkst. 7 vak. Kaventes (Konventa) laukumā orķestra koncertu. Koncerta laikā parādījās kāda vācu lidmašīna, kuru latvieši apšāudīja no Bušlejas.

Pašā vakarā, Konventa laukumā, kuru it labi mēs varam redzēt no mūsu logiem, notika liela parāde, kurā piedalījās ap 400 karavīru. Kāds virsnieks, pakāpies uz paaugstinājuma, turēja runu, apzīmējot latviešus un igauņus par lieliniekiem. Viņš teica, ka no Rīgas pienāksot papildus spēki un vāciešiem jāiekarojot sava dzimtene. Virsnieks pūlējās iedvest vāciešos ticību un tos ar skanīgiem lozungiem visādi pamudināja.

Var manīt, ka vācu garastāvoklis nav teicams, jo viņi paši neapzinās savus mērķus. Runā, ka latvieši rīt uzbrukšot no Bušlejas puses.

8. jūnijā.

Jau kopš ½6 rītā sākām dzirdēt lielgabalu troksni. Vēlāk tas pastiprinājās un viss jaucās kā ellē. Granātas krītot Lauciņos un Glāznieku mājās. Sabēgām visi apakšā, lai izsargātos

no lodēm. Caur logiem glūnam un novērojam, kas notiks. Lielgabalu šāviņi krīt tuvāki. Mūsu mājai*) pretim, iebrāucāmā vietā ar granātu nosists kāds vācietis. Redzam, ka vācieši kravā savas mantas lielās kara orēs un taisās aizbraukt. Sarunājos ar dažiem. Viņi grib bēgt atpakaļ. Visu laiku notiek apšaudīšanās un tā tas turpinās līdz ½6 vakarā, kad iestājas norimums. Daudzi nami sapostīti, logu stikli izbīruši, redzami arī ievainotie.

Pēc brīža atjaunojās ložmetēju uguns troksnis. Nakts pagāja mierīgi

9. jūnijā.

Uzzinājām, ka latvieši esot atspiesti, jo vācieši aizgājuši viņiem aizmugurē. Pilsētā viss kluss. Iestājies jauks, saulains laiks. Plkst. 4 p. p. ar ģimeņi piedalījāties kādā sēru procesijā uz Lauciņu kapiem, kur pavadījām mīrušo Bergmaņa kundzi. Uz vakara pusi dzirdējām Raunas upes pusē lielgabalu troksni.

Pie mums novietojās kāds leitnants Trummpf's. Pavisam jauns zēns. Mēģināju viņu pārliecināt, ka viņi karo pret latviešiem un igauņiem, kuri nebūt nav lielinieki, bet paši lielinieks izdzinuši no Cēsīm. Viņš negribēja ticēt, bet tomēr nāca uz pārdomām.

Plkst. 11 vakarā no Valmieras puses pilsētā iedrāzās kāds auto ar parlamentāriešiem. Viens no viņiem turēja baltu karogu.

Mēs jau ilgāku laiku nevaram guļēt ejot izģērbties, jo nezinām, kas var notikt.

10. jūnijā.

No plkst. ½3 rītā dzirdam atkal artilērijas dārdienus. Vieni šauj tuvāki — tas vācu lielgabalu troksnis, apm. 6 šāviņi pēc kārtas, bet otru troksni pilsētā rada plīstošie latvju un igauņu šrapneļi un granātas. Pašā apšaudīšanas laikā, plkst. 6 rītā, no Lenču puses, atkal iebrāuca auto ar ang-

*) Runa iet par ēku Valmieras ielā 2, tagad Vienības gatvē Nr. 3.

*) Par „zaļiem“ sauca brīvprātīgos apbruņotos partizāņus, izbēgušos no lielinieku cietumiem un lauciniekus, kas lielinieku aizmugurē dezorganizēja viņu karaspēka daļas, sacelot paniku u. t. t.

*) Tagad Vienības laukums, kur 1924. g. atklāja Uzvaras pieminekli.

**) Baloža armija sastādīja Dienvid-Latvijas armiju un tajā laikā atradās Rīgā un frontē.

ļu, amerikāņu, franču, latvju un igauņu parlamentāriešiem. Viņi brauca uz Baltijas viesnīcu vest sarunas.

Ap plkst. 8 ritā kaujas troksnis aprima. Aizgāju apskatīties sapostītās ēkas. Rīgas ielā, Danča mājā, Karpova mājā u. c. ziemeļlatvieši ielaiduši daudz šaiviņu. Strīka mājā kāda granāta iestrēgusi mūrī, palikusi un nav plīsusi. Mēs apbrīnojām kādu pārdrošnieku, kas kailām rokām gribeja to no mūra izvilkāt. Tad mēs visi bēgām, katrs uz savu pusi. Kas tur notika — nezinu.

Puzdienas laikā Baltijas viesnīcā miera sarunu vedēji ieturēja lielu maltīti. Daudz ziņkārīgo pie logiem. Uz ielas sapulcējušies tauta un pārrunā pēdējos notikumus. Reālģimnazijas direktors L. Ausējs mierina uztrauktos prātus un aicina neizmist. Ļaudis kliedz: nost baronu valdību! Runā, ka esot noslēgts pamiers līdz 18. jūnijam.

11. jūnija.

Mūs piecēla agrā ritā karavīru taurēsignāls. Laikam miera iezvanīšana. Pilsētā kluss. Vakara pusē no Cēsīm cauri fronteī uz Valmieru izveda varonīgā nāvē kritušā skolnieka Edgara Krieviņa iezārkoto līķi. Viņam sekoja raudošā māsa.

Mūsu mājā novietojās vācu „Malmede“ pulka štābs, kurā strādāja arī kāds ritmeistrs Štāls.

12. jūnija.

Pilsētā klusums. Ļaudis izlien no slēptuvēm un uzmanīgi apklausās par stāvokli. Atvērās lēnām dažu veikalu durvis. Iespaidis — it kā karš būtu rimies. Uz ielas redzēts Niedras valdības kara ministrs Dr. Vankins, tērpies vācu karavīra tērpā.

13. jūnija.

Plkst. 2 dienā pie mūsu mājas piebrauca 2 automobiļi ar II pamiera konferences locekļiem. Kāds vācietis to uzņēma kino filmā.

Pamiera konference notika mūsu lielajā ēdamzālē. Pirms tam augstie

viesi ienāca mūsu zālē, atkopās un tad dabūju ar viņiem iepazīties. No Igaunijas bij pulkv. Rinks, no Ziemeļlatvijas armijas kopvedis E. Kalniņš, no amerikāņiem kolonels Green's, no angļiem kolonels Tallents, no frančiem kolonels Hurstel's, no vāciešiem — majors Flečers, Dr. Vankins, štāba priekšnieks grāfs Dona, jūras kapteinis Taube, Malmede un Štāls. Kungi runāja ļoti uztrauktā balsī. Plkst. 7 vak. II pamiera konferences dalībnieki aizbrauca saīguši. Es vēl paspēju noprasīt kopvedim Kalniņam, kādļ ir rezultāti. Viņš teica, ka lietas ir sliktas, neesot vienošanās. Pēc tam tūlīņ uz staciju devās vairāki vācu virsnieki, lai brauktu pie vācu ģenerāļa fon der Golca, uz Rīgu.

Vācu karavīriem kino Kolizeja*) telpās sarīkots liels deju vakars. Cik vēroju, vācieši izgāja uz jautru izdzīvi.

14. jūnija.

Biju pārtikas nodaļā, kur rindā ilgi stāvēdams, saņēmu uz kartiņām kādas 20 mārciņas amerikāņu smalko miltu par 1 rubli 50 kap. mārciņā. Visi produkti vēl tanī laikā nebija dabūjami.

Pusdienas laikā Pils parkā Pētersdorfa pulka orķestris (19 cilvēki) sniedza koncertu.

Redzēju arī tur vairākus iereibušus vācu karavīrus, tanī starpā Štāla ziņnesi Heini, kas visādi trokšņoja un aļējās.

Var redzēt, ka dzelzsdivīzijā un landesvērā ir savervēti visādi landsknehti.

15.jūnija.

Pilsētā sāk viss atdzīvoties. Jūtam, ka vācieši sāk pārvietot atsevišķas karaspēka daļas. Nāk jauni klāt, iet cauri pilsētai uz fronti u. t. t. Vācieši kaut kam gatavojas.

*) Tagad „Metropole“ Jaunās un Valņu ielu stūrī.

16. jūnija.

Iepazinos mūsu mājās ar kādu dzelzsdivīzijas leitnantu Beau-Lion, kas pats valsts vācietis būdams, atzinās, ka viņi esot piemānīti. Ģenerāļa fon der Golca štābā esot viņiem sacīts, ka jākaro ar lieliniekiem un tagad viņi redzot īsto patiesību. Viņš sacīja: „Ak labāk es būtu jau dzimtenē; par ko es šeit karoju. Es redzu, ka šeit latvieši paši vēlas valdīt.“

17. jūnija.

Pils parkā atkal mūzika. Mēs visi saprotam, ka tas viss ar nolūku rīkots, lai nomierinātu uzbudinājumu vāciešos, uzspodrinātu viņu sajūsmu un iedzīvotājos novērstu uzmanību no draudošām briesmām. Parkā vācieši izturējās ļoti uzkrītoši koncerta laikā. Virsnieki jādēlē un klaigā. Disciplīna nav tāda, kādu redzējām vāciešos okupācijas laikā.

Saņēmām arī pirmās avīzes no Rīgas, jo nodibināta atkal kārtēja vilcienų satiksmē.

Plkst. 3 p. p. no Sv. Jāņa baznīcas izvadīja netaiķi Jāņu muižas īpašnieku Andreju Kampi uz Priekuļu kapiem. Andrejs Kampe bija bagāts latvju muižnieks un patriots, kas Latvijas Pagaidu valdībai 1918. gadā uzdāvināja pirmo dāvanu 5000 zelta rubļus. Par šo cēlo rīcību komunisti viņu noslepkavoja. Līķi atrada neilgi atpakaļ. Mācītājs P. Apkalns no kanceles turēja jūsmīgu runu, aicinot tautu vienoties, nepagurt un uzticēties tautas nākotnei. Netaiķa bērņugājienā piedalījās daudz ļaužu.

18. jūnija.

Arēji pilsētā rit normāls dzīves ritms, totiesu visi skaidri redz, kas šeit notiek. Kaut kas drīz izšķirsies. Stāsta, ka arī igauņi un latvieši savelkot spēkus un nostiprinoties. Mēs esam kā atgriezti no pārējās pasaules, neredzam vairs savus karavīrus. Uz vāciešiem visi raugās ar īgnumu un dusmām un meklē nodevējus. Tagad mēs visu redzam un saprotam. Visa

informācija nāk no Niedras valdības, kas jauc prātus un duļķo ūdeni.

Vāciešu brunotais vilciens braukā starp Cēsīm un Raunu.

19. jūnija.

Lai gan pamieram vajadzēja izbeigties, tomēr šodien vēl kluss. Runā, ka angļu misijas priekšnieks ģenerālis Gofs pagarinājis to vēl uz 2 dienām.

Iestājies karsts laiks. Iedzīvotāji aizmirsuši nesenās kaujas un dažī iet uz Gauju atveldzēties ūdenī. Tuvāk'e laucinieki bailīgi pieved lauku produktus no Līviem, Kārļiem un Cēsu pils pagasta. Pilsētā klusums. Tomēr tas ir klusums pirms vētras.

No mūsu mājas aizvācās Malmedes štābs, tanī vietā ienāca kāda dzelzsdivīzijas vienība.

20. jūnija.

Pilsētā pirmo reiz pēc 4 kara gadiem parādījās pārdošanā citroni, kurus cēsnieki ātri izpirka. Parkā atkal kara orķestra koncerts.

Pēcpusdienā pilsētā piepeši sākās neappraktāma rosība. Liekas, ka kaut kas eksplodējis. Karaspēka daļas nemierīgas, iet un nāk kaujas gatavībā. Redzamas visas ieroču šķiras. Visi dodas uz Liepas, Raunas pusi. Viss iet kā pa kaklu. Komandas no-rautas, redzami nedroši karavīri, nolaistām acīm, kas ne labprāt seko virsniekiem. Biju nomodā visu nakti, lai pasargātu savējos no laupītājiem.

21. jūnija.

No plkst. 4 ritā atkal sākās kara troksnis. Notiek ļoti sīva abpusēja apšaudīšanās. Granātas krit visapkārt mūsu mājai. Iedzīvotāji paslēpušies. Arī daļa vāciešu sabēga mūsu pagrabā, lai gan lielās, ka esot visas nīknākās kaujas pie Verdenas caurvelkot spēkus un nostiprinoties. Mēs esam kā atgriezti no pārējās pasaules, neredzam vairs savus karavīrus. Uz vāciešiem visi raugās ar īgnumu un dusmām un meklē nodevējus. Tagad mēs visu redzam un saprotam. Visa

bas. Viņi saka, ka drīz sitīšot atnaksas stunda.

Redzam caur pagraba logiem, ka ved ievainotos. Šrapneļi plīst svilpdami. Plkst. 9 ritā viss aprima, kamēr plkst. 6 vakarā sākās atkal nāves deļa. Igauņi un latvieši esot jau pie Gaujas un nākot pāri. Paldies Dievam.

Sabēgām visi ar bērniem un pārējiem nama iedzīvotājiem pagrabā un nemitīgi lūdzām Dievu, lai paglāb mūs. Neuzdrošinājāmies iziet uz ielas, kur kara dievs Marss dara savu nežēlīgo darbu!

22. jūnija.

Rīta pusē vācieši izvācās. Abmarsch!*) Šauteņu uguns jau dzirdadama tuvāk.

Pulkst. 7,15 atskan ugunsgrēka taurēskaņas. Deg Cēsu viesīgās biedrības nams, kas no mūsu mājas ir tik ap 100 soļus tālu. Vācieši atkāpjoties pielikuši uguni. Ugunsdzēsējiem nelāva strādāt, draudēja ar nošaušanu. No biedrības nama pacēlās milzu uguns liesmas, kuras dzirksteles ar vēju pārnesa uz izstādes pāvīljonu**) un lejas šķūni, apm. 1 klm. attālumā. Abi pēdējie nodega līdz pamatiem. Biedrībai sāka degt jumts un ar lielu troksni iekrita zāles griesti. Tas bija gan šausmīgs skats. Un glābt neko nevarējām, jo turpat stāvēja vācieši ar šautenēm rokās. Daudzi namsaimnieki ar spaiņiem stāvēja uz savu ēku jumtiem, tos aplaistīja, lai nesakarstu un nedegtu. Par laimi vējš bij no dienvidiem, tā kā pilsētai briesmas no ugunsgrēka nedraudēja. Visā šinī laikā nemitīgi dārdēja lielgabali un notika apšaudīšanās, tomēr iedzīvotāji, riskējot ar savu dzīvību, mēģināja nosargāt savas ēkas. Pārējie sabēga atkal pagrabos, lai glābtos no lodēm. Plkst. 9 vakarā Konventa laukumā izbīra vesela krusa šrapneļu, iesākās viesuļuguns, kas iznīcināja telefona.

*) Atiešana resp. atkāpšanās.

**) Tagad. Jaunā tirgus laukuma vietā.

elektrības stabus, sabojāja mūrus, izsīta stiklus u. t. t.

Visa nakts vārījās kā uguns katlā. Cauri logiem atspīd sprādzienu gaišumi un dūmu izplūdumi. Liekas, ka esam kādā baismīgā spoku virpuļdejā. Nekad nebijām redzējuši tādas briesmas, lai gan pārdzīvojām pasaulē karu un lielinieku terroru. Lūdzām Dievu, lai paglāb mūs no sakropļošanas, kā tas noticis ar vairākiem iedzīvotājiem. Uz rīta pusi šāvienī paliek retāki un vēlāk tie pavisam apklust. Izlienot no pagraba, raugos uz Konventa laukumu, kur guļ sasviesti ieroči, turnistri*), bruņucpures u. t. t.

23. jūnija.

Plkst. 4,47 ritā Cēsīs no Valmieras puses ienāk latvieši un igauņi. Uz balta zirga pilnos aulēkšos iejāj Ziemeļlatvijas 2. tā sauc. dzeltenā eskadrona komandieris rotmistrs O. Goldfelds*) ar monokli aci un revolveri rokā. Viņš galopā izjādēlēja visu pilsētu un iedzīvotāji viņu priecīgi apsveica. Vajadzēja redzēt sajūsmu, kāda bij Cēsu pilsoņos par uzvaru. Visi gaviļē un saskūpstās. Pa Valmieras ceļu nāk daudz karaspēka, kārtīgās rindās sakopotī. Brauc arī artilerija; starp citu redzēju kādu latviešu bateriju, kurā 6 collīgos smagos lielgabalus ar gariem stobriem vilka 16 zirgu, ka bruģis iegrima un iela dimdēja. Granātas veda mūsu pašu latviešu šķūtnieki, tās vienkārši sakraujot lauku ratos. Tagad mēs pārliecinājamies, ka arī Ziemeļlatvijas armijai un igauņiem ir lieli spēki. Visu cauru dienu nāk viena karaspēka daļa pēc otras, dodamies Rīgas virzienā. Ar dziesmām un mūziku ienāca pulkv.-ltn. Berķa komandētais 2. Cēsu kājnieku pulks, kas apmetās Cēsīs pa nakti. Nāk brāliši igauņi.

*) Turnistrs — vācu karavīru muguras soma, izpolsterēta ar teļa ādu.

*) Rotmistrs O. Goldfelds, nevarēdams samierināties ar Golca politiku, no vāciešiem brīvprātīgi pārnāca Ziemeļarmijā, kur komandēja 2. eskadronu.

Daudziem karavīriem vainagi kaklos, jo šodien ir Jāņu vakars. Ziedi sasprausti šauteņu stobros, karavīru sejas smaidošas, lai gan paši gurdēni, putekļiem klāti. Dzied bez mītēšanās mūsu kareivji. Tautas dziesmas un arī brašo „Pumpiņ rasa“. Nu atkal mēs ticam latviešu un igauņu vienotai uzvarai. Visi vieglāki uzelpojam, šķiet kāds slogs mūs spiedis un tagad novēlies no krūtīm. Ieraugot valsts karogu, mēs asarām acis nenolaidām no tā skatu, lai to sevi uzsūktu un uzņemtu uz visiem laikiem. Tagad neviens nevar vairs mūs iznīcināt. Viņu upuru ceļš arī tika puķēmkaisīts, ko tik skaisti darījām mēs visi cēsnieki.

24. jūnija.

Mūsējie dodas uz Inčukalnu, kur jau atrodoties mūsu priekšpulki.

Aicinājām pie sevis mājās, devām ēst un naktsmītni. Mūsu viesnīcā ievietojām veselu komandu. Šīs dienas bij laimīgākās mūsu dzīvē. Šeit redzējām, ka mēs esam visi latvieši, brāļi, kas savu tēviju stāda augstāk par visu.

Arī Dievs mūs ir žēlojis. Mūsu māja, neskatoties, ka granātas un šrapneļi plīsa visapkārt, izrādās nav cietusi nemaz. Šodien apskatīju jumtus un redzēju tikai pagalma šķūnīša jumtā iestrēgušu šrapneļa lodīti. Dievs ir mūsu lūgšanas paklausījis un stāvējis mums klāt, no kara briesmām un nāves sargādams.

Sējējs Nr.7 (1936,

1.jūl.), 708.–714.lpp.

Raksts pārpublicēts arī laikrakstā "Druva" 1991. gada 18., 20. un 21. jūnijā.

Varoņu dienas atgriešanās

Goda sardzē piemiņas vietā Liepā ar Igaunijas un Latvijas nacionālajiem karogiem.

Tēlnieku Jansonu gatavotais piemineklis Lačplēša ordeņa kavalieriem Reinholdam Svikim un Gustavam Dreلمانim Lejas kapsētā.

Kuperjanova Igaunu partizānu pulka cīnītājs atceras kritušos cīņu biedrus.
S. Ozoliņa foto

ku intereses celles aizstāvēt. 1919. gada jūnijā tas gan bija skaidrs. Latvieši un igauņi lēja asinssviedrus Gaujas krastos gan par gadsimtu verdzības likvidēšanu, gan par pašu valsts nodibināšanu.

Ap Jāņiem nereti bija dzirdams, ka sarīkojumu ir par daudz. Bet nav nemaz jāņem vērā, ka katram dota izvēles iespēja. Savulaik šķita, ka atgriezusies sabiedrības interese par sabiedriskajiem notikumiem. Nu gandrīz var apgalvot, ka šī interese nav noturīga «Čikāgas piecišus», folkfestiāla un Jāņu alus priekša. Jauniešu viņi Varoņu dienai aizplūda garām. Kur bijāt jūs, Cēsu skolnieku rotas tradīciju mantinieki?

Pils parks tomēr sagaidīja Varoņu dienas atgriešanos. Varoņi ieradās Valmieras teātra aktieru stāstījumā. Varoņiem dziesmas vēltija «Skandinieki» un Cēsu koristi. Goda vietās sēdēja arī Cēsu kauju pēdējie veterāni. Vairākkārt svētku dalībnieki cēlās kājās. Ipaši vētraini aplausi pavadīja skolnieku rotas karoga uznešanu. Tam apkārt skanēja latviešu un igauņu vārdi un dziesmas. Kā brāļi abu tautu pārstāvji lēja asinis 1919. gadā. Pieminot kritušos, latvieši un igauņi atbrauca vienā veļu laivā.

V. Upmalis

Tē kadreiz atradās skolnieku rotas cīnītājiem veltītais piemineklis.

Gājiena uz bijušo Līvū pagastnamu, kur jūnija sākumā atklāja atjaunoto skolnieku rotas pieminekli.

Arī tāda ir dzīve Mēs — varoņu piemiņas gājienā, viņi — ar alus spainīti.

Piemina noliekti karogi pie tēlnieka A. Jullas gatavota pieminekļa Lejas kapsētā.

Daudz mazāk nekā uz «Čikāgas piecišiem», bet nav jau šovs...

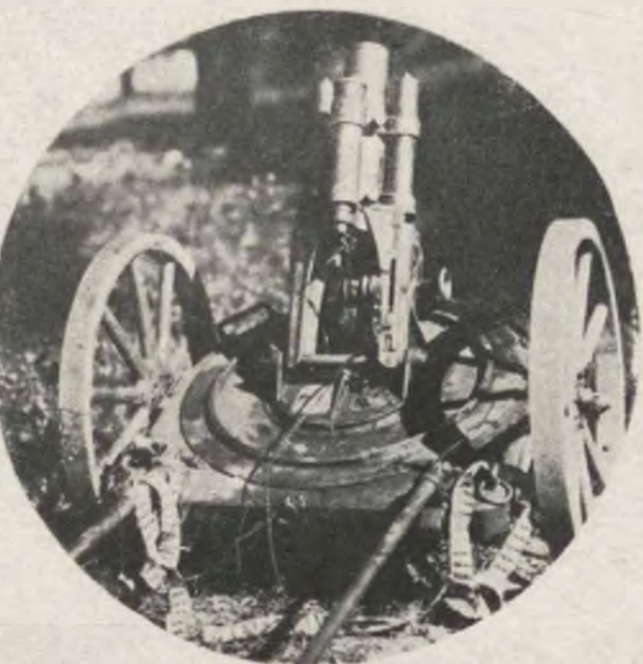
Nobelguma sarīkojumā Pils parkā tik ļoti iekļāvās «Skandinieki».

A black and white photograph of five young men in military uniforms, likely soldiers, posing for a group portrait. They are arranged in two rows: three standing in the back and two kneeling in the front. All are wearing caps and holding rifles. The man in the center of the back row has a belt with pouches. The man on the far right of the back row has his arm around the shoulder of the man kneeling next to him.

A black and white photograph of two men in military uniforms standing in a narrow alleyway. The man on the left is wearing a dark uniform and a peaked cap, holding a rifle. The man on the right is wearing a lighter uniform and a peaked cap. A third man is visible in the background, leaning against a wall.

Vācu landesvera grupa ar baronu Manteifeli priekšgalā, kuŗi pirmie ielauzās pa Raiskuma tiltu Ēsis un tika no Ziemeļarmijas atbrūpoti (skat. rakstu). P. Pauķšena uzg.

Līdz ar Valdības pārstāvju O. Nonāca, M.Gailiša ierašanos Valkā, sākas faktiski Ziemeļ armijas formēšanās. Armijas priekšgalā kā virspavēlnieks nostājas pulkvedis Zemītans un štāba priekšnieks, ģenerālštāba pulkv.-ltņ. V. Ozols. Pirmajās dienas Ziemeļarmija sastāvēja no 2500—3000 vīriem. Kopejiem spēkiem ar īpašu armiju atbrīvoju Valmieru, Cēsi un sekmiģi vajāja atkāpošos Padomju Latvijas Lielinieku karaspēku Krustpils-Lubanes ezera virzienā. Ieņemot plasakus Vidzemes apgabalus un izvedot mobilizāciju armijas skaitliskais sastāvs strauģi pieauga un jaunformētas daļas gatavojās doties uz fronti pret lieliniekiem, kad sākas konflikts ar vāciešiem.

Par šīm cīgām plkv.-ltņ. V. Ozols raksta :

2. jūnija pļēvkarē pa tālruni leriķu stacijas priekšnieks paziņoja, ka leriķos ieradies vācu ešalons un pieprasīja vai viņu var laist uz Cēsim? Radās jautājums, ar kādu nolūku šis vācu ešalons ieradies leriķos un kas viņam vajadzīgs Cēsis? Tas Ziemeļlatvijas brigades vadībai radīja dibinātas aizdomas, sevišķi ievērojot 16. aprīļa Liepājas puča notikumus, kurš beidzās, kā tas visiem zināms, ar Latvijas Pagaiduvaldības arestēšanu, mūsu ministru bēgšanu un glābšanos uz „Saratovu”.

Protams, ziemeļnieku ka-
 ģa vadība, neraugoties uz
 saviem vājiem spēkiem,
 kādi šinī brīdī bija paliku-
 šī Cēsis, ilgi nedomāja, jo
 situācija no ziemeļnieku
 viedokļa bija pilnīgi skai-
 dra. Mēs nevarejam pielaist
 ka vācieši kādā nebūt ziņā
 diktētu mums savu gribu.
 Un tāpēc, lai arī mūsu stā-
 voklis, ievērojot vēl nenob-
 rīdušos notikumus Lat-
 gales frontē pret lielnie-
 kiem, bija visai grūts, mēs
 pieņemam drošu lēmumu,
 kurš bija liktenīgs, kā
 priekš vāciešiem, tā arī
 priekš Latvijas un Igauni-
 jas. Šim lēmumam bija arī
 vēl daudz plašākas sekas
 starptautiskā mērogā. Mēs
 informējām Ierīku stacijas
 priekšnieku par stavokli
 un uzdevām viņam pazinot

Blakus, pa kreisi:
Bruņotā vilciena „Kalev”
karavīri un komandieri ko-
peja aizaidā atpūtā. Uzņēmums
jo gaiši raksturo to sir-
snību starp karavīriem kaujas
laukos kur visi ir tikai brāļi,
bez šķiru un pakāpju iz-
šķirības.

„Cīņa“ ar karavīru lielā dienadnieku — parazitliem.

Raunas tilts, ap kuru norisinājās nīkšanās kļūdas. Lai nogrieztu Ziemeļarmijas atkāpšanos no Cēsim, vāci gribēja uzspriecināt Raunas tilu bet cieta zaudējumus. Tilta apsargā igauņu bruņotais vīrs „Kalev”.

vācu ešalona priekšniecībai, ka Čēsis ir iņemtas no Ziemeļlatvijas armijas karaspēka un ka vācu spēki Čēsis netiks ielaisti, jo neredzam motivus tādai vācu karaspēka kustībai Čēsu virzienā, kad pretinieks, resp. lielinieki atkāpjas gluži citā virzienā, t. i. uz Daugavpili un Rzekni. Ar to mūsu konflikts ar v. d. Golcu sākas.

Ziemeļlatvijas kara vadība labi zināja, ar ko viņai dārišana. Ari Baltijas mužniecība nevarej nezina Ziemeļlatvijas tieksmes. Pietika paraudzies uz Ziemeļlatvijas armijas komandejoša personaļa sastavu un viņas politika vaditajiem (Nonācs M. Gailis u. t. t.), kurā parlicība izteicis mūsu laikraksta „Tautas Balss“, lai neatliktu nekādu šaubu, ka šeit mūsu mužniecībai ir dārišana ar nepatīkamu un bīstamu pretiniek

Sapņems mūsu nolīgumu vācietis ierasties Cēsis, leriķu stacijas priekšnieks pēc kāda laika atkal pievzva rija un paziņoja, ka vācietis lūdzot ielaist viņu delegaciju Cēsis sarunu vešanai. Tas tika atļauts ar noteikumu, ka Cēsis vācu delegacija var ierasties tikai ar lokomotīvi un vienu vagonu. Plēnāca tiešām lokomotīve ar vienu vagonu ar ritmēstari Jenu priekš gala un 20-30 kareivjiem ar 2 ložmetējiem. No sarunām ar Jenu noskaidrojās,

kārtējam, ar 2. izskatējam
 nām ar Jenu noskaidrojās,
 ka vācieši no Rīgas izvir-
 zijuši 4 kolonas, kuŗu mar-
 šruts ved caur Ziemeļ-Lat-
 viju un Dienvidus Igaui-
 niju! Kad Jenam tika pa-
 skaidrots, ka šeit viss ie-
 ņemts no latviešu un igauņu
 karaspēka, un ka lielinieki
 ir Daugavpils un Rzeknes
 virzienā kur ar viņiem ci-
 nas mūsu karaspēks, kapēc
 vācieši arī turpu būtu ja-
 virzās, bet gan nekādā zi-
 ņā mūsu aizmugure, kas
 mums liek apšaubīt vācu
 virspavēlniecības nodomu
 lojalitāti pret mums, — tad
 Jena izrādīja, cik mēs no-
 prātam, neviltotu karavīra
 izbrīnešanos un solījās ne-
 kavejoši par to ziņot „Ober-
 štabam.“ Mēs viņu lūdzām
 arī citām vācu kolonām,
 kuŗas virzas mūsu aizmu-
 gurē, nekavejoši paziņot
 mūsu kategorisko

**Aizbarikadets un nocletinats namiņš pie Stren-
člem, cīņās pret lieliniekiem.**

Landesveram atñemtie helgabali.

Visi uzņēmumi no „Latvijas Kara Muzeja“ kolekcijas

22. jūnija svinības Cēsīs.

Latvijas drošsirdīgie ārgli, pulkveža Berķa vadībā, 1919. g. 22. jūnijā uz Gaujas un Raunas upju krastiem izšķīrošā kaujā lauzā melnā bruņinieka spēkus, dodami nāvīgu triecieni bruņinieku algadžiem, tā kā tie paniskās bailēs bēga no Cēsīm, nomozdami zābakus un pamezdami šautenes; viņu cepures (kaskas) mētājās gar ceļmafām. Šī uzvaras diena ir īsta uzvaras jubilejas diena nevien priekš Cēsīm, bet arī priekš visas atbrīvotās Latvijas. Cēsu kaujas ienaidnieka spēki sāka lrt, viņa rindas dezorganizējās un viņa pulki zaudēja pašpaļāvību, ar ko lielā mērā bija izšķirts viņa turpmākais liktenis.

Šā gada 22. jūnijā Cēsu svinības dubultoja uzvaras pieminekļa pamata iesvētišana un pamata akmeņa likšana. Uz šiem svētkiem Cēsis pagodināja ar savu ierašanos Valsts Prezidents, kura no Rīgas iebrāuca Ministru prezidenta pavadībā un Cēsu pietātnē viņu sagaidīja vīletoja garnizona goda sardze ar orķestri, valsts un pašvaldību iestāžu priekšstāvj, biedrības, skauti, vīlčēni, gaidas u. t. t. Pie apsveicināšanās Sloviešu palīdzības korpusa Cēsu nodaļas priekšnieks pasniedza Valsts Prezidentam rozes. Rozes pasniedza arī gaidu pulciņš. Pa to laiku no pīkst. 11, vīletojā baznīcā notika svinīga cīvēkalpošana un Prezidentam ierodoties uz tīrgus laukuma, no baznīcas iznākušie karavīri viņu jau sagaidīja brāšās rindās. Prezidents pieņēma kareivju parādī un pēc tās, lielam jaužu pulkam no pilsētas un apkārnes iedzīvotājiem piedaloties, ar sēru maršu gāja uz „Lejas” kapos atrodošiem brāļu kapiem. Gājienu kuplināja 8. Daugavpils kājnieku pulka un 5. Cēsu kājn. pulka orķestri. Kapos, pēc reliģiozā akta, Valsts Prezidents uzstājās ar attiecīgu runu un pēc tās sākās šo atdusošo brīvības cīnītāju kapu kopīgu

pušķošana krāšņiem dzīvu puķu vainagiem, kuru šogad bija liels skaits un visi vainagu uzličeji teica dusošiem varoņiem airsnīgus pateicības vārdus par viņu veikto lielo darbu, kādu veicdami tie savas tautas un savas zemes brīvību pīrkuši ar savām dzīvībām. Starp daudz citiem vainagus uzlika arī priekšnieks no arī priekš policijas, 5. Cēsu kājnieku pulka delegācija, arī priekš un pilsētas pašvaldības, brīvprātīgie ugunsdzēsēji, Latvju nac. Kluba Cēsu nodaļa, Sloviešu palīdz. korpusa Cēsu nodaļa, „Viesīgā”, Amatnieku un namsaimnieku biedrības, Tīrgotāju savienība, Skolotāju arodbiedrība, gaidas, dažu laikrakstu redakcijas u. t. t.

Pēc kritušo varoņu godināšanas, svinības turpinājās uz Cēsu Konventas laukuma, kur bija sagatavota vieta uzvaras pieminekļa likšanai. Iesvētdams šo vietu, mācītājs Apkalns aizrādīja, ka šoreiz pamatu liek nevis kādai cilvēku dzīvokļiem liktai ēkai, bet gan stābam, kurā arī kas dzīvošot. Un šī dzīvotāja būšot kritušo brīvības cīnītāju varoņu piemiņa, kura latvju atmiņā nemīršot, bet dzīvošot, kamēr vien Latvija un latvju tauta pastāvēšot. Lai šis piemineklis atgādinot no paaudzes uz paaudzi kritušo varoņu darbus, kuri savām dzīvībām pīrkuši tautas brīvību un lai šis piemineklis būtu arī tādas pašas varonības iedvesmotāja, jo kādreiz Latvijai atkal uznāktu grūtas dienas; lai rastos kritušo varoņu pēcnācēji, kuri ar tādu pašu pašizlīdzību un drošsirdību ietu cīņā. Tad arī priekšnieks Bičevskis nolāsīja aktu, kuru bija nolēmts iemūrēt pieminekļa pamatā. Aktā minēti gads un diena, kad piemineklim pamats likts, kāda valsts iekārta Latvijā, kādas valdības sastāvs, cik Cēsis iedzīvotāju, kādas pašvaldību un valsts iestā-

des, kādas skolas u. t. t. Priekš ša akta iemūrēšanas bija pagatavota speciāla skārde kaste, kurā bez min. akta ielikta arī šobrīd Latvijā izdodamo laikrakstu numurus, valsts metāla naudu, sākot ar 1 latu un beidzot ar 1 santīmu. Tad 5. Cēsu kājn. un 8. Daugavpils kājn. pulku krūšu nozīmes, arī vīletojo biedrību krūšu nozīmes u. t. t. Kastes vāku aizslēvoja un tad Valsts Prezidents to iemūrēja uzvaras pieminekļa pamatā, uzlikdams uz kastes pirmo akmeni. Otru akmeni uzlika Ministru prezidents, tad arī priekš priekšnieks un citi valsts un pašvaldību iestāžu priekšstāvj, skolotāji un privātas personas. Kamēr parakstīja pieminekļa pamatā liekamo aktu un lika pamata akmeņus, orķestri spēlēja un ar to svinības padarīja ļo ūsmīgas. Cēsu uzvaras piemineklis izmaksā 850 000 r. un tas būs pirmais tik cēls piemineklis, kādu ceļ latvju tauta saviem dēliem-varoņiem, tautas atbrīvotājiem no svešu varu vīrdzības.

Pēc pieminekļa pamata iesvētišanas un pamata akmeņa likšanas, pīlsoņi Valsts Prezidentam sarīkoja „Viesīgā” biedrībā mielastu. Pie kopmīelasta gaida atkāņoja daudzas cīldīnošas runas, kurās it sevišķi uzsvēra pulkveža Berķa nopelnus. Runāja Valsts Prezidents, Ministru prezidents un daudzi citi. Arī priekšnieks, kā uzvaras pieminekļa celšanas komitejas priekšsēdētājs un tā cēlā darba ierosinātājs, pateicās visiem ša pasākuma veicinātājiem. Sevišķi dziļi sajustu iespādu atstāja 5. Cēsu kājn. pulka komandiera, pulkveža Vīrsmaņa runa, kurā runātāja atzīmēja latvju lielo viaprātību grūto cīņu laikā, kura bijusi galvenais spēks pie ienaidnieka varas laušanas, tagadējo graužošo mīskaldīšanos savā starpā naidīgās partijas un iztalo acerību, ka ja atkal uznāktu Latvijai grūtas dienas, ka tad pīlsoņi sapīlūdišot atkal spēcīgā vienībā. E. S.

Kā atbrīvoja Ziemeļlatviju?

Ziemeļarmijas ienākšana Rīgā
pēc varonīgi izcīnītām kaujām, kuru desmit gadu atceri švin šodien.

Ziemeļlatvijas brigades komandieris
pulkvedis Zemītans ģ

10

Latvijas tapšanas laukmetā viena no spilgtākiem un svarīgiem posmiem ir bez šaubām Ziemeļlatvijas atbrīvošanas periods, kurā sevišķi izceļas Cēsu kaujas.

(Raksta sākuma autors — Cēsu kauju līdzvaronis plaši apskata Ziemeļlatvijas armijas izveidošanu un cīņu sākumu ar landesvēru un dzelzdivīziju. Šo apskatu posmi sniegsim nāc. numurā. Šoreiz, kā Cēsu kauju 10 g. jubilejas dienā sniedzam tieši kaujas norises apvertējumu).

Nenogaidot uz 20. jūniju noliktas sarunas Valkā, savienotie valsts vācu un landesvēra bruņotie spēki 18. jūnijā iesāka uzbrukumu Estijas-Latvijas kara spēkam.

Lai jauno asiņaino soli padarītu par trii latvisku lietu, tad 18. jūnijā kara ministrs Dr. Vankins bija uzņēmis armijas virspavēlnieka pienākumus, majora Fletchera vietā. Galvenais notikums notēlejs, kā tas redzams no vēsturiskiem dokumentiem, kā bijis, tā palicis generalis fon der Goltc, kas rīkojās Vācijas valsts un Baltijas vācu interesēs un kura tuvākais mērķis bija apriekšu iekarot sev jaunas Baltijas valstis, neizslejšot Estiju, šē nodibināt Vācijas varu un tikai tad sākt domāt par cīņu ar pad. Krieviju.

Mūsu Cēsu pulks un divas artilērijas baterijas viena vīglā un viena smaga bija iedalītas 2. Estijas divīzijā, kuru komandēja generalis Pōdders un par štāba priekšnieku bija pulkv.-leitn. tagad generalis Reeks.

Sai divīzija ietāpa 9., 6. un 3. īgauņu kājnieku pulki un vairākas artilērijas baterijas, bruņotie vīcieņi un dažas bruņotas mašīnas. Visas šīs vienības ieņēma plašu fronti no jūras caur Līmbažiem, Straupi un uz ziemeļiem pa Raunas upes krastiem līdz Raunas miestam. Visi šie spēki izturējās pilnīgi masīvi un nedeva nekādu iemeslu kaujas darbībai.

Pretinieka spēki sastāvēja no landesvēra un Vācijas dzelzdivīzijas daļām. 19. jūnijā dzelzdivīzijas daļas iesāka uzbrukumu Līmbažu virzienā un Bīriņu mūšā izklidināja latviešu partizānus mīcīnāja Gēlbes vadībā: šīnī sadursmē mīcīnāns Gēlbe krita vācu nāvē. 20. jūnijā nārejas dzelzdivīzijas daļas uzbruka Lielstraupē, bet 21. jūnijā landesvēram no Cēsm. ar straujiem triecieniem izdevās izsiēties uz ziemeļiem starp mūsu Cēsu un īgauņu 3. pulku.

21. jūn. jaskaita par visbīstamāko dienu Cēsu kaujas laikā. Mūsu fronte parakums bija diezgan plats, pa to plūda landesvērs uz ziemeļiem Valmieras virzienā. Latviešu Cēsu p. un 3. īgauņu pulks tomēr neatkāpās, bet tikai atlieca atpakaļ savus apdraudētos flankus. Ta kā vietējās rezerves jau bija iztērētas, tad radās svarīgs jautājums, ar ko apturēt iebrukumu? Šē atzīmējams Estijas virspavēlnieka generāļa Laidonera un viņa štāba priekšnieka ģen. Sootsa augstāka mēra pareiza stāvokļa izpratne un veikla un savlaicīga 2. div. kaujas rīcība.

Mūsu Valmieras pulks šīnī laikā atradās Krastpils-Pļaviņu rajonā pret Iļēnlekiem un tamdēļ Cēsu kaujas ievēl to nevarēja. Bet par to jau 21. jūnijā pļēnāca palīgspēki īgauņu Koperjānova bataljons un Kaleilasti Maleva partizānu bataljons, 22. jūnijā tiem pievienojās vēl īgauņu 1. pulka 2. bataljons un kavalerija; tad īgaunlatvieši pārgāja kopējā pretuzbrukuma visā frontē. Kauja beidzās ar galīgu vācu sakānānu un to panisku atkāpānos caur Iļēnkalnu uz Juglas vecām krievu pozīcijām. Kaujas darbība, kā zināms, izbeidzās ar Strazdu muižas pamiera naktī no 3. uz 4. jūliju. Šē jāatzīmē, ka pamiera noteikumu izstrādāšana, tā parakstīšanās neviens no Ziemeļlatvijas armijas nav piedalījies.

Vēsturiska Cēsu kauja abiem pretiniekiem spēki skaitliski bijuši gandrīz vienādi, apmēram 8000 durkļu katrā pusē (vāciem drusku vairāk), bet par to tehniska ziņā vācu kara spēks bija daudz pārkā: to pusē vairāk artilērijas, ložmetēju, kavalerijas un bruņoto automobiļu.

Par nožēlošanu Strazdu muižas pamiers, (kura noslēgšana arī neviens Ziemeļlatvijas armijas priekšstāvis nepiedalījās) bija tikai pamiers, tas nenodrošināja Latviju no jauniem mēģinājumiem atjaunot svešo varu, tam vēlāk oktobrī sekāja Bermonda uzbrukums Rīgai, bet tas tomēr mums deva iespēju sagatavoties šā uzbrukuma atsi-

Artilērijas inspektors ģenerālis Ed. Kalnīķis,
kurš desmit gadus atpakaļ bija Ziemeļlatvijas brigades
komandiera vietnīks.

Uzvaras un varonu peeminas švehtki Zehfīs.

Varonu peeminas deena šhogad Zehfīs bija leeli un skaisti švehtki, kas švehtās patriotiskā manifestācijā. Zehfu kauju 15 gadu atzere! Krievu šogad peemina! Šai svarīgā deenā tautas wadonā un waldības galwas, waldības lozekli, ziņu deenu wadonā un ziņu laika palihgu draudīgās kaimiņwalsts Igaunijas pahrstahwu eeraschānās! . . . Wifs tas zehfneekos radija pazilatibu un neparastu notikanojumu. Leela pateiziba, patriotiskā šajuhmā un šejnibā Zehfu un apfahrtines šabedribā šgahja preim leelat deenat. Kat augstos weefos zeenigi un šejnigi fa-nemtu, Zehfu šabedribā ušgehluš pilsehtas zentā diwas leeliskās arkās, puschfotas šarogeem, wihtnēm un ofola šareem. Weena no šchim arkām pee dšelszjela preestahntes zelta par godu kaimiņu igauņu weeseem. Us tās usfakstis: „Kat dšihwo muhsu kaimiņtauta, leels peenahfums muhs šopā šafsta!“ Otri goda wahriti zelti pee pilsehtas walbes, par godu tautas wadonim un waldības galwam ministru presidentam K. Ulmanim. Us teem usfakstis: „Tu weens par šawu tautu, weenota latwju tauta par Tewi!“ un otrā pusē: „Pahr Katwiju šašha šaule mirds, Un latwju krukis puskā jauna širds!“.

Tautas wadonā, waldības un armijas augstās waldības šagaidišchana šwehtās leeliskā patriotiskā manifestācijā. Šahrot no goda wahriteem pee pilsehtas walbes lihds Uzvaras peemineklim un šahlu Raunas eelā bij nowetojēes garnifons ar pulkw. Oleschu, aifšargi šom. pal. šreiberga wadibā, bij. školneeku rota ar wiršl. Eukštinu, atbrihwotaju b-ba „Seemefneeki“, školū jaunatne no Zehfu un apfahrtējo pagastu školām un Zehfu šabedribās organizācijās. Goda wahrtos ministru presidentu šagaidija šwehtu rihzības šomiteja. Šopā ar ministru presidentu K. Ulmani eeraschānā šara ministrs gen. J. Balodis, eefšleetu ministrs W. Gulbis, eefšl. wizeministrs A. Behrsinš, armijas šchaba preefšneeks gen. Hartmanis ar augstāleem armijas wiršneekiem, aifšargu preefšneeks pulkw. Prauls, ad-ministratīvā dep. dir. Aushmits u. z. Ministru presidents šopā ar ministriem un giteem pawadoneem apšweizinašās ar šara špehku, aifšargeem, školām un organizācijām. Tuwojotees školū jaunatnei un organizācijām ministru presidentu un wiru pawadonus apbehra šeedeem. Šelu, pa šuru šahja ministru presidents, puschfoja šeedi. Presidentu šuhmigi šweiza šaudis, šas bija šapulzejušchees šeli šauds. Pehz apšweizinašchānās šahšās šopejs šahjeens us Brahlu šapeem. Šehru mufitai atšlanot šahjeens eegahja Brahlu šapos.

Pee šapu wahriteem šwinigo prozešiju šagaidija armijas mahžitajs P. Apslāns ar mahžitajeem — Peebalgu un Treiju. Šwehtžeres brihdi pee kritušo waronu peemineklā eewadija šopejs šoralis: „Debeššehiti, šawa šofa wada šawu šiftenus...“ Armijas mahžitajs Apslāns waronu peeminaš weliito šunu eefahla šibeles wahredeem: „Šfat ušizigi un nešchahbigi šawā šarbā“. Waronu peeminas weeta lai wišeeem mums ir weenmehr atšahdinajums, ša par šewi un preefški šewis, šahrgā šehwu šeme, šrahdat un šihnitees. Pehz mahžitaja šunas un leelas šwehtu draudšes šopejas šeešmas mahžitajs Peebalgs un Treijs šez luhšchānas wahrdus un peeminas deewšalpojumu nošlehda šoralis: „Kahdā nu meerā“. Wainagus nolika gen. Berkis, šara ministra gen. Baloscha un armijas wahrdā, Igaunijas armijas wahrdā militarais atšahjejs pulkw. Šarsens, gen. Wiršattis no 5. Zehfu šahjneefa pulka un Raifšuma šgihitības b-ba.

Pehz peeminas deewšalpojuma Brahlu šapos pilsehtas walde šotureja šwinigu šehdi pilsehtas walbes šehchu šahle. Šehde

Zehfneeki šuhmigi apšweiz tautas wadoni K. Ulmani.

peedališās pilš. galwa K. Kauze, walbes lozekli A. Moers, K. Bone, rem. šom. loz. A. Aushkaps, Dr. Alermanis un K. Plošchs, šefr. šr. šreibergs. Goda weefos ministru presidents K. Ulmanis, šara ministrs gen. J. Balodis, eefšleetu ministrs W. Gulbis un wizeministrs A. Behrsinš, šgihitības ministrs prof. Adamowitschs, uniweršitates šektors prof. Aushkaps, gen. Berkis, gen. Hartmanis, gen. Kruštinš, gen. Katinš, gen. Wiršattis, Igaunijas šuhnis Menningis un militarais atšahjejs pulkw. Šarsens, atšraufšchee Igaunijas pahrstahwi, šabedribšo organizāciju pahrstahwi un prees šaršineeki. Zehfu pilsehtas galwa K. Kauze, atšlahjot šwinigo šehdi, ušrunāja šahšefošchos:

„Augsti godatāis ministru presidentu šungs, waldības un armijas pahrstahwi šungl, muhsu draudšīgās Igaunijas walsts šepreštantu šungl, godajamee weefi — šamas un šungl!“

Šahs deenas šwinigā pilsehtas walbes šehde šahš mums zehfneekiem wehštiriska, eewehrošot to apšahšl, ša šinā nem dalibu muhsu šautas wadonis, ministru presidents K. Ulmanis, ar šeelato šatu no ministru šabineta šozešleem, augstāšā armijas pahrstahwneiziba un muhsu mihšee šaimini — Igaunijas šepreštantu Mehš šinam, ša ša šaw nešahšchiba, šei ša waldiba ar šawu šahšbuhini šreib pahršpot preefški 15 gadeem notikušo Zehfu šawu šeele nošhmi walsts šapšchānā. Šas muhs, Zehfu pilsehtas un apfahrtines eefšhwotajuš, šilda ar šepnamu, un es pilsehtas šapšchawdības ušewumā un wiru Zehfu pilsehtas un apfahrtines eefšhwotaju wahrdā šofos šahdat, lai nešhsti ša šapšchileedšiba un šas waronu šars, patežotees šureem, šeešneekiem eebuhšot šawijā, no zehfneeku widus šhanga Zehfu šota, un dšelsdšiwifšat apdraudot Zehfīs, — Zehfu školneeku šota. Ša šahdeis weenu štru no mums atšureja mehšas nešhšchmiba, šad tagad warat šuh šdroški, ša šreem šuh šeršmees pee eeroššcheem wirš, šo šifai šaur pahr-dšihwotām šeešchānām šawā nahš pee šareššem atšhumeem. Wehštiriska šeh šehde šri šandehš, ša šoteek ša šremo šeiš pehz Katwijas otrreššes šatbrihwofchānas un pehz pilsehtu šapšchawdibu reorganizāšchānas. Šaw tagad šeešleem walbes šokešleem wahs šarehšinas ar šchaurām šartiju interešem, šei šee war šildit šawus peenahfums pehz šabāšās širdšapšinas. Šawā un wiras wadoni šraša no mums šarbu un abšoluta godšimnu. Šchos šiwus wahrdus mehš šam šakšhšchit šawā šarogā un par šee mehš šahšwešim šeh šritšim.

Šan šas šods wehl luhgt ministru presidentu šungu šeeemēt no Zehfu pilsehtas un apfahrtines eefšhwotajeem šoh adreš, šara šlan:

„Augsti godajamais ministru presidentu šungs! Šahs šahweizāt pee Katwijas šchuhpla, šahs šeedojāt šewi wiru Katwijāt šinas nebaltašās deenas preefški 15 gadeem, šad walšit apdraudeja eenašneeki no wirām šufēm. Šahs šoreis ušurejāt dšihwu latweešchu šantā šizibu šawat walšit. Un šad pehz 15 gadeem Katwijas šahšwibu šahla apdraudet eefšhejee eenašneeki un šartiju šawšarpejas šildas bij walšit nowedšchās šehšibena malā, šri šad šch. a. 15. maijā šums šetrušļa šrošmes šewi walšis šuhšit, lai muhsu walšit weenotu un šipru šawitu us šabaku, šahšchatu nahšotni.

Katweešchu šanta šetad neaššmštršis šuhju šopolnus. Šawā šums šiz. un šahs pawada šinas pateiziba.

Katwijas atbrihwofchānas un Zehfu šawu 15 gadu peeminas šwehtšos šahs, ministru presidentu šungs, pateiziba šejnigi šweiz Zehfu pilsehtas šapšchawdiba, šabedribšās organizāšijas, wiru Zehfu šabedribā un apfahrtējas šagahla walbes. Šai šehi adreše, šara apweenošchēes šauki ar pilsehtu, šuhstu ša šimbols šam, ša mahššlīgi no šartijām šaditā šlaiša pilsehtneeku un šanzineeku šapā ššuhš, un mehš šhšreem šotēem šumojamees no muhsu šautas wadonā špauštam idealam — weenotai latweešchu šantai.

Ministru presidents K. Ulmanis atšildot ušrunāja šahšefošchos: „Šehini šwinigā šehde šohšahšotēes pilsehtas galwas šunu no šewis, waldības un armijas wahrdā apšweizu šawno galwu un waldib.“ Šwinigai šehdei šehššpēes augštee weefi dewās us šonwenta šautumu pee Uzvaras peemineklā, šur šapulzejušchees šauds šauschu, šarapšehla šafas, aifšargi, šfolas un šabedribšās organizāšijas. Šeta ministru presidentu šaudis šuhmigi šweiza. Pee Uzvaras peemineklā ministru presidents K. Ulmanis ušrunāja šahšefošchos:

„Augsti godatēe weefi no muhsu šabedrotās Igaunijas un šoti godatēe šwehtku dalibneeki! Mehš šchodeem šam šapulzejušchees šeli šwinigā deenā, lai peemineetu deenas, šad šika šeiš upuri par šehwu šemi. 15 gadus atšakat mehš šijām weenoti. Nešautadami un nešahšdami mums radās palihgi — nahja šalkā šeeemelu šaiminš — igauņi. Igaunu waldiba atšahwa mums šri šapšidinat šawas šindas ar Igaunijā dšihwošohšreem latweešcheem. Ša šahšās šeeemšaršijas šibinašchana ar Igaunijas waldības šejnigāto atšahstu un palihdšibu. Ša šaule, šas šoreis apšpibheja Zehfu šawjas, warbuhš ša šati tagad špšhd ar to šachu šilumu, šaršumu un mihšlešibū, šo šchogad, pehz šara šaifā špšhšchā, šaram šeiš, mehš atšal šam weenota šawā. Šawas šunas nošlehšuma šatā presidentis wehl šuwali šširšaja 15. maija notikumu nošhmi.

Šunu šehšot ministru presidents šaka: „Katwija ššahs šeele un šawena! Ša šatš šildit šawu peenahfumu, šad šaram šroški šuhš!“ un ušajzina šahšefošchos (Šurpinašumu šlat. otrā šp.)

Uzvaras šwehtki Zehfīs

(šlat. šahšumu 1. šappuše)

šodšeeat walšis šimnu. Uššan špšhigi „Deews, šwehti Katwiju!“ Pehz šimnas wisšahrešā šeele šajuhmā šahšefšchee šuhššohšit wairakšahrit šauz: „Katwija lai dšihwo!“ Šad atšal walšis šimna. Presidentis ušajzina šodšeeat Igaunijas walšis šimnu, šuru šodšeeat diwas šeišes. „Igaunija lai dšihwo!“ šauz ministru presidents un šriššahrtējs „Lai dšihwo!“ atšahšojas šahlu.

Pee peemineklā šritušo waronu peeminaš wainagu nolika Igaunijas-Katwijas šuwini. b-bas šr-šs prof. šips.

No Igaunijas armijas un Brihwibas šrušā wainagu nolika pulkw. šruus.

Pehz ministru presidentu šunaja Igaunijas latwju šuwinašchānās b-bas preefšchneeks prof. šips. Ššahdā latwju waloda wirš ušwehra, ša šapaulē šas šahdu šawu, šuru šifteni šif lihdsigi un šif šeešchit šaifšiti, ša šas šri ar Katwiju un Igauniju.

Šahšat 8. šaugampils šahjin. pulka šomandēis pulkw. Oleschs šohšija walšis šeprešanta apšweikumu.

Uššan šriššahrtēji šauzeeni „Lai dšihwo!“ walšis šeprešantam, ministru šeprešantam un waldibai, šara ministriem un armijas waldibai, Igaunijas weeseem un Zehfu šawu dalibneekiem ar gen. Berki preefšchgalā.

Wainagus nolika šritušo waronu peeminaš — no Zehfu školneeku šotas wiršl. Eukštinš, E. U. latweešchu šudentu šorporāšijām šentors W. Wiganis, un šudentu weenotāu weenšopas šurbergs.

Pee peemineklā šaradi šeeehma ministru presidents. Šaradi šeeedališās šara špšhš, aifšargi, aifšardšes, bij. Zehfu školneeku šota, atbrihwotaju b-ba „Seemefneeki“, šfolas, ššauti, šadas, šanagi un organizāšijas.

Šuhšmizām owāšijām pawadits ministru presidents K. Ulmanis šopā ar pawadoneem atšahja Zehfīs un dewās us wehštiriskām Zehfu šawu weetaim.

Cēsu Vēstis Nr.52 (1934, 29.jūn.), 1.-2.lpp.

Cēsu kaujas 15. gadu atceres šwinības pie Uzvaras šepminek ša šehis. Mūsu šautas wadonis un Ministru šeprešents K. Ulmanis šur šwinigu patriotisku šunu, uššewot mūsu šeroču šrilibu ar Igauniju un šorādāt: „Šis kauju šienas širms 15 gadiem ir lielās un šwētas.“ Cēsu kaujas šienas wišā walšit pagājā lielā šacilātibā un šajūšmā.

Aizsargs Nr.7 (1934, 1.jūl.)

Cēsu kauja 6. jūnijā priekš 20 gadiem.

1919. gads bija grūtu pārbaudījumu gads tikko proklamētās Latvijas valdībai, kuras galvam — ministru prezidentam **K. Ulmanim** vajadzēja pielikt vislielākās pūles, lai atbrīvotu jaunās valsts teritoriju no ienaidniekiem un iemantotu draugus Eiropas lielvalstu vidū. Pēc tam kad Latvijas nacionālā armija 1919. gada maija pēdējās dienās bija aiztriekusi no Vidzemes lieliniekus, ap Cēsim nodevigā kārtā sāka ložņāt landesvēra pulki. Landesvērs nāca itkā ar nolūku cinīties pret lieliniekiem, bet patiesībā šī fon der Golca armija meklēja izdevību, lai raktu kapu topošai Latvijas valstij. Mūsu armijas vadība landesvēram jau bija paziņojusi, ka Ziemeļlatvija ir ieņemta no igauņu un latviešu karaspēka daļām un ka lielinieki ir atkāpušies Rēzeknes un Daugavpils virzienos, kur ar viņiem tagad cīnās daļa no igauņu un Ziemeļlatvijas spēkiem, un ka tamdēļ arī landesvēram vajadzētu iet uz turieni, bet ne nākt uz Cēsim. Neraugoties uz to, 3. jūnijā ritā Cēsis iejāja landesvēra nodaļa kapt. Manteifeļa vadībā un nostājās tirgus laukumā iepretim Baltijas viesnīcai, kur atradās mūsu brigades vadība. Kad Manteifelim pavēlēja, lai viņš tūlīt atstāj Cēsis un atiet uz Kārļu muižu, viņš diezgan strupī atteica, ka nedomājot to darīt. Tomēr Manteifelis savu izturēšanos krasi mainīja, kad viņam paziņoja, ka mūsu karavīri ar patšautenēm novietojušies apkārtējos namos, lai vajadzības gadījumā apšaudītu tirgus laukumu. Manteifelis stei-

dzīgi ar savu nodaļu atstāja Cēsis un apmetās Kārļu muižā. Lielāki landesvēra spēki jau atradās Ieriķos. Viss tas liecināja, ka landesvērs kautkam gatavojas.

Nakti uz 4. jūniju Igaunijas karaspēka virspavēlnieka pilnvarotais pulkv.-ltņ. Rēks kopā ar Ziemeļlatvijas karaspēka virspavēlnieku pulkv. Zemitanu nosūtīja visām landesvēra daļām ultimativu rakstu. Lai izvairītos no nopietniem pārspriestiem, landesvēra daļām lika priekšā 12 stundu laikā atkāpties aiz linijām līdz Siguldai, bet no turienes tālāk caur Nitauri un Vecpiebalgu līdz Jaungulbenei. Pagāja 12 stundas, bet atbildes nekādas nebija. Tani pašā laikā pienāca draudošas ziņas par landesvēra rīcību. Araišu macītāja muižas rajonā bija dzirdama stipra šaudišana: tur landesvēra nodaļa izdaria taktiskas apmācības. Vēl vairāk uztrauca ziņa, ka vācieši sagūstījuši un aizveduši uz Kārļu muižu vienu mūsu kareivi, kas stāvējis uz posteņa pie Putras mājām. Tamdēļ brigades štabs deva rīkojumu visām daļām pastiprināt apsardzību. Pulkvēdis Zemitans telegrafeja arī uz Tallinu, lai ātrāk izsūta bruņotos vilcienus. Cēsu pulka papildināšanai pilsētā izsludināja mobilizāciju. Iedzīvotāji ar sajūsmu stājās cīnītāju rindās. Pieteicās arī lielāks skaits brīvprātīgo, sevišķi daudz skolnieku, no kuriem saformēja Cēsu skolnieku rotu.

Cēsu pilsētas aizstāvēšanai mūsu rotas ieņēma 3½ klm. garas pozīcijas no Gaujas kreisā krasta caur Meijermuižu,

Mācītāja muižu un Katrinmuižu līdz Kānamuižai; priekšpozīcija atradās uz augstienes pie Līvu pagasta nama un Veišaru mājām. 6. jūnijā ritā pulka štābā ienāca ziņojums, ka Līvu pagasta namam tuvojas vācieši. Tas nozīmēja, ka kauja ar vāciešiem sākusies. Pēc pirmiem šāvieniem iesākās abpusēja ložmetēju, patšauteņu un šauteņu uguns. Mūsu vāji apbruņotais karaspēks ar lielu varonību cīnījās pret skaitliski pārrāku un daudz labāk apbruņotu ienaidnieku. Pirmo landesvēra uzbrukumu izdevās atsist, piepalīdzot igauņu bruņotiem vilcieniem no Cēsu stacijas rajona. Pēc kāda laika landesvērs uzbrukumu atkārtoja. Mūsu rotas bija spiestas atstāt augstieni pie Veišariem. Cēsu pulka štābā palika ļoti grūts. Lai uzlabotu štāvokli, pulka komandieris uzdeva rezerves grupām virsltn. Veitmaņa vadībā apiet Meijermuižu no rietumiem pa Gaujas apaugušo krastu, pēc kam uzbrukt vāciešiem Olupju pusmuižas virzienā. Grupas savu uzdevumu sākumā veica ar panākumiem, bet tad kaujā krita virsltn. Veitmanis. Mūsu jaunās vienības, zaudējušas savu vadoni, apjuka un sāka atiet. Pamazām kļuva skaidrs, ka skaitliskā ziņā un apbruņojumā stiprāko ienaidnieku Cēsu aizstāvjiem neizdosies atsist. Vācieši laida darbā arī artileriju, kādas Cēsu pulkam nebija. Tomēr mūsu karaspēks varonīgi turējās cīņā no pl. 1 nakti līdz pl. 11 dienā, kad sākās atiešana uz Raunas upi. Šajā grūtajā brīdī mums nevarēja palīdzēt

ar savu artilerijas uguni arī igauņu bruņotie vilcieni, jo tie bija aizbraukuši uz Lodes staciju. Arī mūsu patronu krājumi sāka izsīkt. Tamdēļ pulka komandieris pavēlēja atiet uz Raunas tiltiem. Šo pavēli trūcīgo sakaru dēļ nesaņēma viena rota virsltn. Puķīša vadībā. Šī rota tad arī palika ilgāk pie Meijermuižas, nekā tas bija vajadzīgs. Vācieši jau atradās Cēsis un iesāka uzbrukumu virsltn. Puķīša rotai no pilsētas puses. Tad virsltn. Puķītis saprata, ka pārējās vienības ir atgājušas un ceļš caur Cēsim aizsprostots. Virsltn. Puķītis ar savu rotu seklākās vietās pārbrida Gauju un atgāja caur Lenču muižu uz Valmieru, no kurienes otrā dienā pievienojās pulkam Lodes stacijas rajonā.

Cēsu pulks 6. jūnija kaujā gan cieta prāvu neveiksmi, bet viņš nebija sakauts: pēc dažu dienu atpūtas un papildinājumu saņemšanas tas bija atkal kaujas spējīgs un varēja doties jaunās cīņās, kas noslēdzās ar mūsu uzvaru.

Cēsu pulka skolnieku rotas karoga svētki.

Saskaņā ar atbrīvošanas cīņu dalībnieku — skolnieku izteikto vēlēšanos bij. Cēsu pulka skolnieku rotas karogu pārmaiņas glabā visas Ziemeļlatvijas ģimnazijas — katru savu gadu. 1938./39. mācības gadā karogu glabāja Draudzīgā aicinājuma Cēsu valsts ģimnazija un tagad to saņemt pienākusi kārtā Valmieras ģimnazijai. Karoga svinīga pasniegšana notiks sestdien, 3. jūnijā, pie Cēsu pulka skolnieku rotas pieminekļa. Svinību sākums plkst. 20,30.

Cēsu Vēstis Nr.309 (1939, 2.jūn.), 1.lpp.

Kā pirms 20 gadiem atbrīvoja Cēsis.

Plaši atceres svētki Cēsis un apkārtnē. — Svētkos piedalīsies Izglītības ministrs profesors J. Auškāps un armijas komandieris ģen. K. Berķis.

Pienākuši atkal Ligo svētki un Jāņi — laimīgās latviešu tautas prieka un gaiju dienas. Visur skanēs Ligo dziesmas, visur pret debesīm paceisies jāņuguņu liesmas. Mums, cēsniekiem, šie svētki ir arī uzvaras un vēsturisko Cēsu kauju piemiņas svētki. Tāpat kā šodien, arī 20 gadus atpakaļ tauta gatavojās svinēt Ligo svētkus, bet toreiz Ligo dziesmas saplūda ar lielgabalu dunoņu un jāņuguņu vietā pret debesīm cēlās ugunsgrēku liesmas. Tas bija baigas dienas, kad izšķīrās ne tikai Cēsu novads, bet lielā mērā arī visas Latvijas liktenis. Latvijas atbrīvošanas vēsturē 1919. gada jūnijs ierakstīts kā smagu zaudējumu, bet arī kā spožu uzvaru mēnesis. Lūk, ko par šīm liktenīgajām dienām raksta kauju dalībnieks:

21. jūnijā: Kaujas norisinājās visā frontē. Pretinieka izlūku nodaļas pāriet Gauju pie Siļķes mājām un Vindeles pārceltnes, bet mūsu vienību pretuzbrukums minētās nodaļas izklīdina un aizdzen atpakaļ. Pāris stundas vēlāk tani pašā vietā mūsu karavīri dodas pāri Gaujai, pārsteidz ienaidnieku, un tas atkāpjas, pamezdam 1 ložmetēju. Mūsu karavīru nodaļa paliek ilgāku laiku ienaidnieka krastā, izcinot mežā savu kauju. Tikpat varonīgi mūsu karavīri cīnās arī citos frontes iecirkņos: pie Lielstraupes, Lodes stacijas, Jaunraunas u. c. Ciešā sadarbībā ar Igaunijas kara pulkiem Latvijas varonīgie dēli cīnās ar pretinieka spēkiem, lai atbrīvotu Cēsis.

22. jūnijā: Jau rītā agrumā norisinājās sīvas cīņas Liepas pagasta robežās. Drīz mūsējie ieņem Bērzu krogu, Skangaļu muižu un Startu krogu. Ienaidnieks lielā steigā un nekārtībā atkāpjas. Tani pašā laikā cīņas uzliesmo Gaujas labā krastā. Pretinieks izrāda lielu pretestību. Sevišķi nikni tas laužas Stalbes muižas virzienā. Šini rajonā daudzas mājas iet no rokas rokā. Mucenieku mājas tuvumā ienaidnieks vairākkārtīgi nokļūst līdz Stalbes-Cēsu lielceļam, bet ar pretuzbrukumiem to atkal aizdzen. Ap plkst. 21 pretinieks vēlreiz uzbrūk Stalbes muižai, bet arī šoreiz to atsist un atņemt tam 2 ložmetējus. Ienaidnieks vairākkārtīgi mēģina forsēt Gauju arī pie Siļķes mājām, bet arī šeit visus uzbrukumus mūsējie sekmiģi atsist. Līdz 22. jūnija vakaram visā frontē ienaidnieka pretestība jau galīgi salauzta un tas steigā

Armijas komandieris ģenerālis K. Berķis — vēsturisko Cēsu kauju vadonis.

atkāpjas. Naktī Cēsis vēl sadrūzmējas dezorganizētē pretinieka ļaudis, sakārtotās daudz maz ciešamā kārtībā un aiziet Ieriķu virzienā. 23. jūnijā ritā no Cēsim aizbrauc arī ienaidn. bruņotais vilciens, kas sedza pretinieka atkāpšanos. Bezspēcīgās dūsmās atkāpjoties, pretinieks nodedzina Cēsu Viesīgās biedrības namu un saspridzina dzelzceļa tiltu pār Amatas upi.

Pēc grūtām cīņām, kuras prasīja daudz upuru, Cēsis bija atbrīvota. Iedzīvotāju jūsmīgi sveikti, pilsētā ienāca Ziemeļlatvijas armijas varonīgie dēli. Braši viņu vidū soļoja arī Cēsu skolnieki, kuri bija cīnījušies blakus kaujās norūdītiem vīriem. Tauta pateicībā kaisīja atbrīvotājiem ceļā ziedus. Brīvi atkal varēja skanēt Ligo dziesmas, spoži atmirdzēja kalnos Ligo un uzvaras svētku uguns kuri.

Ja šodien atceramies Cēsu kaujas un lielo uzvaru pirms 20 gadiem, tad mūsu pirmā un lielākā pateicība pienākas armijas komandierim ģenerālim **K. Berķim**, kas vadīja šīs kaujas un kura iedvesmoti mūsu karavīri gāja cīņās. Lai suminām Cēsu kauju varoņus un viņu vadoni!

Kā risināsies atbrīvošanas svētki Cēsis un apkārtnē.

Atceroties vēsturiskās Cēsu kaujas un Cēsu novada atbrīvošanu pirms 20 gadiem, pilsētas un apkārtnējo pagastu pašvaldības 22. jūnijā rīko plašas svinības, kurās piedalīsies izglītības ministrs prof. J. Auškāps, armijas komandieris ģen. K. Berķis un daudzi Cēsu kauju dalībnieki, tagad atbildīgi valsts un pašvaldības darbinieki. Svētki risināsies Cēsis un apkārtnē. Rīcības komiteja izsludinājusi šādu svētku programmu:

Cēsis — plkst. 12 delegāciju vaiņagu nolikšana Brāļu kapos, plkst. 12,30 valdības pārstāvju sagaidīšana, plkst. 12,45 svētku dievkalpojums Sv. Jāņa baznīcā, plkst. 13,45 svinīgs akts un parāde pie Uzvaras pieminekļa, plkst. 15 pilsētas valdes svinīga sēde.

Cēsu apkārtnē — plkst. 17 valdības pārstāvja uzruna un vaiņaga nolikšana pie Liepas atbrīvošanas pieminekļa, plkst. 17,45 kritušo piemiņas godināšana Jaunraunas kapos, plkst. 18,15 valdības pārstāvja uzruna un vaiņaga nolikšana pie kritušo igauņu karavīru kapiem Velslavā, plkst. 19 valdības pārstāvju sagaidīšana Raunā, plkst. 19,15 svinīgs akts pie Raunas atbrīvošanas pieminekļa.

Cēsis 22. jūnijā būs karogotas.

Cēsu Vēstis Nr.312 (1939, 22.jūn.), 1.lpp.

Nometņu dzīve

VIRCBURGAS centrālās nometnes likvidēšanas akcija ievadīta jūnija beigās. Plašo nometni, kuru vairāku gadu laikā latviešu rokas bija izveidojušas, izbūvējušas un izkopušas no kādreizējās drupu un netīrumu kaudzes par cilvēcīgu mitekli un rosīgu sabiedrisko un kultūrālo centru krietni mūsu trimdinieku dēļ, tagad ar IRO iestāžu rīkojumu paredzēts līdz 1. septembrim pārvērst par emigrācijas transitnometni daļādu tautību DP. Jau 27. jūnijā 700 šīs nometnes iedzīvotājus, galvenokārt nestrādētājus, pārcēla uz Traunšteini. Amerikāņu darba vienību locekļu piederīgos paredzēts pārcelt no Vircburgas uz Karlsruhi, bet pārējos centrālās nometnes iedzīvotājus uz dažādām citām nometnēm.

DEDELSDORFĀ nodibinājusies Nacionālās Latvijas atvaļināto karavīru biedrības kopa. Tā 21. jūnijā sarīkoja Cēsu kaujas atceres svinības ar dievkalpojumu nometnes baznīcā un koncertu. Diemžēl, tautiešu aisaucība kritušo varoņu atceres sarīkojumam nebija sevišķi liela.

Latvija Nr.71 (1949, 6.jūl.), 2.lpp.

30

LAUŠANĀS VALEJĀS DURVĪS

Laika redakcijai: „Laika” 12. jūn. numurā lai pieminēts par A. Krīpena rakstu Austrālijas Latvieši, ka 22. jūnijs nebūtu svinams, jo Cēsu kauju uzvara 1919. g. esot galvenām kāriam igauņu nopelns.

Nav nekur dzirdēts, ka kāds būtu ierosinājis svinēt 22. jūniju resp. Cēsu kauju atceri. Ziemeļlatvijas brigāde gan cīnījās zem igauņu virspavēlniecības, bet latvieši Cēsu kaujās zaudēja 44 kritušus un 85 ievainotus, kas latviešu līdzdalību Cēsu kaujās ievērojami pastiprina. Šīs kaujām bija ārkārtēja nozīme tālākā Latvijas politiskā un militārā attīstībā. 1919. g. igauņiem nāca palīgā somi un dāņi, bet vai tiem būtu piedēvējami Igaunijas atbrīvošanas nopelni. Vai vācu dzelzdivīzijai, kuras virspavēlniecībā 1919. gadā cīnījās mūsu dienvidnieki, būtu piedēvējami Kurzemes atbrīvošanas nopelni? Katrai karaspēka vienībai, kā ziemeļniekiem, tā dienvidniekiem, toreiz bija savs laiks, vieta un nopelni un tagad, pēc 35 gadiem, vismazāk būtu jānodarbojas ar nopelni dalīšanu.”

E. B., Detroitā, Mich.

35

Laiks Nr.62 (1954, 4.aug.), 2.lpp.

Ģenerālis Eduards Kalniņš,
valdemārietis.

CĒSU KAUJAS 1919. GADĀ

Šogad paiet 40 gadu kopš Latvijas valsts suverenitātes un brīvības izcīnīšanas 1919. gadā. Šis gads latvju tautas vēsturē ir visnozīmīgākais, jo tika izcīnīta 1918. g. 18. novembra deklarācija par jaunas valsts, brīvas Latvijas, nodibināšanos. Šinī gadā bija jāorganizē valsts aparāts un jācīnās ar lieliem spēcīgiem ienaidniekiem: Vācijas imperiālistiem, resp. Latvijas vācu muižniecību un Krievijas bolševikiem, kas prasīja no pagaidu valdības labu stāvokļa izpratni un politisku izveicību, bet no tautas un armijas

Ziemeļnieku sagaidīšana Rīgā 1919. g. 6. jūlijā. Uz paaugstinājuma no kreisās plkv. J. Zemītāns, plkv. J. Balodis un plkv. ltn. Ed. Kalniņš.

der Goltcs, kas komandēja visas vācu karaspēka vienības un arī Latvijas Kurzemes karaspēku (kas toreiz jau bija pulkv. Jāņa Baloža vadībā), sakāva bolševiku karaspēku un atbrīvoja Rīgu 22. maijā. Turpretim Vidzemē Ziemeļ-Latvijas brigāde pulkv. J. Zemītāna vadībā operatīvā ziņā bija pakļauta Igaunijas armijas virspavēlniekam pulkv. Laidoneram. Uz Igaunijas teritorijas Tērbatā saformētais latviešu Valmieras kājnieku pulks, pulkv. Jansona vadībā, pēc smagām uzvaras kaujām ar bolševikiem, virzīdamies austrumu virzienā bija sasniedzis Krustpili un Plavijas un izveidoja fronti pret lieliniekiem no Krustpils līdz Lubāna ezeram. Uz dienvidiem no Daugavas mūsu labā flankā cīnījās mūsu draugi lietuvieši, bet igauņi bija sasnieguši Narvas upi, Peipusa un Pliskavas ezerus, pat pārgājuši tiem pāri, bija ieņēmuši arī Pliskavu. Visu triju Baltijas valstu stāvoklis tālākām cīpām ar lieliniekiem bija izdevīgs. Latviešiem pirmais uzdevums bija atbrīvot Latgali. Šinī laikā, jūnija mēn. sākumā, Rūjienā uz Latvijas teritorijas formējās Ziemeļ-Latvijas brigādei 2. Cēsu kājnieku pulks plkv. ltn. Kr. Berķa vadībā. Pēc Valmieras un Cēsu atbrīvošanas šis latviešu pulks operatīvā ziņā tika pakļauts 3. igauņu divīzijas komandierim. Tas sapēma pavēli saformētās vienības sūtīt uz austrumu fronti cīņai pret lieliniekiem. Sāka formēties arī latviešu Partizāņu pulks, no kura viena rota jau bija izgājusi uz austrumiem, kad negaidīti radās cits politiski un stratēģiski bīstams stāvoklis. Ziemeļnieki cerēja, ka pēc Kurzemes un Rīgas atbrīvošanas dienvidnieki (līdz ar vācu militārām vienībām) un ziemeļnieki apvienosies, lai kopīgiem spēkiem vērstos pret lieliniekiem. Latvijas ziemeļos to-

lielu uzpurēšanās gatavību. Armija izcīnīja daudzas asiņainas, sīvas kaujas, bet valdība sekmīgi manevrēja duļķainā politiskā gaisotnē. Šoreiz atzīmēšu vissvarīgāko cīņu posmu - Cēsu kaujas, kad vācu tautības Latvijas zemessargi, kopīgi ar vācu Dzelzsdivīziju un dažām citām vācu militārām vienībām pie Cēsīm 1919. g. 4. jūnijā iesāka uzbrukumu Ziemeļ-Latvijas un mūsu sabiedrotā Igaunijas karaspēkam. Iepriekš jāmin, kāds toreiz bija stāvoklis kauju frontēs. Pēc Niedras valdības nodibināšanās valsts vācu ģenerālis grāfs fon

reiz nebija zināms par Latvijas vācu tautības "landesvēra" un Vācijas karaspēka vienību citādiem nolūkiem. 16. aprīļa Landesvēra uzbrukums Latvijas pagaidu valdībai un latviešu mācītāja A. Niedras nodevīgās valdības nodibināšanās Liepājā izsauca dziļu sašutumu, kas izpaudās skaļās protesta rezolūcijās un uzticības apliecinājumos K. Ulmana valdībai, bet neviens nedomāja, ka zem Niedras valdības aizsega vācieši mēģinās īstenot savus vācu nolūkus Baltijā. Aprādīšu cīņas gaitas īsumā. 2. jūnijā Ieriķu stacijā no Rīgas negaidīti ieradās vācu brupotais vilciens, kura komandieris pieprasīja atļauju iebraukt Cēsīs. Igaugu-latviešu karaspēka komandieri: pulkv. Zemītāns un 3. igauņu divīzijas štāba priekšnieks pulkv. Rēks, virspavēlnieka Laidonera uzdevumā, pieprasīja, lai brupotais vilciens un arī karaspēka vienības, kas būtu ieradušās, nekavējoties atietu aiz līnijas: Gaujas grīva līdz Siguldai, tālāk caur Nītauri, Vecpiebalgu līdz Jaungulbenei. Vācieši to nedomāja darīt. 5. jūnijā atskanēja pirmie šāvienī no vāciešu puses pie Amatas dzelzceļa tilta, kad Landesvēra vācu vienības (Latvijas karaspēks) nošāva vienu igauņu virsnieka vietnieku un ievainoja vienu seržantu, kuri pēma laukā vācu mīnas no tilta apakšas. Viņi bija norīkoti no igauņu brupotā vilciena, kas bija nostājies šajā pusē tiltam. Netālu no igauņu brupotā vilciena aizmugurē stāvēja vēl otrs igauņu brupotais vilciens, kuram aizmugurē aizgājušie landesvēristi mēģināja izjaukt dzelzceļa sliedes. Šos sliežu izjaucējus padzina ar brupotā vilciena artilērijas un šautēju uguni. Vācieši uzbruka pirmie, un pirmie upuri bija igauņu karavīri. Pēc šīs sadursmes vācu brupotie vilcieni atgāja atpakaļ. Nākošā dienā, 6. jūnijā, Landesvēra un dažas Vācijas karaspēka vienības uzbruka Cēsīm, piespiežot 2. Cēsu kāj. pulka vienības atstāt Cēsis un ieņemt aizstāvēšanās pozīcijas uz Raunas upes labā krasta. Mēs zaudējām kritušus 1 virsnieku un 12 instruktorus kareivjus, bet ievainotus 1 virsnieku un 36 instr. kareivjus. Šinī laikā 2. Cēsu kāj. pulks atradās vēl formēšanas stāvoklī, nebija apmācīts, pavisam vāji apbruģots, neapģādāts un bez artilērijas. Sašutums par vāciešu nodevību bija liels kā pulkā, tā iedzīvotājos. Patriotiskā sajūsmā pieteicās brīvprātīgie, galvenā kārtā no Cēsu un Valmieras vidusskolu audzēkņiem. Tā radās pazīstamā Cēsu skolnieku rota, kura piedalījās pat 6. jūnija kaujā.

Sabiedroto: angļu, franču un amerikāņu militārās misijas uzturējās Liepājā, kuras savu valdību uzdevumā centās novērst savstarpējās cīņas pretlielnieciskos spēkos. Naktī no 9. uz 10. jūniju tika noslēgts pamiers, un 10. jūnijā Cēsīs notika apspriede, kurā piedalījās sabiedroto militāro misiju

pārstāvji amerikāņu pulkv. Grīna vadībā, Niedras valdības pārstāvis "kaŗa ministrs" Dr. T. Vankins, Landesvēra komandieris majors Flečers (valsts vācietis), pulkv. barons Taube u.c. Vienīgais runātājs no vāciešu puses bija majors Flečers. Igaugu un latviešu intereses aizstāvēja pulkv. Ed. Kalniņš un igauņu pulkv. Rinks. Viņi arī iepriekšējā naktī bija noslēguši pamieru ar vāciešu pārstāvi ritmeisteru fon Jenā. Majors Flečers pieprasīja igauņu karaspēka atiešanu uz Igauniju (aiz Latvijas robežas), bet latviešu karaspēkam pāriešanu Niedrasvaldības rīcībā. Debatēs Flečers centās iegālvot, ka igauņi ielauzušies Latvijas teritorijā tās izlaupīšanai, tādēļ Latvija ar Igauniju atrodoties kara stāvoklī. Pulkv. Grīns sākumā atbalstīja Flečera prasības. Plkv. ltn. Ed. Kalniņš lietišķi noraidīja Flečera apgalvojumus un prasības, aizrādot, ka sabiedroto valdības neatzīst Niedras nelikumīgo valdību un uzbrukumā piedalās arī Vācijas karaspēks. Pulkv. Grīns pie pēdējā piezīmēja, ka šis Vācijas karaspēks tagad esot nodots Niedras valdības rīcībā. Tas nebija taisnība, jo vēlāk noskaidrojās, ka tikai 18. jūnijā fon der Goltcs izšķīries nodot Dzelzsdivīziju Niedras valdības rīcībā, pie tam tikai uz laiku, lai pastiprinātu tos spēkus, kas uzbruks Ziemeļ-Latvijā. Šajā apspriedē vienošanās netika panākta, un pamiera sarunas nolēma turpināt vēlāk. 20. jūnijā bija paredzēta jauna sastapšanās Cēsīs. Virspavēlnieks Laidoners gribēja personīgi piedalīties sarunās, kādēļ 20. jūnija rītā ar pulkv. Ed. Kalniņu jau ieradās Valkā, bet tur sapēma telegrammu no Tallinas, ka vācieši jau iesākuši uzbrukumu caur Siguldu Limbāzu un Straupes virzienos. Tā sākās vēsturiskās cīņas, kas pazīstamas kā Cēsu kaujas. Straupes grupai, kas sastāvēja galvenā kārtā no Dzelzsdivīzijas daļām, vajadzēja ieņemt Valmieru. Otra grupa, kuru sastādīja Landesvērs, uzbruka gar Gaujas kreiso krastu mūsu un igauņu karaspēka pozīcijām aiz Raunas upes. Šinī uzbrukumā pret latviešu-igauņu karaspēku nepiedalījās pulkv. Baloža latviešu brigāde, kaut gan taktiskā aspektā, novietota Ērgļu-Vecpiebalgas apkaimē, tā aizsargāja vāciešu labo flanku. Arī krievu grupu, pulkv. firsta Līvena vadībā, atteicās uzbrukt latviešiem un igauņiem. To aizsūtīja atpakaļ uz Rīgu. Cēsu kaujas ilga no 19. līdz 23. jūnijam. Kreisā vāciešu grupa tika sakauta jau 20./21. jūnijā. Vissīvākās cīņas notika uz Raunas krastiem, kad 21. jūnijā vāciešiem izdevās pārraut mūsu fronti un atšķelt latviešus no igauņiem. Bet naktī uz 22. jūniju mūsu vienības paspēja sakārtoties un kopā ar pienākušiem igauņu papildu spēkiem sakāva "landesvēru", kurš 23. jūnijā lielā steigā sāka atkāpties Rīgas virzienā. Igauni un latvieši bija uzvarējuši

Landesvēra puča sabiedroto kara flotes aizsardzībā. 1. jūlijā angļu karakuģi pārveda no Tallinas uz Liepāju 1600 latviešu karavīru, pulkv. ltn. Dankera vadībā. Šie karavīri

savus vecos simtgadējos apspiedējus.

Kā jau minēju, 2. Cēsu kāj. pulks toreiz bija tikai formēšanas stādijā. Pavisam pulkā skaitījās 2300 karavīru, bet kaujās varēja piedalīties tikai 1430 kājnieki, 1 jātnieku vads, un 2 artilērijas baterijas (ar 6 lielgabaliem). Valmieras kāj. pulks toreiz bija iesaistīts austrumu frontē cīņās pret lieliniekiem. Kopā ar igauņu 3. pastiprināto divīziju mūsu pusē cīnījās Cēsu kaujās var aplēst uz 7500 karavīriem ar 36 lielgabaliem. Uzbrucēja skaitliskais sastāvs nav pilnīgi noskaidrots, bet var pieņemt, ka karotāju skaits bija apmēram līdzīgs. Ienaidnieka tehniskais apbruģojums bija daudz spēcīgāks - vairāk artilērijas, kas šāva arī ar gāzu granātām, vairāk mīnumetēju, vairāk automātisko ieroču un jātnieku. Mums nebija lidmašīnu, bet pretinieka lidmašīnas izlūkoja mūsu pozīcijas. Brupotie vilcieni bija abās pusēs. Fronte sniedzās no Limbāžiem līdz Raunas muižai, apm. 60 km garumā, pa grāvainu, mežiem un krūmiem apaugušu apvidu. Mūsu vadība veikli izmantoja šo apstākli, savlaicīgi noskaidrojot uzbrucēja galvenos spēkus un virzienus, kas deva iespēju izdarīt flankējošus triecienus. Cēsu pulks abās kaujās zaudēja kopā: kritušus 3 virsniekus un 26 instruktorus - kareivjus, kā arī dažus pazudušus, bet ievainotus 4 virsniekus, 76 instruktorus - kareivjus. Igauniem bija krituši 7 virsnieki un 103 instruktori un kareivji, bet ievainoti 9 virsnieki un 270 instruktoru un kareivju. Par vāciešu zaudējumiem trūkst pilnīgu ziņu. Landesvēram esot krituši 40 karavīru un 21 pazudis. Dzelzsdivīzijas zaudējumi, spriežot pēc kauju norises un pamestiem kritušiem, varēja būt daudz lielāki.

Uzvaru guva latvju un igauņu karavīri, pateicoties augstam patriotisma savīļojumam, izcilai drosmei un labai vadībai. Latviešiem un igauņiem cīņas jēga bija skaidra, viņi cīnījās par savu tautu brīvību. Cēsu kaujas bija pirmā uzvara, pēc tās nāca vāciešu sakāve pie Rīgas un beidzot Bermonta pilnīga izdzīšana no Latvijas. Grāfs fon der Goltcs savās atmiņās par Cēsu kaujām raksta, ka viņš neesot domājis, ka tās ciltis, pār kurām vācieši bijuši kungi 700 gadus, viņus uzvarēs.

*

Cēsu uzvara nekavējoties atbalsojās sabiedroto militāro misiju tālākā rīcībā. Toreiz tās uzturējās Liepājā. Jau 23. jūnijā sabiedroto militārās misijas pavēlēja vācu karaspēkam atstāt Liepāju. 27. jūnijā Latvijas pagaidu valdība ar ministru prezidentu K. Ulmani priekšgalā, no kuģa "Saratov" pārcēlās uz Liepāju. Latvijas pag. valdība uz šī kuģa atradās kopš 16. aprīļa pēc vācu

bija saformēti no Ziemeļ-Latvijas rezerves bataljona Rūjienā. A. Niedra ar savu ministru kabinetu bija demisionējis jau 26. jūnijā.

Akadēmiskā Dzīve Nr.1 (1959), 4.-7.lpp.

40

Cēsu brīvprātīgo skolnieku rotas atcerei

KĀDS MAZ IZCELTS VARONIBAS UN UZUPURĒŠANĀS PARAUGS

Jau vairāk kā četri gadu desmiti aizgājuši no mūsu dzimtenes atbrīvošanas cīņām, kad latvieši, Rāpša vārdiem runājot, pateica:

„Mēs negribam kalpot ne austriem, mēs negribam vergot ne rietumiem. I Jāni i Mikeli turam mēs svešus, Tie kungi mums nebūs, mēs iztiksim bešus.”

Labākais pierādījums un atbalsts šiem pravietiskajiem dzejnieka vārdiem bija mūsu neatkarīgās valsts 20 gadu, labie gadi.

Laika tecējumā daudz kas aiziet aizmirstībā. Mēs sākam pieņemt tos, kas ar sauti aizrū un pie cepures izceļina mūsu tautas brīvību. Pamazām piemirstam arī senās cīņu vietas, kur tik izcili parādījās gara dominēšana pār materiālo pārsvaru. Nav vairs daudzu seno cīnītāju mūsu vidū. Jaunai audzei diezgan neskaidrs jēdziens par bijušajām brīvības cīņām, kas no tautas prasīja tik daudz asins upuru. Notiek vēsturisku faktu sagrozījumi, dažreiz pat ar tendenciozu plegaršu.

8. g. jūnijā palet 45 gadu no latviešu tautai tik nozīmīgām Cēsu un Raunas kaujām, kurās sakāva biedrotie Igauni. latviešu spēki smagi sakāva uzbrucējus vāciešus. Izšķirīgā kauja norisinājās 23. jūnijā pie Skangaju muižas. Cietuši smagu sakāvi — vāci ne kārtībā un pānikā atkāpās uz

Indūkainu. Šīs kaujas iznākums pārvēlta svītru mūsu bijušo kungu nodomiem valdīt pār latviešu tautu. Dziļākā izpratnē tas nozīmēja kādas vēsturiskas netaisnības labošanu.

Pilkv. ltn. Kociņš par šīm kaujām raksta: (skat. Kāda izšķirīga kauja — Daugavas Vanagi Mēnešrakstā Nr. 1).

„Cēsu kauja bija ne tikai jūniskā cīņa, šī kauja bija jāuzvar. Bez uzvarētas Cēsu kaujas tālāka atbrīvošanas karš nemaz nebūtu noticis. Kārļa Ulmaņa pagaidu valdības nospraustās politikas virzienā, jo tad valdītu Golca un Niedras koalīcija ar vācu privilēģijām, resp. no jauna apstiprināto feodālismu.”

Slavenajās Cēsu kaujās aktīvi piedalījās un kara dievam upuri nesa arī kāda maz izcelta vienība: Cēsu brīvprātīgo skolnieku rota, ko saformēja no Cēsu L. Anseja un Valmieras reālskolas audzēkņiem 1919. gada 6. jūnijā. Rotas saformēšana notika Cēsīs no brīvprātīgām 14—20 g. vecumā. Dažās stundās pieteikušos skaits sasniedza 108. Jau nākošajā naktī: rota izgāja kaujā pie Līvu pagasta nama. Lielākais skolnieku vaivars pirmo reizi pēma rokās kara šauteni un tie steigā bija jāapmācā pielādēt ieroci. Arī kaujas ierinda un iekārta bija svešas lietas. Kad naktī, izejot uz kaujas lauku, rotas komandieris padeva komandu „kādē”, tad izcēlās mazs apjukums, jo nebija zināms — ko nozīmē iziet kādē. Tad nu arī iznāca tā, ka pirmās visnepiecie-

šamākās zināšanas par kauju tika pastāstītas tieši uz vietas — ieņemot pozīcijas kaujā.

Zem ienaidnieka pārspēka spiediena Cēsu pulkam, kam bija uzdots Cēsu aizstāvēšana, un līdz ar to arī Skolnieku rotai pēc dažas stundu cīņas bija jāatiet. Rota atstāja kaujas laukā jaunu, oriģinālu alkstošu dzīvību. Jaunais cīnītājs atgriezās pēc cīņas uz valroga. Turpmākās rotas cīņas vietas bija — pie Lodes stacijas, Līepā, Jaunraunā un Balzkalnā, bet cīņās pret Bermontu — Berbeķos, Jumpravmuižā, Kēkavā un Katlakalnā. Arī šos kauju laukus jaunie cīnītāji apzīmēja savām asinīm. Brīvības cīņās rota bija zaudējusi 7 kritušus un 20 ievainotus.

1920. gadā rotu pārcēla uz Latvijas fronti, bet tad jau tās sastāvs bija stipri mainījies ar piedalītiem mobilizētiem karavīriem.

Rotas formēšana notika dažas dienas pēc tam, kad Cēsīs bija atbrīvotas no sarkanā terrora.

Liela daļa Cēsu un arī Valmieras reālskolas audzēkņu bija izbraukusi uz laukiem pie vecākiem, jo pēdējās bolševiku valdības dienās skolās vairs kārtējas mācības nenotika. Mēs droši varam pieņemt, ja daļa skolnieku nebūtu izbraukusi, tad brīvprātīgo skaits būtu ievērojami lielāks.

Sarkanā terrora laikā skolnieki varēja novērot, kā bolševiku triecienā pieprieda nāves sodus viņiem nevīlamām personām. Arī kāds audzēknis no L. Au-

seja reālskolas tika nošauts. Tāpat pirmajā vācu okupācijas laikā okupantu lodēm par upuri krita tās pašas skolas audzēkņi. Arī landesvēra gājienus uz ziemeļiem atstāja aiz sevis asins paltis.

Sāda asipaina bolševiku un vācu izricība sabangoja jauno audzi. Atdzima senais ietgaļu brīvības alkstošais gars un cīņas spars, jaunatne atskārta, ka pienācis laiks nokratīt nebrīvības važas. Viņus nesabiedēja arī tas, ka pašas dienas pirms rotas saformēšanas Cēsīs bija ieauļojusi lieldaļa, kas bravurīgi nostājās uz tirgus laukuma. Šī triecienodāja bija ļoti labi apbruņota ar lielgabaliem un ložmetējiem un pat pieredzējuši cīnītāji, to redzot, domīgi kratīja galvas. Šī nodalģan pēc dažām stundām, pateicoties Ziemeļu brigādes štāba ātrai un asprātīgai izricībai atstāja Cēsīs.

Mūsu neatkarīgās Latvijas valdība, godinādama skolnieku rotas karavīrus un atzīmēdama viņu nopelnus mūsu brīvības cīņās, apbalvoja visus rotas brīvprātīgos cīnītājus ar Trijzvaigžņu ordeni.

1929. g. bijušie rotas cīnītāji nodibināja savu biedrību, kas saņēma Cēsu darinātu karogu, ko pārmainījis ik gadu glabāja kāda no Ziemeļlatvijas ģimnazijām. Svinīgā karoga nodošanas ceremonijā nākošajai skolai parasti piedalījās bijušie rotas karavīri, izglītības ministrs un citi augstāki valdības un pašvaldību pārstāvji.

1930. gadā biedrība uzcēla piemelas akmeni pie pirmās cīņas vietas — Līvu pagasta nama un nentiem.

piāksni kritušajiem pie ras reālskolas, bet 1938. su pilsēta uzcēla rotai vajadzīgu pieminēkli Cēsīs.

Labas desmitis no Latvijas skolnieku rotas rindām, mais dzelzskrusta karavīriem A. Mateas savas karavīru sākā skolnieku rotā.

Skolnieku rota devusi visai atbildīgus valsts niekus, lai minam tikai veselības departamenta O. Alku, Sēkļu ekspozīcijas J. Stepu, Izglītības ministretāru V. Viganu. Arī mais sportists un jaunais dzinātājs A. Lukstiņš un riskais darbinieks K. nāk no tās pašas rotas. Bez jau minētajiem skolniekiem skolnieki devusi ārstus, inženierus, tiesīnīkus, agronomus etc.

Nezinu teikt, vai cīņu vēstures lappuses varēs tamīdzigu gadījumu, kur dži skolnieki kara darbības sagatavoti, tik spontāni iestipar savas tautas tiesībām un vi, neprasot, kādu alku par saņemts. Kad atskanēja pleiteikties brīvprātīgām, jau pēc dažām stundām pānā šos skaits pārsniedza simu.

Stāstīsim mūsu jaunlektā rāk par Cēsu brīvprātīgo skolnieku varonīgām. Mēs stam zaudēt varonģaru, jo re māca, ka tautas, kam drošme cīnīties, tiek svīroti tautu sarakstiem.

Balgais gads šita dziļu mē bijušās skolnieku rotas rindā Nedaudzie, kas atrodas brīni milpas akmeni pie pirmās cīņas pasaulē, izkaisīti pa visiem kaujas vietas — Līvu pagasta nama un nentiem.

50

CĒSU KAUVU ATBLĀZMĀ

Motto:

Jau liesmas bij karoga mastā,
Bet vīri vēl cīnījās Gaujas krastā!
Un tēvzemei brīvība plauka
No varoņu sapņa jauka!

Cēsu kauju 50 gadu atcerei īsos vārdos jāpieskaras veterāniem Ziemeļniekiem.

Ziemeļnieku veterāniem pēc cīņu rakstura līdzinājas Dienvidnieki. Abi tika atbalstīti no draudzīgām karaspēka daļām, cīnoties pret lieliniekiem un vācu savervētiem uzurpatoriem un uzvarēja.

Par uzvarētām cīņām ir lieka katra kritika, lai arī šajās cīņās būtu pielaistas kļūdas. Ari par uzvarām kā vieniem, tā otriem, nav ko lielīties par šo cīņu svarīgumu. Liktenis katram piešķīris savu tiesu nopelnu. Cik svarīgas šīs cīņas būtu vienam, kā otram, par to var vēsturnieki arī šaubīties, tāpat arī politika var dibināties tikai uz konkrētiem faktiem, kuŗa arī bija ļoti sarežģīta un pāra vārdos nav iztīrājama.

Karošanas veids, kā Ziemeļniekiem, tā Dienvidniekiem, ir bijis līdzīgs, to var nosaukt par **kustības kara operāciju**. Mūsu vienības sākoties uzbrukumam nevarēja novietoties labi nocietinātās pozīcijās. Pozīciju būvei nebija ne laika, nedz darba riku. Tāpat nebija dzeloņu stiepu un citu pozīciju izbūvei nepieciešamo piederumu.

Karaspēka vienības parasti novietojās lauku mājās, muižu ēkās un uz ātru roku tās pielāgoja ienaidnieka atvairīšanai. Tamdēļ arī, kā uzbrukuma iniciatoram, radās iespēja šādu šķidru fronti pārraut. Abas karotāju puses pielietoja **apejošus flankejošus triecienus**.

Cēsu kājnieku pulkam bija jāiztur visstiprākais vācu ienaidnieka trieciens ar **Jēnas un Malmēdas grupām**, cīnoties plašā frontē (9 km.) tās zem ienaidnieka spiediena **21. jūnijā pa daļai izklīda**, bet nepadevās panikai un **tās pašas dienas vakarā un naktī sakārtojās** un otrā dienā bija atkal cīņu spējīgas.

Tas ir karavīru augstās morales labs pierādījums. Šīs kaujas galīgi noskaidroja uzbrucēja nolūkus un spēku sadalījumu un jau trešā dienā guva pār ienaidnieku uzvaru.

Generālis Krišjānis Berķis saka:

Sirds izkala zobenu, kas tik asi cirta pārspēku un sirds bija tā klints, pret kuŗu veltīgi triecās naidīgie gari un ienaidnieka tehniskais un materiālais pārsvars. Bet gars tautai deva to gribas spēku uzvarēt, to neatlaidību pārspēt visas grūtības, visas ciešanas, līdz spraustais mērķis bija sasniegts, gars valdīja nevien pār miesu, bet uzturēja arī prāta līdzsvaru un skaidrību, kas deva to gaismu, kura apstaroja tautas cīņas ceļus.

Cēsu kaujās visi karavīri izrādīja lielu varonību, pašuzupurēšanos, iniciatīvi un drosmi rīkoties patstāvīgi sava uzdevuma robežās. Karavīri cīnījās pašizliedzīgi, jo cīņu jēga bija katram skaidri saskatāma un saprotāma. Par to visiem Ziemeļniekiem no latviešu tautas ir mūžīga pateicība.

Cēsu un Raunas kauju atcerei

Jūnija mēnesī paiet 55 gadi no liktenīgajām Cēsu un Raunas kaujām, kad 22. jūnijā Ziemeļvidzemē igauņu un latvju apvienotais karaspēks smagi sakāva reakcionārā ģenerāļa Golca vadītos vācu karapulkus. 1919. gada 22. maijā Golca karaspēks ieņēma Rīgu, sakaujot padomju spēkus un padzenot Stučkas bolševiku valdību. Dienu vēlāk 23. maijā Rīgā ienāca arī Baloža brigāde — bijušie kalpakieši. Pēc vācu ienākšanas Rīgā tur sākās izrēķināšanās ar latviešiem. Bez tiesas un izmeklēšanas vāci ielās apšāva cilvēkus — gan vīriešus, gan sievietes, gan arī mazgadīgos. Golcs bija atbrīvojis Rīgu no bolševikiem un sarkano terroru nomainījis ar balto. Ja lielinieku piecu mēnešu valdīšanas laikā čeka bija nogalinājusi ap 2000 cilvēku, tad dažās dienās Golca terors prasīja ap 3000 upuru, un pulkveža Baloža vīri nebija spējīgi novērst šīs masu slepkavības. Tikai pēc Strazdumuižas pamiera, kad Rīgā ienāca ziemeļnieku Cēsu pulks, mūsu metropole bija patiesi atbrīvota.

Būtu bijis dabīgi, ka pēc bolševiku sa-

kaušanas pie Rīgas Golcs ar savu karaspēku sekotu un vajātu sakauto pretinieku, kas nekārtībā atkāpas austrumu virzienā, bet Golca spēki pagriezās uz ziemeļiem, kaut gan Ziemeļlatvija jau bija no lieliniekiem atbrīvota. Pie Cēsim Golca spēkiem stājās ceļā latviešu Cēsu pulks pulkveža K. Berķa vadībā. 6. jūnija agrā rīta stundā vācu spēki ievadīja uzbrukumu Cēsim, ar ko sākās vēsturiskās Cēsu un Raunas kaujas. Šīs kaujas ar pārtraukumiem ilga līdz 22. jūnijam un beidzās ar vācu spēku sakāvi. Šais kaujās mēs cīnījāmies kopīgi ar igauņiem. Cīņās piedalījās latviešu Cēsu pulks ap 1400 vīru stiprumā, bet galvenie nopelni uzvaras izcīnīšanā pienākas igauņiem, kas kaujās iesaistīja daudz lielākus spēkus; arī apvienoto spēku vadība atradās igauņu rokās.

Ar vācu sakāvi sabruka Golca tālejošie kara plāni. Grāfs Golcs par Cēsu kaujām raksta, ka viņš neesot domājis, ka tās cīnīs, pār kurām vācieši bijuši kungi 700 gadus, viņus uzvarēs. Cēsu kauju uzvara ārkārtīgi cēla latviešu politisko pašcieņu — basām kājām, vāji apbruņoti latviešu jaunekļi

bija sakāvuši karā norūdītos un labi apbruņotos vācu karapulkus.

Cēsu kaujas ir svarīgs notikums pat pasaules vēstures vērtējumā, kā savās atmiņās raksta F. Cielens. Tur sabruka ģenerāļa Golca plāni par monarchijas atjaunošanu Krievijā un Vācijā. Edgars Andersons Latvijas vēsturē raksta, ka tikai Cēsu kaujās sākās faktiskā neatkarīgās Latvijas izcīnīšana. Cēsu kaujas izbeidza baronu sociālās un politiskās privilēģijas, kuŗas viņi bija ieguvuši kā feudāli lēņu kungi mūsu zemē.

1919. gadā starptautiski politiskais stāvoklis bija ļoti sarežģīts. Antantes valstis — rietumu sabiedrotie bija nokēmuši gāzt bolševiku valdību Maskavā, lai tur atjaunotu monarchiju, un tāpēc atbalstīja katru avantūristu, kas gāja cīnīties pret bolševikiem. Igaunijas, Latvijas un Lietuvas neatkarību rietumu sabiedrotie neatzina, bet baltiešu delegācijām to neteica. Antantes valstis vēlējās izmantot Bakijas tautas kā militāru līdzekli cīņā pret bolševikiem.

(Beigas 6. lpp.)

(Sākums 1. lpp.)

lai baltieši palīdzētu krievu reakcionāriem gāzt sarkano režīmu. Pēc tam pamestu baltiešus Kolčaka žēlastībai.

Cēlos prezidenta Vudrova Vilsona 14 punktus par tautu pašnoteikšanās tiesībām neattiecināja uz bijušo Krievijas impēriju, un interesanti atzīmēt, ka Savienotās valstīs bija vienas no pēdējām, kas atzina Latviju de iure. Pēc Golca spēku sakāves pie Cēsim Antante nepieļāva to iznīcināšanu, bet uzspieda uzvarētājiem neizdevīgo Strazdumuižas pamieru, kas atļāva vāciem mierīgi atiet aiz Daugavas. Rietumnieki vēl cerēja no šī avantūrista profitēt.

Pēc zaudētām Cēsu kaujām Golcs vēl reizi — 1919. gada oktobrī — izmēģināja kara laimi, uzbrūkdams latviešu spēkiem, bet arī šoreiz viņa spēkus sakāva mūsu galvas pilsētas Rīgas pievārtē, pie kam šoreiz mēs tos sakāvam bez igauņu palīdzības. Kad nu sabiedrotie redzēja, ka Golcs nav nopietni ņemams cīņai pret bolševikiem, viņi to pameta un sāka savu labvēlību piešķirt baltiešiem. Šķiet, ka mūsu trimdas sabiedrība īsti neizprot un nenovērtē Cēsu kauju nozīmi, kuŗai bija milzu, varbūt pat izšķirīga loma neatkarīgās Latvijas nodibināšanā.

Ik gadus mēs pieminam pirmo Latvijas armijas pavēlnieku pulkvedi Kalpaku, un tas ir labi, jo viņš to ir pelnījis, bet savās sanāksmes mēdzam runāt, ka Kalpaks atbrīvojis Latviju, kas gan nesaskan ar vē-

stures faktiem, un varbūt būtu vietā vārdi — meklējiet rakstos.

Lielo atbrīvošanas cīņu līdzgaitnieki par šādu Latvijas atbrīvošanas cīņu vēstures interpretāciju var tikai pasmaidīt, bet kā ir ar mūsu jaunaudzī? Tā maz ko zina par tiem laikiem, un kad tā sāks tuvāk iepazīties ar vēstures faktiem, vai tā nepārmetīs sabiedrībai, kas vienpusīgi apgaismojusi mūsu Latvijas atbrīvošanas cīņas?

Ar mūsu vēstures viltošanu jau nodarbojas abi mūsu lielie kaimiņi. Vai mums būtu jāpievienojas viņiem? Lai kādas mums būtu simpātijas pret atsevišķiem atbrīvošanas cīņu posmiem, tak visam pāri stāv objektīvais vērtējums. Kāda latīņu prātula saka: «Amicus Plato, sed magis amica veritas» — Platons ir draugs, bet lielāka draudzene ir patiesība. Arī mūsu Cēsu kauju līdzgaitnieki — igauņi izteikuši izbrīnu, ka latvieši neatceras un nepiemin Cēsu kauju uzvaru.

Vai nebūtu taktiski pareizāk, ja mēs trimdas saimes vienības saglabāšanai neatzīmētu atsevišķus atbrīvošanas cīņu posmus, bet vienlaicīgi pieminētu visus tos latvju dēlus, kas ar savām asinīm apliecinājuši tēvu zemes mīlestību, ka arī tos, kam liktenis bijis labvēlīgāks un kuŗi pēc pabeigtām cīņām varēja atgriezties teva sētā?

Vai mēs Kalpaka un Leģiona piemiņas dienas vietā nevarētu likt Latvijas brīvības cīņātāju piemiņas dienu?

55

„No zobena saule lēca”

CĒSU KAUVU 60 GADU ATCEREI

Laiks tek nemanot un tā 6. jūnijā pienāk Cēsu pulka Skolnieku rotas dibināšanas un pirmās kaujas, pie Cēsm, 60 gadu atceres diena un 22. jūnijā Cēsu kauju uzvaras 60 gadu atceres diena. Toreiz Valmieras un Cēsu skolnieki, vecumā no 14–20 g.v., sastāja savus skolas solus un grāmīnās un brīvprātīgi iestājās brīvības cīņtāju rindās.

1919.g. maija beigās, kad Igaunijas karaspēks ieņēma Valmieras daļu un cīnījās, lai atbrīvotu visu pilsētu, maza grupa vietājo skolnieku uz pašu ierosmi pievienojās Igaunu karavīriem, lai palīdzētu atbrīvot Valmieras Pārgauju ar dzelzceļa staciju, kuru sarkanarmija vēl mēģināja noturēt.

Tajā laikā Valmierā ienāca 2. Cēsu kājnieku pulks ar tā stābu. Tūlī tajā šī maza grupa cīnījās skaitā 5–6 pie ticās kā brīvprātīgie, kam sekoja pārējie skolas biedri, kopskaitā 80. Šī grupa 5. jūnijā Cēsis apvienojās ar tur jau esošo Cēsu brīvprātīgo skolnieku grupu, skaitā 38. Abas apvienotās grupas tika ieskaitītas Ziemeļlatvijas armijas 2. Cēsu kājnieku pulkā kā 8. rota, saukta Skolnieku rota, un jau vēlā vakarā tika apbrūpota un sagatavota cīņai pret nedevisgo vācu landesvēra uzbrukumu Cēsm, kas sākās 6. jūnijā agrā rītā. Šajā pirmajā kaujā rota zaudēja kā pirmo kritušo Edgaru Krievīnu un dažus ievainotos.

Tā sākās vēsturiskās Cēsu kaujas ar izšķirīgo kauju Lāgo svētku laikā 20.–22. jūnijā, kuru uzvara deva pagrieziena Latvijas Brīvības cīņām un izāķina Latvijas valsts pastāvēšanu un likteni. Šo spožo uzvaru latvieši izcīnīja plecu pie pleca ar sabiedrotajiem igauņiem.

Cēsu kaujās Skolnieku rota piedalījās cīņās pie Lodes stacijas, Liepas-

muižas, Jaunraunas un Baižkalna. Pēc tam rota Cēsu pulka sastāvā veļāja vāciešus līdz Inčukalna līnijai, kur sīvās cīņās tie atkal tika sakauti un Rīga atbrīvota.

Bermona armijas uzbrukuma laikā, Skolnieku rota cīnījās Pinku purva rajonā, pēc tam pie Jumpravmuižas, Baložu kroga, Svaremuižas, Kokavas un Kaparāmura. Tad ie- naidnieks, cīņu zaudējis, sāka atvilk- šanos. Pēc tam 18. novembrī, agrā rītā stundā Skolnieku rota atkal uzbruka ie naidniekam Katrīnmuižā, kur sīvā cīņā rota zaudēja 3 ievaino- tos.

Sakauto Bermona armiju padzina no Latvijas zemes. Rota pārcēla uz Austrumu fronti, cīņai par Latgales atbrīvošanu no Padomju Krievijas sarkanarmijas. Kad arī to padzina pāri robežai, kauju troksnis apklusā un iestājās miers. Cēsu pulka Skol- nieku rotas karavīri, jaunāki par iesaucamiem gadiem, tika demobili- zēti un atgriezās savās skolās, lai turpinātu pārtrauktās izglītības gai- tas.

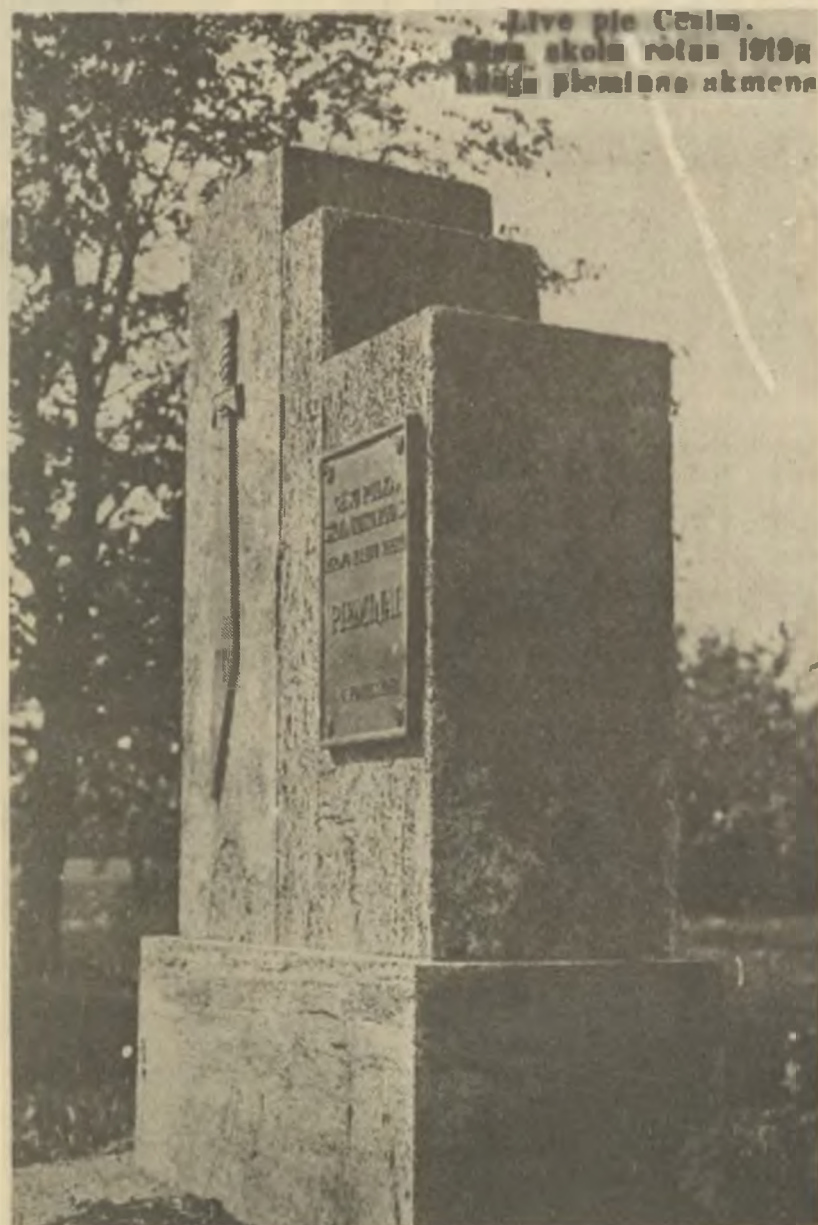
Cēsu pulka Skolnieku rota Brīvības cīņās zaudēja 8 kritušos un 25 ievainotos, kas mājās atgriezās kā kara invalīdi.

Lai Dievs palīdz latviešu grupēju- mu vadītājiem, baznīcai, vasaras nometņu vadītājiem un skolu skolo- tājiem piegriezt vēl lielāku vērtību un pūles jaunatnes audzināšanai pašai- līdzībā un tēvzemes mīlestībā, lai tad, kad Latvijai reiz sitis liktenīgā stunda, tā būtu gatava sekot Cēsu pulka Skolnieku rotas piemēram un devīzei “No zobena saule lēca”, kas rakstulā tās krogā.

EVALDS BIRKE

Ziemeļlatvijas jaunatne brīvības cīņās 1919. gada vasarā

70

Sogad jūnijā aprit septiņdesmit gadu kopš Cēsu kaujām, kurās apvienotās Igaunņu un latviešu nacionālo armiju vienības sakāva savus mūžsenos ienaidniekus — visreakcionārākos vācu interventu spēkus, kuri apdraudēja ne tikai Baltijas valstu un tautu eksistenci, bet arī Padomju Krieviju. Līdz šim piemirsts ne vien 22. jūnijs — Latvijas brīvības cīņāju piemīnās diena, bet arī fakts, ka šajās cīņās aktīvi piedalījās

sies skolu jaunatne — Cēsu pulka brīvprātīgā skolnieku rota.

1919. gada 26. maijā 6. igauņu kājnieku pulka daļas ieņēma Valmieru, kuru atstāja Padomju Latvijas karaspēka vienības. Igaunņu pulka sastāvā bijusi skolnieku rota, kas pamudinājusi patriotiski noskaņoto Valmieras un tās apkārtnes skolu jaunatni stāties Tēvijas sargu rindās. 30. maijā, kad Valmierā ieradās Ziemeļlatvijas brigādes

2. Cēsu kājnieku pulka daļas kopveža Krišjāņa Berķa vadībā, nobriedusi doma pie pulka izveidot īpašu karaspēka vienību tikai no skolniekiem. Jau jūnija pirmajās dienās Valmierā pieteikušies ap septiņdesmit vecāko klašu skolēnu un arī viņu vienaudžu, kuri tajā laikā skolā negāja. Kā pirmais brīvprātīgi esot pieteicies reālskolas audzēknis Aleksandrs Liepiņš, bet iniciators un jauniešu iedvesmotājs bijis vingrošanas skolotājs, vēlākais rotas virsseržants Alfreds Lukstiņš. Par valmieriešu ierosmi paziņoja uz Cēsīm, kur virsleitnants Grīns vadībā ap četrdesmit audzēkņu izveidojuši skolnieku vienību un uzsākuši militāru apmācību.

Valmieras un Cēsu jauniešu apvienošanās notika 5. jūnijā Cēsu progimnāzijas telpās. 108 skolnieki, kuri kā brīvprātīgie tika ieskaitīti 2. Cēsu kājnieku pulkā, izveidoja 8. rotu, tautā sauktu par Cēsu pulka skolnieku rotu. Jāatzīmē, ka jau pirms rotas noformēšanas daļa skolnieku tika piekomandēti citām karaspēka vienībām. Kā brīvprātīgie sakaru komandā tika ieskaitīti Valmieras skolnieki Juris (Georgs) Krieviņš un Jānis Bedrītis (kritis 6. jūnijā kaujā pie Cēsīm).

Par rotas komandieri tika iecelts 6. rotas komandieris virsleitnants Grīns. Vācu karaspēka uzbrukuma tuvums neļāva puisiem iziet kaut cik nopietnu militārās sagatavošanas kursu. Jau pirmajā vakarā tika izsniegtas šautenes. Kā vēlāk atcerējās rotas karavīrs Oskars Alks: «Bataljona komandieris kapteinis Veldemanis (vēlāk krita kaujā) mūs uzrunāja, ka šaut mēs iemācīsimies, šaujot tiešajā mērķī, tas ir, baronos tieši. Manuprāt, tanī brīdī mēs ne visai apzinājāmies, cik patiesi tas ir, jo nebijām vēl īsteni iejutušies jaunajos apstākļos, lai šiem vārdiem piešķirtu burtisku nozīmi. Tāpat nedomājām, ka šaus arī uz

mums. Un to, ka tas būs vēl šīnī diennaktī.»

Jā, jau pirmajā naktī no 5. un 6. jūniju dažus skolnieku rotas kareivjus piekomandēja igauņu bruņuvilcienam kā apkārtnes pazinējus. Arī pārējiem no cerētās atpūtas nekas nēiznāca, jo kādu stundu pēc pusnakts bija trauksme un rotai tika dota pavēle iziet uz pozīcijām. Rota izgāja līnijā Mācītājmuižā — Meijermuižā, ko uzskatīja par svarīgāko kaujas iecirkni.

Pēc sīvām kaujām Igaunņu un latviešu karaspēka daļas tomēr bija spiestas atstāt Cēsis un atkāpties Liepas un Raunas virzienā. Pirmās kaujas zaudējuma rēgtumu izjuta arī skolnieku rota. O. Alks vēlāk rakstīja atmiņās: «Komandieri nav redzami un dzirdami. Visi kļīstam paši. Tad redzam, ka kaimiņu daļas nekārtībā atkāpjas. Neapskaužama situācija. Garastāvoklis neatļauj humoru. Jo tālāk kļīstam Liepas virzienā, jo vairāk tur sastopam mūsu rotas karavīrus. Sauteni turu kā dārgu mantu rokās. Ja pamestu šauteni un noplēstu pašu taisītu sarkanbaltsarkano cepures zīmīti, tad arī būtu atpakaļ pārvērties par skolnieku. Tāda kauna lieta gan prātā nenāca, kaut gan sajūta bija ļoti slikta.»

Pēc pirmās kaujas garš bija Cēsu pulka bez vēsts pazudušo karavīru saraksts. No skolnieku rotas vien divdesmit divi karotāji. Lielā mērā tas izskaidrojams ar haotisko atkāpšanos. Vēlāk daudz bez vēsts pazudušos ierakstītie turpināja cīņās. Kā šodien atceras vēl dzīvais rotas dalībnieks Kārlis Dekmeijers, vairāk nekā desmit rotas karavīri pārpeldēja Gauju un pa tās labo krastu caur Kocēniem atgriezušies Valmierā, kur norunājuši nākamā rītā sapulcēties un doties atpakaļ Cēsu virzienā. Valmierā bija ieradusies arī tie skolnieki, kuri nākuši pa Gaujas kre-

so krastu. Virsseržanta Lukstiņa vadībā skolnieku grupa atgriezusies pie sava pulka Liepas muižā. Tāpat kā viss Cēsu pulks arī 8. skolnieku rota tika papildināta jauniem kareivjiem. Daudzi skolnieku rotas cīnītāji tika iedalīti citās karaspēka daļās, īpaši jātnieku izlūku komandā.

Pirmajā kaujā vairāki skolnieki tika ievainoti, bet valmierietis Edgars Krieviņš no ļoti smaga ievainojuma vēderā tajā pašā dienā mira. 13. jūnijā, kā rakstīja «Vidzemnieks», «... E. Krieviņš, kurā pīši pārvesti Valmierā un, piedaloties lielam pavadītāju pulim, ar kareivisku godu apglabāti». Edgars Krieviņš pēc nāves tika apbalvots ar Lāčplēša Kara ordeni.

Kaut arī igauņu un latviešu daļas cieta zaudējumus un bija spiestas atkāpties, jāpiekrīt kopveža V. Ozola jūnija sākuma kaujas vērtējumam: «Šī pirmā kauja ar landesvēru pie Cēsīm, kuras asiņainais sākums ir vācu uzbrukums 5. jūnijā igauņu bruņotam vilcienam, uzskatāma kā ievads izšķirošai Cēsu — Raunas operācijai.»

Skolnieku rota piedalījās ne vien tik nozīmīgajās Cēsu kaujās no 19. līdz 23. jūnijam, bet cīnījās arī visās pārējās pulka kaujās. Rota Ziemeļlatvijas brigādes sastāvā jūlija sākumā iegāja Rīgā, kur notika apvienošanās ar Latvijas armijas Dienvidu grupu, tā saukto Baloža brigādi.

1930. gadā Cēsu — Āraišu šosejas malā ap 2 km no Cēsīm pie Līvu pagasta nama atklāja skolnieku rotas pirmajai kaujai veltītu pieminekli, kas veidots pēc K. Dzirkļa meta ar M. Plaukas izgatavotu cīlni. Tajā pašā gadā Valmieras vidusskolas zālē tika novietota plāksne kritušo audzēkņu piemiņai. 1938. gadā Cēsīs, Palasta un Dārza ielu stūrī pie pilsētas valdes nama tika atklāts piemineklis skolnieku

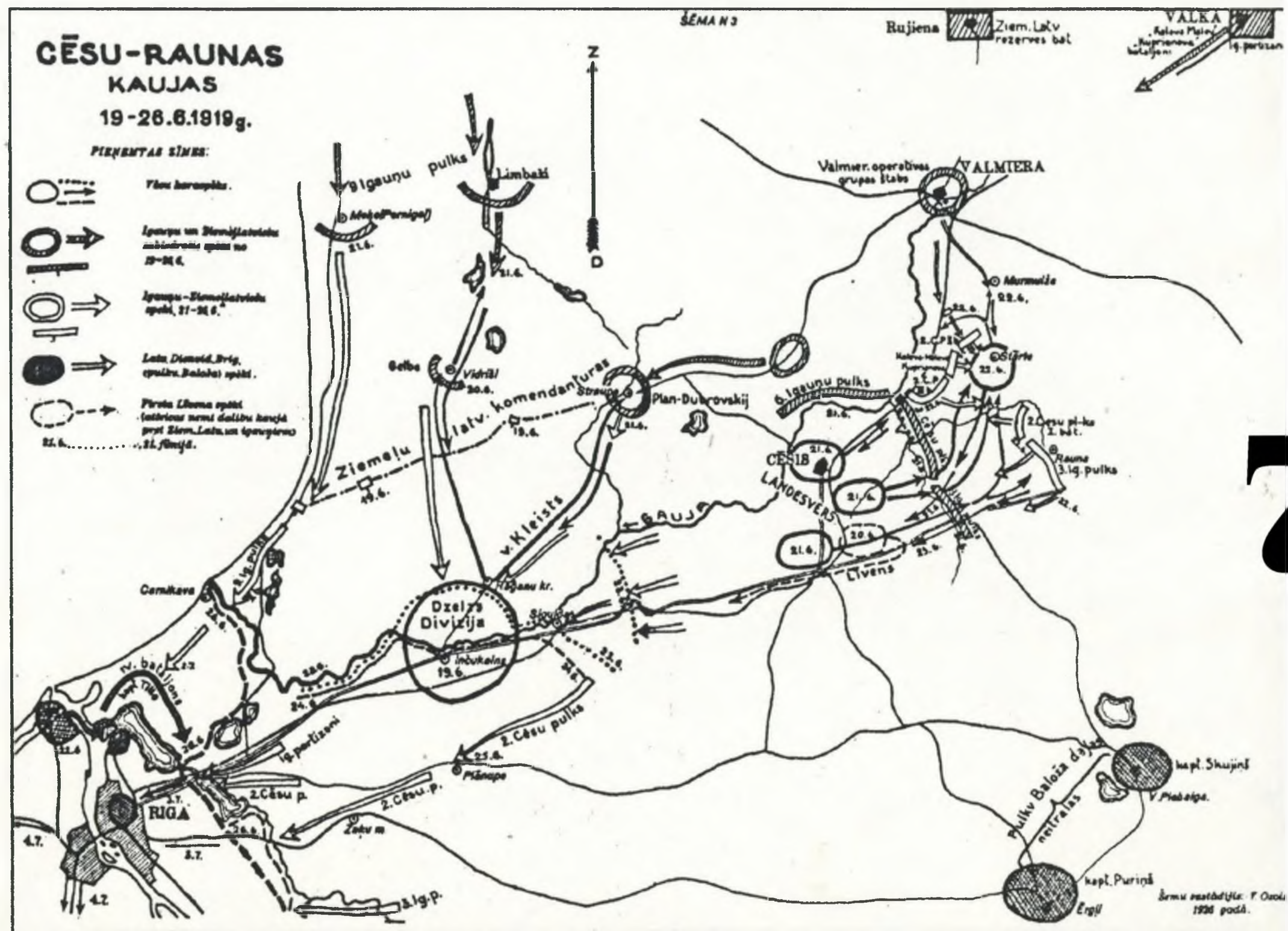
rotas kritušajiem, kuru veidojuši tēlnieki R. Aboliņš un J. Zibens pēc mākslinieka Rozenberga idejiskā meta. Trīsdesmitajos gados piestiprināta plāksne arī pie bijušā Valmieras reālskolas nama, kur pulcējušies skolnieku rotas cīnītāji 1919. gadā. Skolnieku rotai veltītie pieminekļi un piemiņas plāksnes iznīcinātas četrdesmitajos gados.

Trīsdesmito gadu beigās uzsākta materiālu vākšana skolnieku rotas piemiņas grāmatai. Kā atceras viens no šī darba līdzdalībniekiem diklētietis E. Luste, krājumu bija paredzēts izdot rakstnieka Aleksandra Grīna redakcijā, kurš jau skolnieku rotu bija iemūžinājis savā romānā «Dvēseļu putenis». Diemžēl četrdesmitā gada vasaras notikumi šim darbam pārvilka svītru. Ne tikai A. Grīns, bet arī daudzi bijušie skolnieku rotas cīnītāji kļuva par stalinisko represiju upuriem. Kara laikā ap divdesmit rotas dalībnieku nokļuva trimdā Rietumos. Jau 1948. gadā Flšbahā (Vācijā) daži bijušie rotnieki mēģināja pēc atmiņas rekonstruēt skolnieku rotas karavīru sarakstu. Trimdā dzīvojošie turpināja atcerēties savu rotu. Sakarā ar rotas piecdesmitgadi 1969. gadā tika izdots V. Dzirkļa apraksts «Cēsu pulka Skolnieku rota un skolu jaunatnes varoņgars Brīvības cīņās». Šķiet, pienācis laiks, apvienojot spēkus, uzrakstīt vēsturi par vienu no spilgtākajām lappusēm cīņā par Latvijas neatkarību, kuras izcīnīšanā savus spēkus ziedojusi arī skolu jaunatne.

Šis nelielais raksts lai ir kā uzmanības apliecinājums valrs retiem dzīvajiem Cēsu pulka brīvprātīgās skolnieku rotas karavīriem viņu svētkos 22. jūnijā — Latvijas brīvības cīņāju piemiņas dienā.

TALIS PUMPUKINS,
Cēsu vēstures muzeja nodaļas vadītājs

Toreiz, Cēsu kaujās

75

Šajās dienās aprit 75 gadi, kopš latviešu un igauņu karavīri pie Cēsīm sakāva landesvēra karapūļus.

Cēsu kaujai — 75

Valdis Stūrmanis

*Pie Cēsīm ir likti pirmie
reālie Latvijas demokrātiskās
valsts pamatakmēņi.
F. Cielēns*

Igauņu un latviešu karaspēka uzvaru pie Cēsīm grūti pārvērtēt. Tā izšķīra Latvijas likteni. Divas nedēļas pēc šīs kaujas Rīgā varēja atgriezties Latvijas pagaidu valdība, varēja izveidot vienotus Latvijas bruņotos spēkus, lai pabeigtu atbrīvošanas cīņas Latgalē. Kas tad īsti notika pie Cēsīm?

Pirms vācu mēģinājuma iekarot visu Vidzemi 1919. gada jūnija vidū apvienotie igauņu un latviešu spēki Ziemeļlatvijā bija šādi:

— 9. igauņu kājnieku pulks frontē no Salacgrīvas līdz Limbažiem. 1000 vīru, 25 ložmetēji, 4 lielgabali.

— Vecākā leitnanta Ģelbes vienība Vidrižu rajonā — 70 vīru.

— Plan-Dubrovskas eskadrons Straupes rajonā. 250 vīru, 10 ložmetēju.

— 6. igauņu kājnieku pulks no Raunas ietekas Gaujā pa tās labo krastu līdz Raiskuma tiltam. 2000 vīru, 80 ložmetēju, 12 lielgabalu, 2 bruņotie automobiļi.

— 2. Cēsu pulks gar Raunas upi no Gaujas līdz Tirziešiem. 2300 vīru, 41 ložmetējs, 4 vieglie lielgabali, 2 smagie lielgabali.

— 3. igauņu kājnieku pulks frontē no Cēsu pulka kreisā flanga gar Raunas upi, Rīgas—Pleskavas šoseju līdz Krastiņu mājām. 1500 vīru, 50 ložmetēju, 2 lielgabali.

Igauņu un latviešu apvienotais štābs atradās Valmierā.

Vācu karaspēka pavēlnieka fon der Golca armija sastāvēja no landesvēra, dzelzsdivīzijas un Livena daļām, kas atradās Cēsis, Jāņmuižā, Priekuļos, Drabešos, Inčukalnā, Raganā. Kopā ar pulkiem Kurzēmē un Lietuvā Golcam bija 40 tūkstoši vīru. Arī igauņu un latviešu spēki sasniedz šo skaitli, taču

pie Cēsīm nebija vairāk kā 9—10 tūkstoši kaujinieku. Vācu skaitliskais pārspēks Cēsu rajonā bija nenoliedzams. Igauņu divīzijas štāba priekšnieks N. Rēks spēku samēru novērtēja šādi:

vācieši
8100—8500 kājnieku,
660 jātnieku,
180 smago lielgabalu,
70 vieglo lielgabalu,
342 vieglie ložmetēji.

igauņi un latvieši
8045 karavīri,
138 vieglie ložmetēji,
110 smago ložmetēju,
32 lielgabali,
3 bruņu vilcieni,
3 bruņu automobiļi.

16. jūnijā landesvēra pavēlnieks Flečers slepenā dokumentā atklāja Golca nodomus:

«... Acumirkļīgais uzdevums ir baistīt Niedras valdību un ar visiem līdzekļiem aizkavēt Ulmaņa valdības atpakaļnākšanu. Tas panākams, tikai uzvarot igauņu un Ulmaņa karaspēkus, turklāt dzelzsdivīzija palīdzēs visiem spēkiem.»

Golcs bija paredzējis virzīt majora Kleista dzelzsdivīziju no Inčukalna uz Straupi un Lenču muižu. Flečera landesvēram vajadzēja uzbrukt virzienā uz Lodes staciju, Jaunraunu un pa Rīgas—Pleskavas šoseju. Krievu kņaza Livena pulks uzbrukumā piedalīties atteicās. Kaujas uzdevumu nesaņēma arī landesvēra Baloža brigāde. Golcs nebija pārliecināts, kā uzvedīsies latvieši.

Vācu uzbrukums sākās 19. jūnijā. Dzelzsdivīzijas kreisais avangards sāka virzīties pa Limbažu ceļu, kur pie Vidrižiem sadūrās ar virsleitnanta Ģelbes vīriem un igauņu izlūkiem. Vācieši atkāpās, pametot četrus kritušos. Naktī vācieši atjaunoja uzbrukumu un ieņēma Vidrižu muižu. Šajā kaujā krita drošsirdīgais Limbažu komandants Vilis Ģelbe.

Igauņu un latviešu karaspēks pagaidām izturējās nogaidoši. To pieprasīja sabiedrotie. Arī Ulmanis baidījās no sarežģījumiem. 20. jūnijā Valkā bija plānotas sarunas starp abu pu-

šu pārstāvjiem un sabiedrotajiem, bet tās nenotika, jo vācieši turpināja uzbrukumu Limbažu virzienā. 9. igauņu pulks uzbrukumu atsita, vācieši atkāpās uz Vidrižiem. Savukārt majora Kleista galvenā kolonna 20. jūnija rītā sāka gājienu no Raganas kroga. Tajā pašā dienā Kleists ieņēma Straupi. 21. jūnijā pulksten 2 landesvēra spēki uzbruka 3. igauņu un 2. Cēsu pulka pozīcijām. Cēsu pulka pozīcijas bija neizdevīgas to aizstāvjiem. Slikta apkārtnes pārredzamība, atklāta aizmugure, daudz slēptu pieeju. Pirmos uzbrukumus igauņi un cēsnieki atsita. Sākās intensīvs artilērijas duelis, vācieši lietoja gāzes šāviņus. Stiprā artilērijas uguns un vairāku komandieru zaudējums izraisīja cēsniekos apjukumu. Visas rezerves jau bija izsmeltas. Pulks atkāpās ziemeļu virzienā. Šajā brīdī Lodes stacijā iebrauca kaujās pārbaudītais igauņu Kuperjanova bataljons. Igauņi kopā ar latviešiem atguva Liepas muižu.

Igauņu virspavēlnieka Laidonera direktīvu uzbrukumam kauju rajonā saņēma 21. jūnija pēcpusdienā. Uz fronti nosūtīja papildu vienības, bruņoto vilcienu un bruņu automobiļus. Arī Cēsu pulks sakārtoja savus spēkus.

Ausa saulains 22. jūlija rīts. Trijos naktī Lodes stacijā ar ešelonu ieradās igauņu Kelavesti—Maleva bataljons, kurš tūlīt sāka kauju un pulksten 6.30 ielauzās Skangaļu muižā. Vācieši muižu gan atguva, bet ap pulksten 13 Skangaļi atkal bija igauņu rokās. Šajā kaujā krita aptuveni 60 landesvēristu, un tā bija viena no izšķirīgajām operācijas gaitā. Kopējam uzbrukumam bija jāsākas pulksten 14.

Pie Staru kroga vācieši pamesta 30 kritušos. Igauņi un latvieši atsita vācu uzbrukumu kreisajā flangā. Cēsnieku bataljona komandieris Kārlis Veidemanis, būdams ielenkts, ar saviem vīriem pie Lodes stacijas turpināja cīņu, kamēr nepienāca igauņu palīgspēki. Cēsu baterijas komandieris Visvaldis Dūms personiski koriģēja artilērijas

GILA — Kodak fotomateriāli

Gunāra Bajāra foto

Igauņu karavīri un Igaunijas premjerministrs M. Lārs Cēsu kaujas 75. gadadienas svinībās

uguni un sasita vācu bateriju pie Priekuļu muižas. Abi virsnieki apbalvoti ar Lāčplēša Kara ordeni. Frontes labajā flangā 9. igauņu pulks 22. jūnijā ieņēma Vidrižus un Bīriņu muižu. Lieli zaudējumi no artilērijas uguns bija 6. igauņu pulkam.

22. jūnijs jau bija spoži ierakstīts atbrīvošanas cīņu vēsturē. Vācieši atkāpās visā frontē. Naktī dzelzs divīzija atstāja Straupi, caur Cēsīm atkāpas landesvērs, atstājot ievērojamus kara mantu krājumus.

23. jūnijā igauņi ieņāca Lielstraupē, pulksten 8 latvieši un igauņi sasniedza Cēsis. Jāņu vakarā Cēsu pulks ieņāca pilsētā. Igauņu vadība organizēja atkāpjošos vācu daļu vajāšanu. Kaujās rūditie, labi apbruņotie vācu spēki zaudēja vājāk bruņotiem, bet savu brīvību milo-

šiem igauņiem un latviešiem. Uzvara tika gūta ar šādiem upuriem:

no 19. līdz 23. jūnijam igauņiem — 110 kritušo, 279 ievainoti; latviešiem — 13 kritušo, 43 ievainoti.

Mums dziļi jānoliec galvas brāļu igauņu tautas priekšā, pieminot tos igauņu karavīrus, kuri pie Cēsīm cīnījās pret vācu baronu spēkiem atdeva savas dzīvības arī par Latvijas neatkarību.

Līdz 1934. gadam Latvija atzīmēja 22. jūniju kā Varoņu piemiņas dienu. Tad to atcēla. Šogad Latviešu Strēlnieku apvienība un citas veterānu militāri patriotiskās organizācijas aicina latviešu karavīru atdusas vietās atjaunot piemiņas brīžus tiem varoņiem, kuri krituši par Latviju, par mūsu šodienu. ➤

Labrīt (1994, 27.jūn.)

Vēlreiz par piemiņas saglabāšanu

SARUNA AR AMATPERSONU

SARMĪTE FELDMANE

22. jūnijs - Cēsu kauju 80. gadskārta. Par vēsturiskajiem notikumiem atgādina Uzvaras piemineklis Vienības laukumā. Par pieminēkli un atceres pasākumiem saruna ar pieminekļa atjaunošanas rīcības komitejas priekšsēdētāja vietnieku Māri Niklasu.

- Uzvaras piemineklis Cēsu centrā priecē ikvienu. Vai tas aizvien uzcelts uz parāda?

- Pieminekļa kopējās izmaksas ir 92 tūkstoši latu. Šopavasar tika pabeigti darbi, kurus ziemā nevarēja veikt. Valdībai ir iesniegts pieprasījums par 20 tūkstošu latu piešķiršanu. Notiek strīdi, vai šo naudu atvēlēt piemineklim. Piemineklis aizvien ir uzcelts uz parāda.

Komitejā daudz strīdējāmies, kā iezīmēt vecā pieminekļa vietu. SIA "Meistars" izgatavoja čuguna plāksni, kura novietota asfalta līmenī vecā pieminekļa pamatu centrā. Tajā būs gada skaitļi - 16.11. 1924., 25.03. 1951. Vienojāmies, ka jaunā pieminekļa otrā pusē tiks piestiprināta plāksne, kurā latviski un igauņiski būs informācija par pieminekli, kā arī trīs zīmīgi gadskaitļi - 1924., 1951., 1998. Plāksni gatavo SIA "Restaurators". To atklās svinīgajā mītiņā 20. jūnijā.

- Vai turpinās ziedojumu vākšana?

- Ziedojumos esam saņēmuši 6193 latus. Ziedotāji ir ne vien mūsu valsts iedzīvotāji, bet arī tautieši no Austrālijas, ASV, Kanādas un citām valstīm. Katrs mūsu valdības loceklis, kurš viesojies Cēsīs, ir ziedojis

piemineklim 25 un vairāk latus. Īpašs paldies tiem vecajiem cilvēkiem, kuri atvēlēja kaut latu, jo mēs visi zinām, cik rūpīgi izņemta tā ziedošana.

Lielākie ziedojumi no firmām un organizācijām: SIA "Alete" - Ls 498,96, "KomAuto" un "Cēsu Sprīdītis" - Ls 100, sabiedrība "Laukums" - Ls 130, autopārvadātāju asociācija un piensaimnieku kooperatīvā sabiedrība "Cēsis" - Ls 50, "Daugavas vanagi" - 500 dolārus. Komitejas vārdā paldies saku privātpersonām, kuras ziedoja vairākus desmitus latu - J. Šmitam, Jānim Brēmeram, Leontijam Rutkovskim, Zintai Dubrovskai, Kārlim Jankem, Jānim Bāliņam.

Ziedojumu vākšana turpināsies līdz 22. jūnijam. Pēc tam katra ziedotāja vārds tiks ierakstīts grāmatā, kuru nodosim glabāšanā muzejam. Grāmatas vāku izgatavošana uzticēta Irēnai Martinsonei.

- Komitejas locekļi saņēmuši ne vienu vien pārmēti par to, ka ekonomiski grūtos laikos nauda tiek atvēlēta pieminekļa celtniecībai.

- Ir pilnīgi skaidrs, ka, ņemot vērā šīgada budžeta situāciju, šodien pieminekli uzcelt nevarētu. Daži sabiedriski darbinieki savulaik pārmeta Cēsu domes deputātiem, ka viņi piešķir zemi piemineklim. Ja pieminekli neuzcelšot, aiz kauna būšot zemē jālien. Piemineklis ir uzcelts. Arī tie, kuri to gribēja redzēt vecajā vietā, atzīst, ka jaunajā tas izskatās daudz labāk.

- 20. jūnijā Cēsīs atzīmēs Cēsu kauju 80. gadskārtu.

Zemessardzes 27. bataljona komandieris Valdis Sviķis (no kreisās) un pieminekļa atjaunošanas rīcības komitejas priekšsēdētāja vietnieks Māris Niklass Vienības laukumā spriež par Cēsu kauju 80. gadskārtas piemiņas mītiņu.

- Atceres pasākumi sāksies jau sestdien, kad plkst. 16 muzejā atklās izstādes Latvijas brīvības cīņu un Cēsu kauju atcerei "No zobena saule lēca" (autors Tālis Pumpuriņš) un "Tēva dziesma nezudīs" (Jānis Bahmanis). Muzejā tiks prezentēts rajona padomes, Latvijas Aizsardzības ministrijas un muzeju apvienības izdevums "Cēsu kauju piemiņai". Tas būs latviski un igauņiski, kurā lakoniski izskaidrota Cēsu kauju nozīme Igaunijas un Latvijas brīvvalsts tapšanā.

Sestdienas vakarā piemiņas pasākumi notiks Straupē un Raunā.

Svētdien piemiņas pasākumos

Cēsīs piedalīsies Igaunijas un Latvijas Ministru prezidenti, abu valstu ārlietu un aizsardzības ministri, Baltijas bataljona, zemessardzes un Kuperjanova bataljona virsnieki un karavīri. Pirmoreiz pie mums maršēs Nacionālo bruņoto spēku štāba, kā arī Liepājas jūrmieku kara orķestris, rādot apmēram pusstundu garu defilē programmu. Piemiņas pasākumu programma ir plaša. Rīcības komiteja aicina cēsniekus plkst. 13. Vienības laukumā. □

Rajonā svētdien atzīmēja Cēsu kauju 80. gadskārtu

SARMĪTE FELDMANE

Bet piemiņas pasākumi sākās jau sestdien, kad Cēsu muzejā, klātesot Igaunijas Kuperjanova bataljona pārstāvjiem, tika atklātas izstādes par Cēsu kaujām, Uzvaras pieminekļa celtniecību un atjaunošanu. Vakarstundā atceres pasākumu dalībnieki nolika ziedus piemiņas vietās Straupē un Raunā.

Svētdienas rītā ziedi sagūla pie Nezināmā karavīra kapiem Ieriķos un pie "Veišāru" mājām, Līvos un Cēsīs pie Skolnieku rotas pieminekļiem. Pie "Veišāru" mājām zemessardzes pārstāvji aizdedza lāpu, no kuras svinīgā mītiņa laikā Vienības laukumā uguni aizdedza igauņu karavīri. Viņi aizdegto lāpu aizveda uz Valgu. Te rīt Igaunijas valsts svētkos - Varoņu piemiņas dienā - prezidents Lennarts Meri aizdeg 15 lāpas, kuras nokļūs visos Igaunijas apriņķos.

Muzeja pagalmā notika zemes-sardzes, Baltijas bataljona, Kuperjanova bataljona, NBS štāba orķestra, skautu, Ziemeļvidzemes skolu delegāciju svinīgā līnija. To apstaigāja un sasveicinājās Latvijas aizsardzības ministrs Ģirts Kristovskis un Igaunijas aizsardzības ministrs Juri Luiks. Uzmanot klātesošos, J. Luiks uzsvēra abu tautu sadarbības nozīmi pirms 80 gadiem un šodien.

Svinīgais gājieni devās uz Lejas kapiem, kur notika mācītāja Viestura Vāveres vadītais svētbridis. Pie pieminekļa sagūla ziedi.

Uzvaras laukumā, pieminekļa pakājē, pulcējās svinīgā mītiņa dalībnieki - Igaunijas Ministru prezidents Marts Lārs, Latvijas Ministru prezidents Vilis Krištopans, abu valstu ārlietu ministri Tomass Ilvess un Valdis Birkavs, aizsardzības ministri Juri Luiks un Ģirts Kristovskis, valstu bruņoto spēku komandieri Johaness Kerts un Raimonds Grauba, rajona un pilsetas pašvaldību vadītāji. NBS štāba orķestris visus priecēja ar defilē programmu.

- Šī diena un atmiņas apliecina, ka Igaunija un Latvija var viena uz otru palauties, un es ticu, ja pienāktu brīdis, kad atkal būtu jāaizstāv mūsu brīvība, mēs kaujā dotos kopā. Mūs saista ne tikai pagātne, bet arī nākotne - Eiropas savienība un NATO, - sacīja Vilis Krištopans.

Marts Lārs mītiņa dalībniekiem sacīja: "Cēsu kauju uzvara ir vēsturiska. Tā mums māca, ka brīvība jāaizstāv par katru cenu, jo padomāšanās bez cīņas nes vēl lielākus zaudējumus. Brīvība jāaizstāv kopā. Ne vienmēr esam to darījuši, tāpēc tikuši sakauti pa vienam. Šis piemineklis būs, kamēr vien pastāvēs Latvijas un Igaunijas draudzība."

Cēsu arhitekti Imants Timermanis un Jānis Zlaugotnis atklāja pie Uzvaras pieminekļa piestiprināto plāksni. Cēsu 15. vienības skauti zemessardzes obligātā militārā dienesta glabāšanā uz gadu nodeva Skolnieku rotas piemiņas karogu.

Cēsniekus uzrunāja no Austrālijas atbraukušais Andrejs Bičevskis. Viņa tēvs Jānis bijis Cēsu apriņķa priekšnieks, pēc viņa ierosinājuma 1924. gadā uzcelts Uzvaras piemineklis. Tēvs toreiz bijis rīcības komisijas priekšsēdētājs. "Lai šis varenais piemineklis atgādina nākamajām paaudzēm, ka mums vienmēr jābūt gataviem kopīgiem spēkiem aizstāvēt mūsu brīvību," sacīja Andrejs Bičevskis. Viņš pieminekļa atjaunošanas rīcības komitejas priekšsēdētāja vietniekam Mārim Niklasam nodeva savu ziedojumu.

Pie Uzvaras pieminekļa Cēsu kauju 80. gadskārtā sagūla ziedi. □

"Vēl pirms 10 gadiem, kad šeit stāvēju, pieminekļa nebija. Es zināju, ka tas nav zudis," saka Igaunijas premjers Marts Lārs. Viņam blakus (no labās) Latvijas premjers Vilis Krištopans.

Uzvaras pieminekļa pakājē ziedus noliek igauņu karavīri. Vidū bruņoto spēku komandieris Johaness Kerts.

Bijušā Cēsu apriņķa priekšnieka dēls Andrejs Bičevskis (no kreisās), Latvijas ārlietu ministrs Valdis Birkavs, Cēsu mērs Jānis Beikmanis.

Svētbriķi Lejas kapos vadīja mācītājs Viesturs Vāvere.

Pie "Veišāru" mājām aizdegta uguns uzsāk ceļu uz Igauniju.

Pasākumos piedalījās arī Meirānu Kalpaka pamatskolas audzēkņi.

Latvieši un igauņi Brīvības cīņās 85

TĀLIS PUMPURINŠ

Cēsu kauju priekšvēsture

1918. gada 18. novembrī, kad Rīgā tika proklamēta Latvijas Republika, Latviju un daļu Igaunijas bija okupējuši vācieši, bet pie austrumu robežas stāvēja boļševiku karaspēks, kas pēc Brestas miera līguma anulēšanas pārgāja uzbrukumā, lai iekarotu kādreizējās cariskās Krievijas guberņas – Latviju un Igauniju. 17. decembrī lielinieki ieņēma Valkā un proklamēja Padomju Latvijas republiku, otrs karaspēka grupējums caur Daugavpili devās uz Rīgu. Vācu karaspēks neizrādīja nopietnu pretošanos lieliniekiem.

7. decembrī Pagaidu valdība bija spiestanoslēgt līgumu ar Vācijas valdību par kopīga karaspēka izveidošanu cīņai pret lieliniekiem. Līgums paredzēja 18 latviešu rotu un 3 latviešu artilērijas bateriju izveidi, 7 vācu rotu un 2 bateriju formēšanu, pavisam 6000 karavīri un 870 zirgi. Vācieši vienošanos pildīja daļēji, veidojot savas vienības, bet nenodrošinot latviešus ar ieročiem. Boļševiku karaspēks ātri okupēja Latgali, Vidzemi un tuvojās Rīgai.

Vācu valdības pārstāvis A. Vinnigs paziņoja, ka vācu karaspēks Rīgu neaizstāvēs. Boļševiki 1919. gada 4. janvārī iesoļoja Rīgā. Divas latviešu rotas apakšpulkveža Oskara Kalpaka vadībā atkāpās Kurzemes virzienā. K. Ulmaņa vadītā Pagaidu valdība pārcēlās uz Liepāju. Janvāra beigās boļševiku karaspēku apturēja pie Ventas, aptuveni 100 km uz austrumiem no Liepājas. 1919. gada 1. februārī Liepājā no Vācijas ieradās vācu ģenerālis Rīdigers fon der Golcs. Viņam tika uzticēta landesvēra (sastāvēja no baltvācu zemes-sargiem un no brīvprātīgajiem Vācijas pilsoņiem saformētās Dzelzsdīvīzijas) un latviešu Atsevišķā bataljona komandēšana cīņā pret lieliniekiem.

Atsevišķais bataljons pārtapa par brigādi. 1919. gada 3. martā sākta ofensīva pret boļševiku karaspēku uzlaboja stāvokli frontē, un tiem nācās atkāpties Rīgas virzienā.

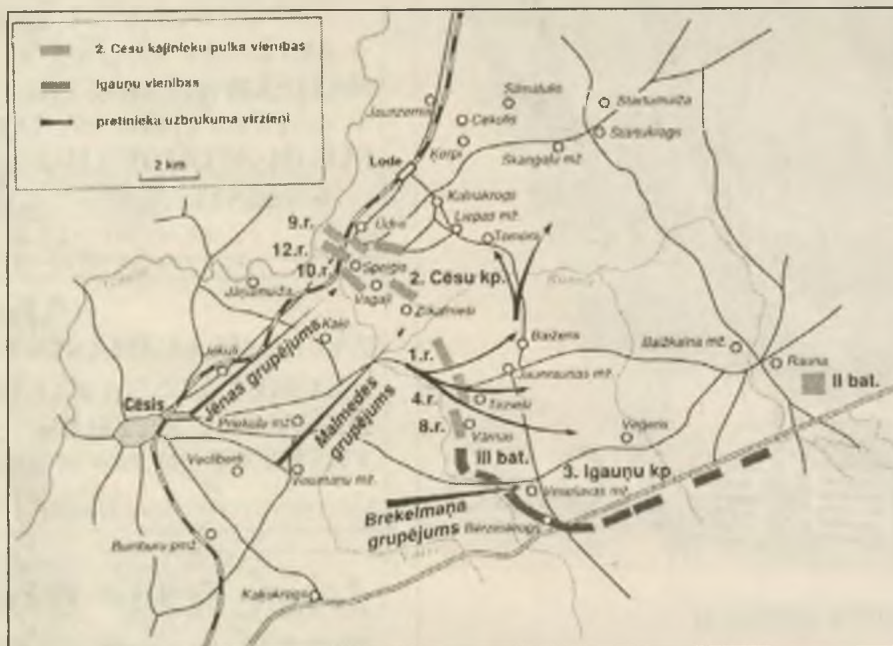
Igaunijā situācija bija labāka: cilvēku zaudējumi pasaules karā daudz mazāki, mazāka komunistisko ideju ietekme. Somijas atbalsts pēc sākotnējām neveiksmēm ļāva pāriet pretuzbrukumā un 1919. gada janvārī iztīrīt savas valsts teritoriju no Sarkanās armijas.

Igaunų karaspēkam radās iespēja piedalīties Ziemeļlatvijas atbrīvošanā no boļševikiem. 1919. gada 18. februārī starp Igaunijas valdību un Latvijas Pagaidu valdību tika noslēgts līgums, kas deva Pagaidu valdības pilnvarotajam militārajiem jautājumos kopveidim Jorģim Zemītnam un civillietu pārstāvim inženierim Markum Gailītim iespēju Igaunijā organizēt latviešu karaspēku. Tērbatā tika saformēts 1. Valmieras un 2. Cēsu kājnieku pulks, likti pamati Ziemeļlatvijas brigādei, kura operatīvi tika pakļauta Igaunijas armijas 2. divīzijas komandierim.

16. aprīlī vācieši Liepājā izdarīja apvērsumu, gāžot likumīgo Pagaidu valdību, kurai nācās meklēt patvērumu uztvaikoņā "Saratov", unsastādīja mācītāja un rakstnieka Andrieva Niedras vadītu marionešu valdību.

1919. gada 22. maijā vācu vienības atbrīvoja Rīgu no boļševikiem. Dienu vēlāk pilsētā ienāca pulkveža Jāņa Baloža brigāde, kas pārtrauca vāciešu izdarītās civiliedzīvotāju masu slepkavības.

P. Stučkas boļševiku valdība un karaspēks hēga uz Latgali, jo maijā apvienotie igauņi – latviešu spēki bija atbrīvojuši Ziemeļlatvijas pierobežu no boļševikiem, sākot no Ainažiem, Rūjienas, Valkas un Alūksnes

caur Valmieru virzījās uz Cēsīm. 1. jūnijā 2. Cēsu kājnieku pulks kopveža Krišjāņa Berķa vadībā ienāca Cēsīs. Likās, ka gan Ziemeļlatvijas brigādei, igauņiem, landesvēram, gan arī Jāņa Baloža dienvidnieku brigādei viens mērķis – padzīt lieliniekus no Latvijas.

Tomēr landesvērs un vācu Dzelzsdīvīzija nevirzījās no Rīgas uz austrumiem, lai vajātu boļševikus, bet pagriezās uz ziemeļiem – pret apvienotajiem igauņu un latviešu spēkiem.

Vācu ģenerālis Rīdigers fon der Golcs plānoja ne tikai likvidēt neatkarīgās Latvijas un Igaunijas valstis, bet doties uz Petrogradu, lai atjaunotu Krievijas monarhiju un vēlāk revanšētos Antantes valstīm par Vācijas sakāvi pirmajā pasaules karā.

Vācu spēki devās nevis Rēzeknes – Daugavpils virzienā, bet 2. jūnijā iebruca Ieriķu stacijā un pieprasīja brīvu ceļu uz Cēsīm. Ziemeļlatvijas brigāde saziņā ar Igaunijas armijas virspavēlnieku Johanu Laidoneru atteicās vāciešus ielaist Cēsīs. 3. jūnijā divi landesvēra eskadroni iegāja pilsētā. Ar Ziemeļlatvijas brigādes štāba priekšnieka Voldemāra Ozola iniciatīvu vāciešus ielena, viņi bezkaujas aizgāja no Cēsīm. 5. jūnijā starp Cēsīm un Ieriķiem vācieši uzbruka igauņu bruņū vilcienam. Sākās Cēsu kaujas, kuras dalāmas divos posmos.

Kauju pirmais posms

6. jūnijā pulksten 3 landesvērs pārgāja straujā uzbrukumā, kuru atbalstīja stipra artilērija. 7 km plato fronti nācās aizstāvēt 2. Cēsu kājnieku pulka trim maz apmācītajām rotām un trim pēdējo divu dienu laikā saformētajām rotām, no kurām viena bija Skolnieku rota, 16 – 18 gadīgi zēni, kurus atbalstīja divi igauņu bruņotie vilcieni. Pēc 10 stundu kaujām trīskāršo vācu pārspēku latviešu karaspēks neizturēja un atkāpās uz Raunas upes labo krastu, atstājot Cēsīs. 8. jūnijā igauņu daļas (6. un 9. pulks) uzsāka pretuzbrukumu, kas neizdevās. 9. jūnijā landesvēra uzbrukums Raunas tiltam arī bija nesekmīgs. 10. jūnijā konfliktā iejaucās angļi – amerikāņu sabiedroto misija. Kaujas pārtrauca pamiers uz 10 dienām.

Cēsu kauju otrais posms sākās ar landesvēra komandiera majora A. Flečera ultimātu Igaunijas armijas virspavēlniekam J. Laidoneram – atvilkt Igaunijas karaspēku līdz Latvijas etnogrāfiskajām robežām. Igaunijas virspavēlniecība uz šo ultimātu neatbildēja, jo saskaņā ar sabiedroto prasībām 20. jūnijā Valkā bija paredzēta landesvēra priekšstāvju ierašanās uz sarunām.

Kauju otrais posms

Kaujas sākās Gaujas labajā krastā 19. jūnijā pusdienlaikā, kad pie Vidrižiem Dzelzsdīvīzijas priekšējās daļas sadūrās ar igauņu 9. pulka izlūkiem. 20. jūnijā pulksten 18.30 Igaunijas 3. divīzijas komandieris Ernests Peders deva pavēli par ka-

radarbības uzsākšanu pret landesvēru. Taču naktī no 20. uz 21. jūniju divīzijas štābs saņēma ziņojumu, ka vācu galvenie spēki sākuši uzbrukumus Gaujas kreisajā krastā, virzienā no Cēsīm uz Jaunraunu un Veselavu, ka notiek izmisuma pilnas cīņas pie Raunas tilta, Lodes stacijas un Liepas muižas.

Landesvēram 21. jūnija rītā izdevās pārraut fronti starp 2. Cēsu pulku un 3. igauņu pulku. Jaunraunas apkārtnē 2. Cēsu pulka kreisajā spārnā nācās atkāpties. Kaujas gaitu būtiski mainīja kapteiņa Unta komandētais Kuperjanova partizānu

bataljons.

Desantējoties no vilciena, tas pārgāja pretuzbrukumā no Lodes stacijas Liepas muižas virzienā.

J. Kuperjanova bataljons, bruņū vilciena un latviešu lielgabalu bateriju balstīts, cīņu ar vāciešiem izturēja visu dienu un vakarā ieņēma Liepas muižu. Neskatoties uz šo igauņu partizānu cīņu, landesvēram izdevās ievest pārvārumā (apmēram 6 km) pietiekami daudz karaspēka, kas sadalījās trīs daļās. Viena virzienā no Jaunraunas devās uz Lodes staciju, kur sadūrās ar J. Kuperjanova bataljonu. Otra daļa virzījās tālāk uz Skangāļu muižu, bet vācu izlūki pat līdz Mūrmuižai (10 km no Valmieras), tādējādi apdraudot bruņūvilcieni kustību no Valkas uz Cēsīm. Igaunī šo vācu grupu apturēja Raunas augstienē.

Dramatiska situācija izveidojās Skangāļu muižas rajonā, kur bija ļoti daudz landesvēra spēku. Situāciju glāba ešelons ar Kaleva Maleva bataljona un 1. pulka 2. bataljona cīnītājiem, kurš ieradās 22. jūnijā pulksten 3 no rīta. 3 km no Lodes stacijas uz ziemeļiem kareivji izkāpa un, bruņūvilciena nr.2 desanta balstīti, devās Skangāļu muižas virzienā. Pulksten 6.30 šie spēki ielauzās muižā, taču pēc īsa brīža landesvērs to atkaroja. Vācu zaudējumi – 60 kritušie. Kaleviešu kritušo, ievaino-

to, kontuzēto skaits – 62. Landesvērs nekārtībā sāka atkāpties Cēsu virzienā. Dažu kilometru attālumā, pie Startiem, vācieši zaudēja vēl 31 kritušo. Arī pārējās igauņu – latviešu daļas izvērtā aktīvu karadarbību. J. Kuperjanova bataljona partizāni turpināja uzbrukumus Jaunraunas virzienā, nogriežot 3000 vāciešiem atkāpšanās ceļu no Skangāļiem. Tābeidzās vēsturisko kauju izšķirošā diena. Ienaidnieks bija sakauts centrā.

22. jūnija vēlā vakarā Igaunijas pilnvarotais N. Rēks izdeva direktīvu: "Mēs nedrīkstam dot iespēju ienaidniekam pēc divu dienu kaujās dabūtā trieciena sakārtoties un pārgrupēties. Ienaidnieka satriekšanu vajag turpināt un ieņemt Cēsīs."

Tā 23. jūnijs iezīmējās ar igauņu – latviešu apvienoto spēku uzbrukumu abos Gaujas krastos.

Pulksten 7.30 tika ieņemtas Cēsīs, plkst. 8 arī igauņu 6. pulks Gaujas labajā krastā pārgāja pretuzbrukumā. Tās pašas dienas vakarā ienaidnieks tika atsviests 50 km attālumā no Cēsīm līdz Inčukalnam. 26. jūnijā arī no šīm pozīcijām vācu spēki tika padzīti līdz Rīgas pievārtēi. 3. jūlijā, sabiedroto uzspiests, tika parakstīts Strazdumuižas pamiers, kas glāba vāciešus no pilnīgas katastrofas un deva viņiem iespēju oktobrī vēlreiz sākt cīņu pret jauno Latvijas valsti zem Avalova – Bermontakaroga. Šodien ar pārliecību varam teikt, ka Cēsu kaujās latvieši cīnījās par Igaunijas un igauņi par Latvijas neatkarību. □

Cēsu kauju piemiņas sarīkojums 20. jūnijā

Plkst. 12 ziedu nolikšana pie Nezināmā karavīra kapa Ieriķos.

Plkst. 12.20 ziedu nolikšana pie Skolnieku rotas pieminekļa pie bijušā Līvu pagastnama.

Plkst. 12.30 ziedu nolikšana pie Nezināmā igauņu karavīra kapa Veišāros.

Plkst. 13 piemiņas brīdis Veselavas kapos.

Plkst. 13.20 skautu goda sardze un ziedu nolikšana pie Skolnieku rotas pieminekļa Cēsīs.

Plkst. 13.30 svētbrīdis Cēsu brāļu kapos

Lejas kapsētā.

Plkst. 13.40 ziedu nolikšana Jaunraunas kapos.

Plkst. 14 piemiņas brīdis pie pieminekļa Liepā.

Plkst. 14.30 piemiņas akmens atklāšana pie Raunas upes tilta Brīvības cīņās kritušajiem karavīriem.

Plkst. 16 parāde Cēsīs, Vienības laukumā.

No 20. jūnija Cēsu vēstures un mākslas muzejā Cēsu kauju piemiņai veltīta fotoizstāde un Igaunijas kara ordeņu izstāde.

Dažas atziņas par Cēsu kaujām

■ **Edgars Andersons, Sanhosē Universitātes (ASV) vēstures profesors, 1970. gadā:** "Drosminieki Cēsu kaujās paglāba Latviju no briesmīga chaosa. Viņi arī lielā mērā paglāba Vāciju no drausmīga kauna un ciešanām, Antantes armijām to pārpludinot miera līguma neparakstīšanas gadījumā, un zināmā mērā paglāba demokrātiju Vācijā. Pateicoties uzvarai pie Cēsīm, varēja arī nopietni plānot saimniecisko vērtību taisnīgāku sadalīšanu starp visiem Latvijas iedzīvotājiem, ar to domājot galvenā kārtā agrāro reformu. Cēsu kaujas arī demonstrē, ko varēja panākt kaimiņi, drosmīgi un draudzīgi kopēji sadarbojoties.

■ **Edwards Kalniņš, Latvijas armijas ģenerālis, Cēsu kauju dalībnieks, 1934. gadā:** "Cēsu kaujā latviešu un igauņu dēli ar ieročiem panāca to, ko nevarēja panākt diplomātiskās sarunas un sabiedroto militāro misiju priekšnieka Gofa ultimātums. Bijā panākts vēl vairāk: vāci atkāpās līdz Rīgai, kur nocietinājās uz Juglas upes un ezeru līnijas.

■ **Ernests Peders, Igaunijas armijas ģenerālis, Cēsu kauju dalībnieks, 1929. gadā:** "Landesvēra sakaušana galīgi iznīcināja Baltijas hercoga valsts nodibināšanas nodomu un lika muižniecībai beidzot saprast, cik izšķērdīga ir viņas politika. Uzdevumus, kurus landesvēra vadoni uzstādīja sev, bij pāri viņu spēkiem. Ģen. Golcs vēlāk pats bij spiests atzīties, ka viņš igauņu un latvju karaspēku kaujas spējas

Latvijas, neatkarīgas patstāvīgas Latvijas, nebūtu. Pēc Cēsu kaujas mūsu mūža naidnieks, tie spēki, kas mūžam naidīgi bijuši Latvijas valstij, vairs nav atpūtušies. Te bija kulminācijas punkts, pēc tam viņu saulīte sāk rietēt."

■ **Ernests Peders, Igaunijas armijas ģenerālis, Cēsu kauju dalībnieks, 1929. gadā:** "Landesvēra sakaušana galīgi iznīcināja Baltijas hercoga valsts nodibināšanas nodomu un lika muižniecībai beidzot saprast, cik izšķērdīga ir viņas politika. Uzdevumus, kurus landesvēra vadoni uzstādīja sev, bij pāri viņu spēkiem. Ģen. Golcs vēlāk pats bij spiests atzīties, ka viņš igauņu un latvju karaspēku kaujas spējas

novērtējis par zemu.

1919. gada jūnijā beigu dienām būs svarīga nozīme Igaunijas un Latvijas vēsturē arī vēl tādēļ, katojos brīžos divas viena otrai blakus dzīvojošās tautas apliecināja savu ieroču brālību."

■ **Nikolajs Rēks, Igaunijas armijas ģenerālis, Cēsu kauju dalībnieks, 1925. gadā:** "Uzvara cīņā pret landesvēru ir mūsu karaspēka lielākais ieguvums. Šīs cīņas svarīgākā epizode ir Cēsu vai, pareizāk, Limbažu – Lielstraupes – Cēsu – Raunas kaujas. Tās ir svarīgākās no Brīvības kara kaujām. Ar šo kauju zaudēšanu varbūt būtu pilnīgi mainījies mūsu tautas liktenis.

Katrā ziņā, neveiksmes gadījumā mēs būtu nonākuši ārkārtīgi grūtā stāvoklī, un grūti teikt, kā būtu no tā ārā izkļuvis. Mēs uzvarējām. Mēs sakāvam Baltijas reakcionāro elementu un guvām iespēju turpināt cīņu ar sekmēm pret ienaidnieku, kas uzmācās no austrumiem."

■ **Voldemārs Ozols, pulkvedis – leitnants, Cēsu kauju dalībnieks, 1930. gadā:** "Īstais atbalsts neatkarībai un valsts izveidošanai nav meklējams ārpusē pie lieliem kaimiņiem, bet gan pašiem pie sevis un sev līdzīgiem. Cīņu apstākļi pie Cēsīm un Valmieras tam spilgts piemērs. Simti, kastic sev, savai tautai, kas ar mieru par brīvību mirt, vērtīgāki par tūkstošiem, kas bez tādās ticības cīņā dzīti." □

Sagatavojis: VERNERS RUDZĪTIS

Atcerē piedalās valstu prezidenti

SARMĪTE FELDMANE,
foto: VALDA ROZENBERGA

Svētdien Cēsīs un rajonā notika Cēsu kauju 85.gadadienas atceres pasākumi.

Latvijas un Igaunijas Nacionālo bruņoto spēku pārstāvji, rajona padomes un pašvaldību pārstāvji un iedzīvotāji nolika ziedus pie Nezināmo karavīru kapiem Ieriķos un Veišāros, pie Skolnieku rotas pieminekļa bijušā Līvu pagastnama priekšpusē, Jaunraunas kapos. Todien Brīvības kauju dalībnieku piemiņas vietās Raiskuma kapos un pie Straupes pagastmājas arī sagūla ziedi.

Piemiņas brīdī Veselavas kapos pašvaldības vadītājs Egils Gruzde atgādināja, ka veselavieši visos laikos godājuši Brīvības cīņās kritušo igauņu piemiņu. Veselavā kaujās krituši 16, kapsētā apglabāti 12. Par pagasta ļaužu ziedojumiem te uzcelts pirmais piemineklis Brīvības kaujās kritušajiem, to 1923. gadā atklāja prezidents Jānis Čakste. Veselavieši šo pieminekli prata nosargāt un kopt arī padomju gados.

- Latvijā un Igaunijā, atceroties Cēsu kaujas, karogi ir pusmastā. Igauni un latvieši gāja kaujā par kopēju ideju. Igauni te atdusas svešā zemē, kura mums ir kā savējā, - piemiņas brīdī sacīja Igaunijas Ārlietu ministrijas 1. sekretārs Juris Treijs.

Liepā pie Brīvības cīnītāju pieminekļa bija sanākuši daudzi liepēnieši. Kopā ar viņiem Latvijas un Igaunijas bruņoto spēku pārstāvji. Pagasta padomes priekšsēdētājs Andris Rancāns atgādināja par igauņu nenovērtējamo palīdzību Cēsu kaujās un uzsvēra, ka arī šodien abas valstis ir sabiedrotās NATO un Eiropas Savienībā. Liepēniešus sveica sadarbības partnera Palamuses pašvaldības vadītājs Tomass Tūls, kurš pateicās latviešiem par igauņu karavīru piemiņas saglabāšanu. Daudzi liepēnieši un viesi nolika ziedus pieminekļa pakājē.

Cēsīs Lejas kapos mācītājs Krists Kalniņš svētbrīdī atgādināja, ka katrs sev var uzdot jautājumu, kādēļ šāds piemiņas dievkalpojums vajadzīgs. Katrai tautai ir pagrieziena punkti, kuri prasījuši varonību. Kas cilvēkam dod drosmi atdot dzīvību? Tas ir īpašs sirds stāvoklis, kad cilvēks saprot, ka tā ir atbildība pret savu ģimeni un tautu. Mūsu tautai un bērniem ir būtiski zināt, ka tēvu tēvi bijuši varonīgi savas zemes aizstāvji.

Raunas upes krastā netālu no dzelzceļa tilta Cēsu kauju 85. gadadienā tika atklāts piemiņas akmens. To iesvētīja Nacionālo bruņoto spēku virskapelnis Atis Vaickovskis. Goda sardzē Latvijas, Igaunijas un Lietuvas karavīri, skauti, nacionālie karavīri.

Latvijas nacionālo bruņoto spēku komandieris viceadmirālis Gaidis Andrejs Zeibots uzsvēra, ka Igaunijai un Latvijai šis ir vēsturisku atmiņu gads. Pateicoties igauņu karavīriem, arī Latvija kļuva brīva. Šodien līdzās latviešu un igauņu karavīriem ir arī lietuvieši. Tikai kopā Baltija var būt droša. Tikai darbs ir tas, kas mūs var virzīt uz priekšu, esot NATO un Eiropas Savienībā.

Igaunijas bruņoto spēku komandieris, viceadmirālis Tarmo Kouts, uzrunājot klātesošos, sacīja:

- Kopā plecu pie pleca cīnījāties par brīvību. Pirmais Igaunijas prezi-

■ **VIENTĪBAS LAUKUMĀ.** Latvijas Valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga un Igaunijas Valsts prezidents Arnolds Rītels pirms Baltijas valstu bruņoto spēku parādes.

dents Konstantīns Petss atzina, ka Brīvības cīņās brīvību neieguvām kā dāvanu, bet izcīnījām to paši saviem spēkiem. Mums ir jāstāsta par šīm cīņām. Mēs esam draugi - visas Baltijas valstis.

Vēl viena vieta mūsu rajonā atgādinās par kaujām pirms 85 gadiem.

Cēsu kauju piemiņas pasākumos šovasar piedalījās arī Lietuvas bruņoto spēku karavīri. Viņi uzaicināti, kad Cēsīs pavasarī tikās triju Baltijas valstu bruņoto spēku komandieri.

Cēsīs Vienības laukumā notika militārā parāde par godu Cēsu kauju 85.gadadienai. Parādē, kuru komadēja Instruktoru skolas komandieris, kapteinis Ilmārs Lejiņš, soļoja vairāk nekā 400 karavīru no Baltijas valstu bruņoto spēku vienībām. Latviju pārstāvēja NBS štāba bataljona goda rota, NBS Instruktoru skola un Zemessardzes vienības. Valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga, Igaunijas Valsts prezidents Arnolds Rītels apsveicinājās ar Latvijas, Igaunijas un Lietuvas karavīriem.

Uzrunājot viesus un cēsniekus, Valsts prezidente sacīja:

- Kad 1918. gadā Latvija un Igaunija pasludināja savu neatkarību, tās vēl ne tuvu nevarēja garantēt drošību un kontroli pār savu teritoriju. Vēl 1919.gada maijā Cēsu apkārtnē notika cīņas pret komunistiem, tūlīt pēc tam bija jāstājas cīņās pret vācu landesvēru. Šajās cīņās plecu pie pleca stāvēja latviešu un igauņu karavīri, arī skolnieki no Cēsu skolām. Tās bija izmisīgas cīņas par neatkarību, par Latvijas un Igaunijas valstisko teritoriju nodrošināšanu. Šīs varonīgās cīņas, kurās bija daudz kritušo, vainagojās ar panākumiem, ar abu valstu neatkarību.

Mēs, šodien atceroties kritušos karavīrus un zēnus, dziļā cieņā noliecam galvas viņu priekšā un pateicamies arī igauņu kaimiņiem, kas bija gatavi arī ārpus savas teritorijas cīnīties par mūsu neatkarību. Latvija un Igaunija savu brīvību dārgi izcīnīja, augstu vērtēja, bet diemžēl pārāk

■ **PIE RAUNAS UPES.** Jaunatklātajā piemiņas vietā gulst igauņu, latviešu un lietuviešu nestie ziedi.

agri pazaudēja.

Taču cauri visiem okupācijas gadiem latvieši, igauņi un lietuvieši juta pleca sajūtu, jūta, ka ir likteņa biedri, kas netaisnīgi okupēti, bet kādu dienu atkal būs brīvi. Liktenis mums ir bijis vēlīgs, izdevās savu brīvību un savu neatkarību atgūt dziesmu ceļā, bez asins izliešanas, taču brīvība ir tā uguns, kas jāsargā arī ar ieročiem rokās, visiem kopā - igauņiem, latviešiem, lietuviešiem, kā arī plašākā NATO aliansē. Saprotams, ka, brīvību aizstāvot, dažkārt ir jādodas pāri robežām, skatoties no tā, kāda ir situācija pasaulē. Šodien, atzīmējot bijušo brālību, novēlu latviešu, igauņu un lietuviešu karavīriem iet savu priekšgājēju ceļos un vienmēr stāvēt par savu valsti neatkarību. Lai Dievs sargā mūsu brīvību! Lai Dievs svētī Latviju!

Igaunijas Valsts prezidents Arnolds Rītels atgādināja, ka Igaunijā Cēsīs zina katrs mazs puika, jo te izcīnīta kauja un iegūta neatkarība. Te kopā ar parādi atzīmējam uzvaru un ieroču brālību. Mums kopīgs mērķis bija toreiz un ir tagad, kad esam NATO. Varam būt gandarīti, jo triju Baltijas valstu karogi plīvo līdzās, mūsu karavīri stāv blakus, gādājot par drošību citos reģionos. Lai cienīgi atcerētos vēsturi, arī šodien jābalstās uz tām pašām vērtībām, demokrātiju un

humānismu.

Vienības laukumā defilē programmas rādīja Latvijas, Igaunijas un Lietuvas bruņoto spēku karavīri. Svinīgo pasākumu noskatījās daudzi cēsnieki.

Cēsu muzejā todien tika atklāta fotoizstāde "Cēsu kauju piemiņa fotogrāfu skatījumā", kuru veidojuši Pēteris Huts no Igaunijas, Jānis Bahmanis un Gunārs Binde no Latvijas. Šajās dienās iznāca brošūra "Cēsu kaujas vēsturnieku skatījumā", ko izdevusi rajona padome ar Latvijas un Igaunijas bruņoto spēku komandieru atbalstu.

Pēc Cēsu kauju piemiņas pasākumiem Igaunijas vēstnieks Latvijā Tomass Luks un Igaunijas militārais atašējs Latvijā Rauls Teunovs pateicās rajona padomei un jo īpaši Mārim Niklasam par svētku rīkošanu un katram rajona iedzīvotājam, kurš kopj igauņu kritušo karavīru atdusas un piemiņas vietas. □

Vakar rajona padomes izpilddirektors Māris Niklass un Nacionālo bruņoto spēku komandieris, viceadmirālis Gaidis Andrejs Zeibots pansionātā "Ezerkrasti" Cēsu kauju 85. gadadienā sveica Antonu Brūveri. 104 gadus vecais vīrs ir vienīgais dzīvais Cēsu kauju dalībnieks.

Cēsu kauju gadadiena

Aivars Akmentiņš
teksts un foto

22.jūnijā Cēsu rajonā notika Cēsu kauju 90.gadadienas atceres pasākumi. Šīs kaujas bija svarīgs Latvijas valstiskuma vēstures pagrieziena punkts, kad 1919. gada jūnijā apvienotais latviešu un igauņu karaspēks sakāva vācu landesvēru, kas apdraudēja Baltijas valstu pastāvēšanu. Godinot kritušos latviešu

Līvu pagastnama; pie igauņu nezināmā karavīra kapa Amatas novada "Veišāros"; pie Skolnieku rotas pieminekļa Cēsīs; Raiskuma kapos pie pieminekļa kritušajiem Brīvības cīņās; pie pieminekļa Brīvības cīņās kritušajiem karavīriem Cēsīs, Lejas kapos; pie pieminekļa igauņu karavīriem Veselavas kapos; pie pieminekļa Brīvības cīņās kritušajiem Latvijas un Igaunijas karavīriem Priekuļu pagastā pie tilta pāri Raunas upei; pie

notikums bija Latvijas un Igaunijas bruņoto spēku militārā parādē Vienības laukumā, kurā piedalījās vairāk nekā 200 abu valstu karavīri un zemessargi. Uzmanānot karavīrus un iedzīvotājus V.Zatlers uzsvēra: „Šogad mēs svinam Latvijas armijas un Nacionālo bruņoto spēku 90.gadadienu. Cēsu kaujas bija pagrieziena punkts, kad Latvijas armija noticeja saviem spēkiem un plecu pie pleca ar igauņu karavīriem izcīnīja

Attēlā: Mākslas pilsētā Cēsīs, mākslinieciski augstvērtīgu defilē programmu demonstrēja NBS štāba orķestris.

un igauņu karavīrus, Cēsu garnizona vienību, Zemessardzes 22.kājnieku bataljona, Igaunijas bruņoto spēku Kuperjanova bataljona un Aizsardzības līgas (Zemessardzes) „Kaitseliit” karavīri un zemessargi, Cēsu pilsētas un rajona pašvaldību vadība, jaunsargi, skauti un iedzīvotāji piedalījās piemiņas pasākumos un nolika ziedus brīvības cīņās kritušo karavīru piemiņas vietās Straupes pagasta Plācī; pie nezināmā karavīra kapa Ieriķos; pie Cēsu pulka Skolnieku rotas 1919.gada 6.jūnija kauju piemiņas pieminekļa pie

pieminekļa latviešu un igauņu Brīvības cīnītājiem Liepā un pie Uzvaras pieminekļa Cēsīs, Vienības laukumā.

Uz atceres pasākumiem ieradās Valsts prezidents Valdis Zatlers, kurš dienas pirmajā pusē kopā ar Cēsu novada domes priekšsēdētāju Gintu Šķenderu apmeklēja Jaunsardzes centra Vidzemes novada jaunsargu salidojuma noslēguma pasākumu Cēsīs, NBS atpūtas bāzē „Pipariņi”, kurā tikās ar vairāk nekā 300 jaunsargiem.

Cēsu kauju 90.gadadienas atceres pasākumu centrālais

brīvību.” Klātesošos uzrunāja arī Latvijas Aizsardzības ministrs Imants Lieģis un Igaunijas Aizsardzības ministrs Jāks Āvikso. Ministri atzīmēja to, ka abu valstu bruņoto spēku sadarbība turpinās NATO ietvaros.

Pēc parādes Valsts prezidents sasveicinājās un aprunājās ar sanākušajiem cēsniekiem. Iedzīvotāji reaģēja dažādi, bija, kas priecājās par iespēju sarokoties un pārmīt kādu vārdu ar prezidentu, bija, kas V. Zatleram pikti pauda savu neapmierinātību ar valsti notiekošo.

90

Brīvībā kopā ar igauņiem

■ **ZIEDI BRĪVĪBAS CĪNĪTĀJIEM.** Pie Uzvaras pieminekļa Cēsīs tos noliek Valsts prezidents Valdis Zatlers, Igaunijas un Latvijas aizsardzības ministri Imants Lieģis, Jāks Āvikso un armijas pārstāvji.

FOTO: MĀRIS BUHOLCS

SARMĪTE FELDMANE

22. jūnija rīts Cēsīs atausa sviņģis. Daudzu cēsnieku un viesu ikdienas gaitas veda uz Vienības laukumu - Cēsu kauju 90. gadadienas militāro parādi. Tajā piedalījās Latvijas Gaisa spēku Pretgaisa aizsardzības divīziona vienība, kā arī Cēsu garnizona vienības - NBS Instruktoru skola un Zemessardzes 22. un 27. kājnieku bataljons, bet Igauniju parādē pārstāvēja Aizsardzības spēku Kuperjanova bataljons un Aizsardzības līgas (Zemessardzes) "Kaitseliit" vienība. Parādi pieņēma Latvijas Valsts prezidents Valdis Zatlers, aizsardzības ministrs Imants Lieģis un Nacionālo bruņoto spēku komandieris ģenerālmajors Juris Maklakovs.

"Katrai kaujai ir īpaša nozīme. Cēsu kaujas bija pagrieziena punkts, kad Latvijas armija noticēja saviem spēkiem un turpināja cīņu par brīvību. Būtiski, ka Cēsu kaujās latvieši bija kopā ar igauņiem, plecu pie pleca cīnījās par nākotni. Tāda militārā savienība tolaik nebija redzēta. Šodien atkal latviešu un igauņu karavīri stāv vienā parādē Cēsīs, būdami vienoti NATO. Mēs cīnāmies par brīvību, un šī cīņa nekad nebeigsies. Tā būs mūžīga, mēs to izcīnīsim," uzrunā sacīja Valsts prezidents Valdis Zatlers un uzsvēra, ka abu valstu sadarbība grūtu brīžu pārvarēšanā ir svarīga arī šodien.

Igaunijas aizsardzības ministrs Jāks Āvikso latviešiem un igauņiem atgādināja, ka brīvības cīnītājiem pietika drosmes, šodien varam dzīvot brīvās valstīs - Latvijā un Igaunijā. "Mēs ticam savu tautu nākotnei. Tas, kas notika pirms 90 gadiem, lai ir spēka un drosmes avots turpmākajai dzīvei. Pirms 20 gadiem, kad stāvējām Baltijas ceļā, mēs aplicinājām, ka abas valstis ir vienas. Mēs kopā esam cēlušies un stiprinājušies savas valstis. Mūsu pienākums ir palīdzēt citām valstīm aizsargāt brīvību. Mūsu šodienā, mūsu ticība dod cerību, ka mēs mūžīgi paliksim brīvi," sacīja Igaunijas aizsardzības ministrs.

Pāri Vienības laukumam izskanēja Prezidenta zalve. Pieminekļa pakājē sagūla ziedi. Tos nolika Valsts

Visās Cēsu kauju cīnītāju
piemiņas vietās
mūsu rajonā sestdien
notika svinīga ziedu
nolikšana, godinot tos,
kuri lēja asinis
par abu valstu
pastāvēšanu.

prezidents, militārpersonas, igauņi, arī Cēsu domes priekšsēdētājs Gints Šķenders un rajona padomes izpilddirektors, Cēsu kauju 90. gadskārtas svinību rīcības komitejas priekšsēdētājs Māris Niklass.

Laidonera fonda priekšsēdētājs Trivimi Velliste pie Uzvaras pieminekļa aizdedza lāpu, nodeva to fonda biedriem, un lāpa sāka ceļu uz Tallinu.

Svinīgajā pasākumā visus priecēja Nacionālo bruņoto spēku Štāba orķestra defilē priekšnesums.

"Katru gadu nākam uz armiju parādi. Igaunī ir atšķirīgi, tikpat braši kā mūsu karavīri. Prieks skatīties. Arī Valsts prezidents Valdis Zatlers stalti pieņēma parādi," pēc svinīgā pasākuma "Druvai" atzina cēsnieks Ilmārs Bērziņš un uzsvēra, ka meitai un dēlam ļoti patīkot parāde. "Mēs viņiem stāstām, ka Cēsīs ir īpašas, ka te sākusies Latvija," piebilda dzīvesbiedre Alda.

Vienības laukumā ierindā bija nostājušies studentu korporācijas "Vendia" biedri. "Korporācija dibināta 1927. gadā. Daudzi dibinātāji bija cēsnieki, Cēsu kauju dalībnieki. Būt Cēsu kauju piemiņas pasākumā ir mūsu goda pienākums, to mūsu kādreizējie biedri būtu prasījuši - godināt viņu piemiņu un Cēsu kauju nozīmību," "Druvai" pastāstīja "Vendia" pārstāvis Pēteris Jurjāns Viņš korporācijā iestājies 1965. gadā Amerikā, kad biedru vidū vēl dzīvi bija dibinātāji. Bijušie Latvijas

armijas virsnieki audzinājuši patriotismu un vienmēr atgādinājuši "Vendia" devīzi: "Tēvija, gods, pienākums". "Vendia" regulāri komersus rīko Cēsīs, vecajā alus darītavā. Saikne ar Cēsīm mums nav zudusi, bet korporācijā ir daudz valmieriešu, cēsnieku pēdējā laikā maz," stāstīja Pēteris Jurjāns.

Sestdien visās Cēsu kauju cīnītāju piemiņas vietās mūsu rajonā notika svinīga ziedu nolikšana. Brīvības cīņās kritušo karavīru piemiņas vietā Straupes Plācī, pie nezināmā karavīra kapa Ieriķos, pie Cēsu pulka Skolniekurotas pieminekļa pie bijušā Līvū pagastnama, pie igauņu nezināmā karavīra kapa Amatas novada Veišāros, Cēsu Skolnieku rotas pieminekļa Cēsīs, Raiskuma kapos pie pieminekļa kritušajiem Brīvības cīņās, pie pieminekļa Brīvības cīņās kritušajiem karavīriem Cēsīs, Lejas kapos, pie pieminekļa brīvības cīņās kritušajiem Latvijas un Igaunijas karavīriem pie tilta pāri Raunas upei, pie pieminekļa latviešu un igauņu Brīvības cīnītājiem Liepā. Igaunī un latvieši godināja tos, kuri cīnījās, lēja asinis par abu valstu pastāvēšanu. □

Turpinājums 9. lpp.

Brīvībā kopā ar igauņiem

SARMĪTE FELDMANE
Foto: MĀRIS BUHOLCS

(sākums 1.lpp.)

Veselavā pie pieminēkļa goda sardzē stāvēja igauņu un latviešu karavīri, veselavieši latviešu tautastērpos. "Ne pirmo reizi esmu šeit, un ikreiz ir īpatnēja sajūta. Mums ir iespēja atcerēties vectēvu varonību. Iespēja padomāt, cik stipri esam, kad kaut ko darām kopā," sacīja Igaunijas militārais atašejs Latvijā un Lietuvā Arne Ermus un uzsvēra - ir priecīgs, ka veselavieši tur godā un cieņā igauņu cīnītāju piemiņu.

Zemessardzes komandieris, pulkvedis Juris Zeihārts atgādināja, ka mūsu griha un spīts bija liels pirms 90 gadiem, kad izcīnījām brīvību, un pirms 20 gadiem, kad atguvām neatkarību. "Arī šodien gribai un spītam jābūt tikpat lielam. Mūsu ieroču kopība, kas stiprināta arasinīm, ir stipra arī šodien," uzsvēra Juris Zeihārts. Veselavas pagasta padomes priekšsēdētāja vietnieks Aldis Zilveris ar lepnumu sacīja, ka šo pieminēkli veselavieši ir cēlušī un piemiņa tiks saglabāta.

Vīlandes Skolnieku rotai

Bet Cēsu kaujū gadskārtas piemiņas pasākumi sākās jau 19.jūnijā ar vēl vienas spilgtas vēstures lappuses atvēršanu un iemūžināšanu nākamajām paaudzēm. Stalbē atklāja piemiņas akmeni cīnītājiem Stalbes kaujā.

"Eiropas vēsturē ir ierakstīts fakts, ka pirms 90 gadiem Igaunijas un Latvijas regulārajā armijā ir cīnījušies nepilngadīgi jaunieši. Fenomens ir tas, ka igauņu jaunieši cīnījās citas valsts teritorijā par Latvijas un Igaunijas brīvību," sacīja Māris Niklass un atgādināja, ka cēsnieki jau 30.gados veidoja brīvības cīnītāju piemiņas vietas, bet Stalbē tika piemirsta. "Tā kā vīlandieši iedvesmoja valmieriešus un cēsniekus, esam atdarījuši parādu, ko viņi bija pelnījuši saņemt jau pirms 90 gadiem," piebilda Māris Niklass.

Pie pieminēkļa godasardzē igauņu un latviešu jaunsargi, Stalbes vidusskolas un Vīlandes 4.ģimnāzijas audzēkņi. Stalbes jaunieši izpētījuši Vīlandes Skolnieku rotas cīņas un par paveikto šopavasari ieguva ceļojošo Cēsu Skolnieku rotas karogu.

"Ar interesi un cieņu skolēni izzināja notikumus pirms 90 gadiem, kur kaujās par brīvību devās jauni puiši," sacīja Stalbes vidusskolas direktore Jolanta Dzene un piebilda, ka uzzināt par to, kas kādreiz noticis tepat blakus, jauniešiem bijis ļoti būtiski.

Viceadmirālis Gaidis Zeibots un NBS ģenerālinspektors Juris Vectirāns, uzrunājot stalbēniešus un viesus, atgādināja, ka pirms 90 gadiem Latvija tikai kopā ar draugiem varēja uzvarēt ienaidniekus un izcīnīt brīvību. Vīlandes ģimnāzijas jaunieši puda pārliecību, ka arī šodienas jaunieši būtu gatavi atdot dzīvību par dzimto zemi.

Pieminēkli Vīlandes Skolnieku rotai veidojis Voldemārs Koltovs. Akmens savulaik atvests no Mārsnēniem. No tā daļas izveidots pieminēklis folkloristam Voldemāram Stelbergam pie Ierīķu pamatskolas. Otru pusi rīdzinieki noskatījuši Konstantīna Čakstes pieminēklī, bet, tā kā ideja netika īstenota, tagad akmenī iemūžināta vēsts par igauņu skolnieku varonību. "Tekstu akmenī jau biju ierakstījis, bet nācās labot. Kaimiņiem nepatika, ka akmenī ir vārds „vācieši". Tā vietā tika iekalts - „ienaidnieki", atklāja Voldemārs Koltovs un piebilda, ka latviešiem

vienkāršāk - ir vāci un vācieši.

Stalbē pretī ceļam uz Limbažiem tagad ir vēl viena Cēsu kauju piemiņas vieta.

Uguns no Cēsīm pie Uzvaras kolonnas

Cēsu kauju 90.gadskārtā Tallinā tika atklāta uzvaras kolonna. Latvijas delegācijā kopā ar aizsardzības ministru un zemessardzes komandieri svinīgajā pasākumā bija arī Māris Niklass.

"Līdz šim Tallinā nebija Cēsu kaujām veltīta pieminēkļa. Uzvaras kolonna atrodas uz uzbērtā pakalna, tā ir no stikla, 30 metrus augsta. Kolonna simbolizē brīvību, kas ir tikpat trausla un dzirda kā ledus, un tā jāsaudzē. Lāpu no Cēsīm un Igaunijas apriņķa centra Jegevas pie kolonnas pieveda bruņutransportieri. Pusnaktī kolonnas galā tika izgaismots Brīvības krusts. Brīvības krusta ordenis igauņiem ir tas pats, kas mums Lāčplēša Kara ordenis. To saņēmuši 3600 cilvēki. 35 minūtes uz diviem ekrāņiem rādīja viņu uzvārdus," pastāstīja Māris Niklass un piebilda, ka ceremonija bijusi patiesi svinīga. Uzvaras kolonnas pakājē bija arī ziedi no Latvijas.

M.Niklass arī piedalījās Uzvaras dienas svinībās Jegevā. "Igaunijas Valsts prezidents uzsvēra igauņu un latviešu kopību ne tikai Cēsu kaujās, arī izsūtījuma nometnēs, grūtos brīžos, kā arī cīņās pret kopīgu un iespējamu ienaidnieku nākotnē," pastāstīja Māris Niklass un uzsvēra, ka igauņi visā valstī svin Uzvaras dienu (Cēsu kauju atceres dienu), Latvijā to atzīmē tikai Cēsu, šogad arī Limbažu rajonā. □

■ **Ceļā.** Pie Uzvaras pieminēkļa Cēsis iedegta lāpa tika aizvesta un aizdegta Tallinā Uzvaras kolonnas pakājē.

■ **VARONĪGI.** Stalti Vienības laukumā soļoja igauņu karavīri.

■ **SATIKTS PREZIDENTS.** Cēsnieki izmantoja iespēju paspiest roku Valdim Zatleram.

■ **VĪLANDES SKOLNIEKU ROTAI.** Vīlandes 4.ģimnāzijas pārstāvji puda pārliecību, ka arī šodienas jaunieši neželotu sevi, lai aizstāvētu brīvu valsti.

■ **IGAUNUS NEAIZMIRST.** Veselavieši igauņiem pateicībā uzcēla pieminēkli un gādā, lai arī nākamās paaudzes neaizmirst vēstures notikumus.

■ **PARĀDE VIENO.** Dažādu paaudžu cēsnieki noskatījās militārajā parādē un defilē programmā.

■ **AR HUMORA DZIRKSTI.** Nacionālo bruņoto spēku štāba orķestra defilē priekšnesums.

Izšķirošajos brīžos būt kopā

■SIRSNIĢI. Pēc svētku parādes Latvijas Valsts prezidentu Andri Bērziņu un Igaunijas Valsts prezidentu Tomasu Hendriku Ilvesu cēsnieki sveica ar ziediem.

Foto: MĀRIS BUHOLCS

Cēsīs un Valgā (Igaunija) aizvadīti piemiņas pasākumi, lai atcerētos notikumus, kas risinājās pirms 95 gadiem un kuros izšķīrās abu valstu likteņi.

JĀNIS GABRĀNS

Cēsu kauju piemiņas gadadienā 22.jūnijā Cēsīs, Vienības laukumā, notika bruņoto spēku militārā parāde, kurā piedalījās vairāk nekā 250 NBS Štāba bataljona, Instruktoru un Kājnieku skolas, Nacionālās aizsardzības akadēmijas un Zemessardzes 27.kājnieku un 54. inženiertehniskā bataljona karavīri un zemessargi, kā arī jaunsargi. Parādē soļoja arī Igaunijas zemessardzes "Kaitse-līt" un Dānijas Nacionālās gvardes pārstāvji.

Parādi pieņēma Latvijas un Igaunijas prezidenti - Andris Bērziņš un Tomass Hendriks Ilvess. Pasākumā piedalījās arī abu valstu aizsardzības ministri un Nacionālo bruņoto spēku komandieri.

Vienības laukumā bija pulcējies krietns skaits cēsnieku, kuri gribēja būt šī brīža liecinieki. Valsts prezidents Andris Bērziņš, uzru-

nājot pasākuma dalībniekus un skatītājus, uzsvēra, ka Latvijas valsts nodibināšana mūsu tautai bija aizvadītā gadsimta nozīmīgākais notikums: "Plecu pie pleca ar citām Latvijā dzīvojošajām tautībām latviešiem pirmo reizi radās iespēja izveidot pašiem savu valsti. Tomēr tas nenācās viegli, jo bija vajadzīgi divi gadi, lai 1918. gada 18. novembrī proklamētās Latvijas iedzīvotāji varētu pilnībā apzināties Latvijas valstisko neatkarību un nodoties jaunās valsts nostiprināšanas darbiem."

Prezidents atgādināja, ka brīvību nācās izcīnīt smagās kaujās, un tieši tajās dzima armija, kas nosargāja tikko dzimušo Latviju. Svarīga loma bija sabiedrotajiem, jo pirms 95 gadiem 23. jūnijā Igaunijas 6.kājnieku pulks, ko pavadīja bruņo vilciens, un Ziemeļlatvijas brigādes vienības iegāja Cēsīs. Kā norādīja A. Bērziņš, Cēsu kauju nozīmi nav iespējams novērtēt par augstu, jo to rezultātā Latvijas pagaidu valdība ieguva reālu varu daļā Latvijas teritorijas: "Šīs uzvaras rezultātā tika ierobežota Vācijas armijas ietekme politisko lēmumu pieņemšanā, bet, pats galvenais, 10. jūlijā tika izveidota Latvijas armija, apvienojot Ziemeļlatvijas un Dienvidlatvijas brigādes."

Prezidents norādīja uz vēl kādu vēsturisku fenomenu, ar ko saistās Cēsu kaujas: "Tajās piedalījās

skolnieki - pusaudži, kuriem vēl bija jāsež skolas solā, bet, patriotisma vadīti, viņi devās cīņā par savu pilsētu un valsti. Tā bija Cēsu Skolnieku rota jeb Cēsu pulka 8.brīvprātīgā Skolnieku rota. Tās karavīru vecums bija no 14 līdz 20 gadiem. Šī rota piedalījās visās Cēsu pulka izcīnītajās kaujās. Divi karavīri tika apbalvoti ar Lāčplēša kara ordeni."

Prezidents vairākkārt uzsvēra abu valstu un tautu kopīgo ceļu vēstures likločos: "Tā, plecu pie pleca ar latviešu karavīriem, igauņi palīdzēja mums un aizstāvēja arī savu dzimteni no vācu karaspēka draudiem." To apliecinot arī Igaunijas Valsts prezidenta klātbūtne Cēsu kauju piemiņas pasākumā. Vēsture pret abām tautām bijusi vienlīdz nesaudzīga, vienlīdz dāsna. Tā māca turēties kopā, atbalstīt vienu otru un nepadoties pat pārspēka priekšā.

**Brīvību nācās
izcīnīt smagās
kaujās, un tieši tajās
dzima armija, kas
nosargāja tikko
dzimušo Latviju.**

"Būt līdzās un izšķirošajos brīžos būt kopā - tāda ir mūsu valstu un tautu vēsturiskā sūtība, kam arī šobrīd ir ļoti liela nozīme. Kopā mēs esam spēks, tādēļ Latvijas un Igaunijas, Baltijas valstu, visas Eiropas Savienības un NATO aizsardzības spēju stiprināšana ir viena no būtiskākajām aktualitātēm mūsdienās," teica A. Bērziņš.

Pēc uzrunas sekoja karavīru parāde, pēc tam skatītāji varēja vērot NBS Štāba bataljona Godasardzes rotas karavīru un Nacionālo bruņoto spēku orķestra defilē programmu. Noslēgumā Cēsu Kultūras un Tūrisma centra kori "Vidzeme", "Beverīna" un "Wenden" priecēja sanākušos ar dziesmām. Īpaši emocionāli izskanēja Zigmāra Liepiņa dziesma "Svēti debesīs šo zemi", kuras laikā pār skatītāju galvām pārlidoja gaisa spēku aviācijas bāzes helikopters "Mi-17", nesot Latvijas karogu.

Pasā noslēgumā no lāpas, kas dega pie Uzvaras pieminekļa, tika aizdegta mūžīgās uguns lāpa, kas tika vesta uz Igaunijas Varoņu dienas pasākumu, kas dienu vēlāk notika Valgā.

Arī pasākumā Igaunijā piedalījās abu valstu prezidenti, un Valgā klātesošos uzrunāja Tomass Hendriks Ilvess.□

Pasākums Igaunijā bija vēl grandiozāks, tur parādē soļoja vairāk nekā 1200 dalībnieku, Latvijas bruņotos spēkus pārstāvēja karavīri un zemessargi no Štāba bataljona, Sauszemes spēku kājnieku brigādes, Instruktoru skolas, kā arī Zemessardzes 22., 25., 27. un 55.kājnieku bataljona.

Parādē nesa to valstu karogus, kas piedalījās 1918.-1920. gada Neatkarības karā - Igaunijas, Latvijas, Dānijas, Zviedrijas, Somijas, Lielbritānijas, kā arī ASV. Parādi noslēdza militārā tehnika, bet pāri pilsētai pārlidoja NATO gaisa telpā virs Baltijas valstīm dežūrējošās patruļlidmašīnas.

Latvijā 22. jūniju atzīmē kā Varoņu piemiņas dienu, bet Igaunijā 23. jūniju - kā Uzvaras dienu, jo 1919.gadā šajā datumā Igaunijas armijas 3.divīzija un Ziemeļlatvijas brigāde Cēsu kaujās sakāva vācu Landesvēru un Dzelzs divīziju. Cēsu kaujas bija vienas no izšķirošajām Latvijas un Igaunijas neatkarības cīņās.

Cēsu novada domes priekšsēdētājs Jānis Rozenbergs vērtējumā Cēsu kauju 95. gadskārtai, kas publicēts Cēsu novada pašvaldības interneta mājaslapā, raksta: "Varoņu piemiņas dienā varam būt īpaši lepnī. (...) Tieši ticība dzimtenes brīvībai un drosme stāties pretī labāk bruņotam un organizētam pārspēkam pirms 95 gadiem pierādīja, ka cēsnieki - jauni zēni un pieredzējuši vīri - var pagriezt vēstures ratu. Mēs nerunājam, mēs darījam. Mēs cīnījāmies, un mēs uzvarējām. Un uzvarējām kopīgi, stāvot plecu pie pleca ar saviem igauņu brāļiem. Tas ļāva mums noticēt pašu spēkiem un lika pārējai pasaulei noticēt Latvijas un Igaunijas valstīm. Taču, kā rāda nesenie notikumi, šī kopība un ticība sev šodien ir tikpat svarīga kā pirms 95 gadiem."

Cēsu kauju 95.gadskārtas atceres pasākumi notika arī citviet. Godinot kritušos latviešu un igauņu karavīrus, Latvijas karavīri un zemessargi, kā arī jaunsargi piedalījās pasākumos varoņu piemiņas vietās vēsturiskā Cēsu rajona teritorijā - Pārgaujas novadā Plācī un Stalbē, Priekuļu novadā Liepā, Veselavas kapos, Amatas novada "Veišāros", Ieriķos un citviet.□

Druva Nr.95 (2014, 26.jūn.), 1., 3.lpp.

Cēsu kauju atcere

Latvijā 22. jūnijs ir Varoņu piemiņas diena, Igaunijā 23. jūnijs - Uzvaras diena. 1919. gadā šajā datumā Igaunijas armijas 3. divīzija un Ziemeļlatvijas brigāde Cēsu kaujās sakāva vācu Landesvēru un Dzelzs divīziju, kas apdraudēja Baltijas valstu pastāvēšanu. Cēsu kaujas bija vienas no izšķirīgākajām kaujām Latvijas un Igaunijas Neatkarības karā.

Igaunijas armijas bruņotais vilciens Cēsīs 1919. gada 6. jūnijā

Ar parādi Cēsīs un Valgā Latvijas un Igaunijas bruņotie spēki pieminēja 1918.-1920. gada Neatkarības karā kritušos. Parādē soļoja vairāk nekā 250 karavīru un zemessargu, kā arī jaunsargi. Valsts prezidents Andris Bērziņš uzrunā uzsvēra, ka pirms 95 gadiem latviešu un igauņu spēki kopīgi guva uzvaru, sakaujot vācbaltiešu Landesvēru un vācu Dzelzs divīziju.

95

Laiks Nr.25 (2014, 5./11.jūl.)

Latvijas Uzvaras diena. Cēsu kauju simtgade

Šovasar, 22. jūnijā, svinēsim Latvijas Uzvaras dienu, Cēsu kauju simtgadi.

Pirms simts gadiem Latvijas valsts pastāvēšana tika izcīnīta Neatkarības kara laikā. Pagrieziena punkts kara gaitā notika tieši Ziemeļlatvijas frontes līnijā, kur latviešu un igauņu karaspēks 22. jūnijā pie Cēsīm uzveica Landesvēra armiju un devās tālāk uz Rīgu.

Cēsu kauju simtgades norises izskanēs īpaši plaši, uzsverot cilvēku līdzatbildību, līdzdalību un sev svarīgo vērtību aizstāvēšanu, ne tikai pagātnē, bet arī šodien.

Cēsu Vēstures un mākslas muzejā jau apskatāma Latvijas valsts simtgadei veltītā izstāde “Pirmais gads”, kurā iespējams interaktīvā veidā iepazīties ar galvenajiem notikumiem un procesiem Latvijas valsts izveides pirmajā pastāvēšanas gadā. Izstādes autors ir Cēsu muzeja vēsturnieks Dr.hist. Tālis Pumpuriņš, scenogrāfijas autori – mākslinieki Ritums Ivanovs, Mārtiņš Blanks, Kristis Zankovskis.

Režisora Kaspara Gobas vadībā top dokumentālā filma par Cēsu kaujām, kas uzskatāmi un saprotami stāsta par valstisko situāciju Latvijā 1919. gadā un skaidro Cēsu kauju nozīmi Latvijas vēsturē.

Latvijas Uzvaras dienas,

Attēlā: Atzīmējot Cēsu kauju simtgadi, būs iespēja Cēsīs redzēt Nacionālo bruņoto spēku mūsdienu bruņojumu un arī tikko tapušas Latvijas armijas cīņas vēsturisko rekonstrukciju. Foto: Aivars Akmentiņš.

Cēsu kauju simtgades 22. jūnija dienas programmas centrā būs jaunais cilvēks – ne tikai gadu, bet domāšanas un vērtību dēļ.

Svētku programma būs ļoti

daudzveidīga, risināsies visā pilsētā un piepildīs dienu no rīta līdz vakaram. Svētki pulcēs arī dziedātājus un dejotājus no visas Vidzemes, kuru

koncertuzvedums Vienības laukumā aizraus ar mūsdienīgu programmu. Bet Rīgas iela pārtaps par savdabīgu laika asi, uz kuras notiks

dokumentālas performances. Pēcpusdienā Pirtsupītes gravā notiks vēsturisko kauju rekonstrukcija. Latvijas Uzvaras dienas programmu veido tās idejas autors Renārs Sproģis ar radošo komandu.

Sadarbībā ar Latvijas Republikas Aizsardzības ministriju 22. jūnijā būs iespēja novērtēt mūsdienu armijas spēku Nacionālo bruņoto spēku parādē un militārās tehnikas izstādē. Savukārt Zemessardzes vienības visā pilsētā organizēs plašas un aizraujošas orientēšanās sacensības.

Dienas izskaņā notiks Cēsu kauju simtgadei īpaši veidots koncertuzvedums – muzikālā hronika “1919. Visgarākā diena”, kurā sastapsies smagā metāla un simfoniskā mūzika.

Koncertuzvedumu veido Vidzemes koncertzāle “Cēsis” sadarbībā ar Latvijas Nacionālo simfonisko orķestri, radošajā komandā darbojas komponists, grupas “Relicseed” līderis Edgars Rakovskis, libreto autors Eduards Liniņš, režisors Viesturs Kairiņš un citi.

Cēsu kauju simtgades notikumus Cēsīs rīko Cēsu novada pašvaldība sadarbībā ar LR Kultūras ministriju, LR Aizsardzības ministriju un Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem.

CĒSU KAUJAS

Līdz šī gada nozīmīgākajam pasākumam Latvijas simtgades kalendārā – **Cēsu kauju simtās gadadienas svinībām** – atlicis tikai mazliet vairāk par diviem mēnešiem. “Druva” centīsies kaut nedaudz ieskicēt 22.jūnija notikumus, kuros ikviens varēs aktīvi līdzdarboties un piedalīties.

Baltais zieds - brīvības vēstnesis

■ **LAI BALTI ZIED.** Viens no Cēsu kauju simtgades pasākuma iniciatoriem Renārs Sproģis pie mājas stāda baltas atraitnītes, aicinot arī citus cēsniekus šajā vasarā dārzos stādīt puķes, kas zied baltiem ziediem.

JĀNIS GABRĀNS,
teksts un foto

Viens no svinību iniciatoriem Renārs Sproģis uzsver, ka šie būs jaudīgi svētki: “Minuss tikai, ka tie būs vienu dienu, bet ir vēlme visiem – gan cēsniekiem, gan citiem - radīt sajūtu, ka ir izeināta uzvara un ir iemesls svētkiem!”

Radošā komanda jau strādā, bet R. Sproģis aicina svētku noskaņas radīšanā iesaistīties ikvienam: “Šogad, svinot uzvaras simto gadadienu, aicinām cēsniekus un ikvienu Latvijas iedzīvotāju iestādīt dārzā vai balkonā baltu ziedu kā simbolu, kā pateicihu par brīvību Cēsu kauju varonīgajiem cīnītājiem, kā ticību, ka mūsu Latvija plauks un attīstīsies, kā cerību, ka mūsu bērniem būs stipra griba turēt savu valsts brīvību augstā godā, pieņemot Cēsu kauju nozīmīgumu. Baltais zieds šogad lai ir mūsu brīvības vēstnesis!”

Pirmo reizi Cēsu kauju atceres pasākumos baltie ziedi figurēja jau pērn, kad pēc kaujas rekons-

trukcijas, kaujai beidzoties, uzvarētājus sagaidīja meitenes, liekot šauteņu stobros baltas rozes.

“Jau pagājušajā gadā domājām, uz ko varam atsaukties, izvēloties balto ziedu stādīšanu. Tas balstīts uz atmiņām, ka Cēsu iela, pa kuru ienākuši karavīri, bijusi nokaisīta ziediem, ka šauteņu stobros sagaidītājas spraudušas baltas rozes. Būtu ļoti jauki iedzīvināt tieši balto ziedu tradīciju, kā zinām, igaunim simbols ir zilā rudzupuķe,” stāsta R. Sproģis. Šo faktu apliecina arī Skolnieku rotas karavīra Jāņa Rozenberga atmiņas, kas tika publicētas “Druvā”. Tajās lasāms, ka “ik katra sēta mīļi pretim smaidīja ar saviem kupliem mairozīšu ceriem”.

Šogad arī pilsētas apstādījumos vairāk būšot redzami balti ziedi, par to ir vienošanās ar z/s “Klīģeni”, kas rūpējas par apzaļumošanu. Dārznieki gan atzinuši, ka baltie ziedi nav pārāk pateicīgi, jo uzņem putekļus, zaudē baltumu, tomēr šajā vasarā lielāks uzsvars likts tieši uz tiem. □

Latvijas Uzvaras diena. Cēsu kauju simtgade

LV 100

PROGRAMMA 2019. gada 22. jūnijā Cēsis

11.00 Svētku atklāšana „Par kopības spēku” Cēsu dzelzceļa stacijā.

Latvijas un Igaunijas prezidentu sagaidīšana un vēsturiskā bruņu vilciena „Brīvība” apskate. Cēsu novada domes priekšsēdētāja Jāņa Rozenberga uzruna.

12.00 Militārā parāde Vienības laukumā.

Parādi pieņem Latvijas Valsts prezidents un Igaunijas Valsts prezidente.

Piedalās: Latvijas un Igaunijas bruņoto spēku un sabiedroto vienības, Nacionālo bruņoto spēku (NBS) Štāba orķestris ar defilē programmu.

13.00–15.30 Dokumentālās filmas „Cēsu kaujas. Pagrieziena punkts

Latvijas vēsturē” seansi Jauniešu mājā, Rīgas ielā 23.

13.00–16.00 Interaktīvas spēles un viktorīnas Pils ielā 12, iekšpagalmā.

Iespēja pārbaudīt savas zināšanas un arī iegūt jaunu informāciju par Cēsu kaujām. Dažādi uzdevumi pirmās palīdzības sniegšanā un izdzīvošanas prasmju pārbaudījumi. Iespēja izdzīvot Cēsu kauju stāstus.

Organizē: Cēsu novada Jauniešu dome, biedrība „Youth for City – City for Youth”.

11.00–16.00 Nacionālo bruņoto spēku un sabiedroto militārās tehnikas un ekipējuma izstāde Cēsu pilsētā.

No 13.00 Militārie vingrinājumi ar Zemessardzi un Jaunsardzi Pils parkā

Iespēja pārbaudīt savu veiklību, spēku un attapību.

13.30–15.30 Dokumentālā performance „Par spīti bailēm”.

Dažādās Rīgas ielas vietās no Vienības laukuma līdz Līvu laukumam varēs klausīties un skatīties notikumus no Cēsu pulka Skolnieku rotas vēstures un iepazīt mūsdienu varoņus.

Piedalās: Cēsu teātris (režisore Edite Silķēna), Vidzemes skolu jaunieši un Latvijas Kultūras akadēmijas studenti, Nacionālo bruņoto spēku pārstāvji ar stāstiem par armijas ikdienas dzīvi un darbu starptautiskajās operācijās. Zemessardzes orķestris

(diriģents Andis Karelis), Igaunijas bruņoto spēku orķestris (diriģents Simmu Vasar) un tautas vērtes kopa „Dzietī” (vadītāja Dace Balode).

Režisore Krista Burāne

„Frontes darbnīca” Rīgas ielā

Iespēja izgatavot piemiņas gredzenus, kādus nēsāja laikā, kad norisinājās Cēsu kaujas, pārbaudīt spēkus dažādās aktivitātēs.

Brīvības cīņu dalībnieku formas tērpu un citu tā laika oriģinālpriekšmetu izstāde.

13.30

Koncerts „Ar dziesmu dzīvībā” Vienības laukumā.

Pedalās „TRIO – Šmite Rancane Cinkuss”, Vidzemes amatierkolektīvi – kori un deju kolektīvi, Nacionālo bruņoto spēku Štāba orķestris.

Mākslinieciskie vadītāji – Mārtiņš Klišāns, Andis Kozaks, Andis Karelis. Diriģenti Jurgis Cābulis, Guntis Kumačevs. Režisore Krista Burāne.

16.00

Cēsu kauju rekonstrukcijas uzvedums Pirtsupītes gravā.

Pedalās vairāk kā 200 rekonstruktori no Latvijas, Igaunijas, Lietuvas, Polijas un Krievijas, cīņu meistari un Latvijas Nacionālās aizsardzības akadēmijas kadeti. Kaujas rekonstrukcijas beigās, svinot Latvijas un Igaunijas armijas uzvaru, orķestru pavadībā visi ir aicināti doties Uzvaras gājienā.

Režisore Krista Burāne. Rekonstrukcijas kauju vadītājs Kara vēstures un rekonstruktoru biedrības “Kurland” vadītājs Jānis Jeļisejevs, kauju tuvciņu horeogrāfi Kārlis Neimanis (LV) un Laura Nolvaka (EE).

16.40

Uzvaras gājiens pa Lenču ielu uz Vienības laukumu kopā ar Cēsu kauju rekonstrukcijas dalībniekiem, orķestriem, cēsniekiem un pilsētas viesiem.

17.00

Uzvaras balle Vienības laukumā.

Spēle Zemessardzes orķestris, Cēsu pūtēju orķestris.

Režisore Krista Burāne, mākslinieciskais vadītājs Jānis Puriņš.

18.00

Cēsu kauju simtgadei veltīts koncerts

Vidzemes koncertzālē „Cēsis”.

Pedalās: Marlēna Keine (soprāns, Latvija), Atlans Karpis (baritons, Igaunija), Mihails Čulpajevs (tenors, Latvija), Latvijas Nacionālais simfoniskais orķestris, Igaunijas Nacionālais viru koris, Latvijas Nacionālais sieviešu koris, Agra Daniļeviča deju grupa „Dzirnas”.

Diriģents Andris Veismanis. Horeogrāfijas autori Agris Daniļevičs un Markuss Čmēlings (Itālija).

Programmā Karla Orfa oratorija „Carmina Burana”.

11.00–18.00

Latvijas valsts simtgadei veltīta izstāde „Pirmais gads”

Cēsu Vēstures un mākslas muzejā, Pils laukumā 9

10.00–19.00

Igaunijas bruņu vilciens „Brīvība” Cēsu dzelzceļa stacijā

11.00–19.00

Ekspozīcija „Sirdsapziņas uguns” Pils ielā 12,

iekšpagalma ēkā

11.00–16.00

Orientēšanās spēle „Cēsu kaujām 100” kopā ar

„Draugiem Group”. Interaktīva mobilā aplikācija – spēle Cēsis ar iepriekšēju reģistrāciju.

Cēsu Vēstis Nr.5 (2019, 31.maijs), 1.lpp.

Druva Nr.61 (2019, 18.apr.), 2.lpp.